

christus adulantes nocere illis si eade[m] illis voluerint. Item cu[m] dicere posset: Hi habent potestatem ligandi in celo & in terra, vt non veniat super inimicos eorum propitiatio vel peccatorum remissio, cunctis diebus ministerij vel officij, id est, vsq[ue] in fine seculi, siue in semper piternu[m], cur sic dicere maluit: Hi habent potestatem claudendi celum ne pluat diebus prophetiarum eorum? Cur, inquam, nisi quia talis quoq[ue] pluuie siue potestatis ad pluuia[m] huiusmodi cohibendam in eode[m] Helia claruit mysterium? Ille etenim oratione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursum orauit, & celum dedit pluiam & terra dedit fructu[m] suum. Quod cu[m] facere domino iubente intenderet, magna cum potestate dixerat regi Achab: Viuit d[omi]n[us] deus Israel in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Sic profecto testes isti aduersarij suis inimicis Christi & hostibus veritatis claudunt celum, clausa continet ora sua qui ipsi sunt celum, ne pluant super eos verbu[m], nolentes effundere sermonem, vbi auditus non est, vtpote quos secundum Apostolum post primam & secundam admonitionem deuitare debent, quia subuersi & proprio iudicio condemnati sunt. Tale ob causam primu[m] ludæis subuersis, & proprio iudicio condemnatis, clausum est huiusmodi celum deum sequentes autorem, qui de illis vel contra illos in propheta culpa ipsorum prouidens, & nubibus meis, inquit, mandabo ne pluant super eos imbrem. Item cu[m] dicere posset: Et potestatem habent super doctrinas nequam condemnandi eas, & anathematis dare sententiam, vt quicunq[ue] receperit eas similem sortitur damnationem, cur sic maluit dicere: Et potestatem habent super aquas couertendi eas in sanguinem, nisi vt ad mysticam nos mitteret historiã, vbi testes Moses & Aaron aquas Aegypti vertierunt in sanguinem? Deniq[ue] quomodo illis potestatem habentibus, materiales Aegyptiorum aquarum versæ sunt in sanguinem, sic istis iudicij diuini potestate ventibus, hæreticorum prauam doctrinam effundunt, & omnium illis consentientium conscientias, hic audiunt horridam & sanguinam quã sunt bibitori mortis æternæ damnationem. Ad didit hic, & percutere terram omni plaga quotiescunq[ue] voluerint habent potestatem, subaudiendum est, quomodo illi ita dicitur Moses & Aaron terram Aegypti visibilibus tot plagis percuterunt. Sic enim sententijs multiplicibus terram, id est, terrenos homines inuisibiliter percutiunt, donec deficient rebelles, & vltima damnatione inuoluant, quomodo illi terram Aegypti visibilibus tot diu contriuerunt, donec vltima plaga percussit Aegyptum cum rege suo deuolueretur in maris profundu[m]. Sequitur, L. Et cu[m] finierint testimoniu[m] suu[m], bestia quæ ascendet de abyssu faciet aduersus illos bellu[m], & vincet illos & occidet eos. Et iacebunt corpora eorum in plateis ciuitatis magnæ quæ vocat spiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi & d[omi]n[us] eorum crucifixus est. Cuius, inquit, finierint testimoniu[m] suu[m]. Nimirum cuius testimoniu[m] fidelium suum præstitit est temporis, suisq[ue] numerus, videlicet quousq[ue] testificati officio fungatur, vel quã vsq[ue] ad mensuram meritorum illorum cumulus sit perficiendus. Hoc ignorantes ipsi dum adhuc in corpore viuentes a d[omi]no peregrinant festinater nonnunq[ue] cupiunt dissolui & esse cum Christo, non attendentes præ festinatione desiderij sursum ad deum anhelantes, vtrum præfererint testimonium suu[m] an non. Ille autem sciens & prouidens quid vel quantum adhuc supersit, ad ipsorum profectu[m] differt cõplere desideriu[m], quemadmodu[m] & iste Iohannes, sicut in gestis eius legimus, cu[m] multoties rogaret, quatenus hinc exire & ad Christu[m] sibi venire consideret, refert responsum fuisse sibi, expecta vt populu[m] liberes creditu[m] mihi. Ille persecutores impij, verbi dei profectu[m] & gloria[m] testimonij eius odientes, testes sanctos auferre de terra festinater, deus autem seruat illos, & insidiantiu[m] conatus puenit & cassat, donec illi testimoniu[m] suu[m] finiant, sic & ipsum teste[m] fidelẽ, testiu[m]q[ue] fidelium principẽ Christu[m] festinabat Herodes occidere, & permissus non est, donec ille testimoniu[m] suu[m] finiret, q[uo]d ita Lucas refert: Accesserunt quidã pharisæi & dicentes illi: Exi, vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite & dicit vultis: Ecce enjcio dæmonia, & sanitates pficio hodie & cras, & tertia die cõsumor. Verrunt autem oportet me hodie & cras, & sequenti die ambulare: quia non capio prophetiam perire extra Hierusalẽ. Igitur cu[m] finierint testimoniu[m] suu[m], id est, non ante q[uam] finiant testimonium suu[m], bestia scilicet Antichristus, qui iam dudum, vt ait Apostolus, operatus est & operatur iniquitatis, faciet aduersus illos bellu[m]. Quale bellu[m]? Nimirum quale solet esse inter veritatis & mendaciu[m]. Isti namq[ue] testes contra quos ille facit vel faciet bellu[m], non ferro materialiter, sed in verbo veritatis pugnare cõsueuerunt. Bellu[m] ergo faciet aduersus illos, id est, veritate[m] fortiter erecto impugnetur medacio. L. Et vincet illos, id est, pene vsq[ue] ad victoriã deprimet illos, sicut illud q[uo]d alibi dicitur est: Et impleuerunt ambas nauiculas ita vt mergerent, id est, oportet ad submersionem premere. Exurgunt enim, inquit Christus, pseudo christi & pseudo prophete, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri poterit, etiam electos. Tunc itaq[ue] pius martyr inter tormenta signa non faciet, bestia autem illa medacia faciet signa per prophetas suos, & in hoc vobis superior. Quid tandem? L. Ecce occidet illos, inquit. Quis occidet nisi is qui occidit fidelis? Nã ipse quidem in persona sua nondum venit, & proprie Antichristus

Helie pos testis, 3, Reg. 17 Iaco. 1 3, Reg. 8

Titu. 3

Esaie. 7

Exod. 7

2. Cor. 1. Philip. 1

Luc. 13

2. Thess. 2

Luca. 1 Matth. 24

christus dicit, & constat quia venturus est, sed in spiritu eius iam venit Nero, & post eum ceteri, in quibus ille filius perditionis, qui in suo tempore reuelandus est ministerium iniquitatis iam diu multumq[ue] opatus. L. Et iacebunt corpora eorum in platea ciuitatis magnæ. Bestia quæ ascendet de abyssu, id est, de occulto nobisq[ue] incognito malitiæ & tenebrarum profundo, vbi nunc est diabolus deo contrarius, antequam perditum illum hominem ingressus, proprie dicat, & sit Antichristus, quem occiderit corpus, post hæc amplius non habebit quod faciat, sed hoc tantum faciet, vt corpora quæ occiderit insepulta iacere faciat in plateis. Hoc quam sæpe iam factu[m] sit, non ignorat, qui martyrum gesta vel passiones legit. Porro, ciuitas magna cuius in plateis iacuerunt vel iacebunt testium istorum corpora, ciuitas est sanctæ ciuitatis contraria, ciuitas diaboli contraria ciuitati vel ecclesie dei, cuius primus ciuis & opifex fuit fratricida Cain, & exinde omnes filij superbiæ, cuius vel quor[um] rex ipse diabolus est. Huiusmodi ciuitatis ædificia sunt vitia omnia, maximeq[ue] libido & superbia. L. deo nunc dicit: Quæ vocat spiritualiter Sodoma & Aegyptus. Sodoma videlicet propter libidinem, maxime illa quæ est contra naturam, cuius Sodoma illa localis in sua pœna horrendu[m] fuit exemplu[m]. Aegyptus propter superbiam, cuius quæ dabantur illi sit presumptio. Aegyptij cum rege suo in mare meru[m] cum curribus & equis magnum & famosum vniuerso mundo pbuere documentu[m]. Recte ergo talibus denotat vocabulis illa ciuitas. L. Vbi (inquit) & d[omi]n[us] eorum crucifixus est. D[omi]n[us] testium istorum Iesus Christus est testis fidelis, & hic Hierosolymis extra portam ciuitatis crucifixus est. Ergo ne Hierusalem ciuitas illa, in qua reges olim iusti regnauerunt, in qua singulare fuit vnus dei templu[m], Sodoma vocat & Aegyptus? Ita plane si ad prophetica[m] respicias veritatem, qua suggerente Esaia ita locutus est: Audite verbu[m] d[omi]ni principes Sodomorum, percipite auribus legem dei mei populi Gomorthæ. Præmiserat autem in titulo, dicens: Visio Esaie filij Amos quam vidit super Iudam & Hierusalem. Igitur carnaliter erat Iuda & Hierusalem, spiritualiter illic Sodoma & Gomortha dicti sunt. Alius quoq[ue] propheta cui dicit eidem populo, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa, nomini huic alteri locu[m] & causam dat, vt Aegyptus dicat eadem ciuitas, quæ videlicet sicut Amorrhæi & Cethæi, sic & Aegyptij de posteritate maledicti Cham fuere exorti. Ferat proinde opprobrium suum ciuitas illa, vbi d[omi]n[us] istorum crucifixus est vt voce[m] spiritualiter Sodoma & Aegyptus, id est, pars computet magnæ ciuitatis diaboli, quæ istis nominibus denotatur. Et sicut super Sodomam pluit d[omi]n[us] ignem & sulphur, & sicut in Aegyptum aqua virga Mosi percussit in sanguinem versæ sunt, sic illi & d[omi]n[us] crucifixus est, dignu[m] cum cæteris, imo pro cæteris vbiq[ue] gentium homicidis atq[ue] immundis subeant æternu[m] ignis & sanguinis iudicium. L. Et videbunt de populis, & tribubus, & linguis, & gentibus corpora eorum tribus diebus & dimidio, & non finent ea poni in monumentis. L. Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & iocundabunt, & munera mittent inuicem, quoniam hi duo prophete cruciauerunt eos qui inhabitant super terram. Peccatum peccatorum omnium deterrimũ est, impios lætari cum maleficerint, & exultare in rebus pessimis, & merito talibus multos & inexhaustis repositus est thesaurus iræ dei viuents. Hoc peccatum in illos occisores testium sanctorum grauissime denotat enuntiatio hæc, qua nunc dicitur: Et videbunt & gaudebunt, & iocundabunt, & munera mittent inuicem. Quid enim videbunt? Vtiq[ue] magnum scelus suum, scilicet corpora sanctorum quos occiderunt non posita in monumentis, & super potestatis esse, vt non ponant in monumentis. Et quam ob rem super hoc tanto gaudebunt, & iocundabunt, & munera mittent inuicem? Quoniam hi duo prophete cruciauerunt eos, & subaudiendu[m] est, quia occidendo illos magno (vt ipsi putant) cruciatu liberauerunt semetipsos. In promptu esset de gestis vel prælijs sanctorum proferre exempla, & demonstrare vbi vel quibus trucis homicidæ prostratis legionibus martyrum gauisus & iocundatus fuerint, imo & in medio funere discubentes, profusis cõiuuijs epulati fuerint, tanq[ue] de maximis hostibus ingentes triumphos cõsecuti. Sed vnũ de d[omi]no ipso, qui crucifixus est exemplũ sufficit. Cuius crucifixio illi, ita gauisus sunt & iocundati, vt mouerent capita sua diceret: Vah quod destruit templu[m] dei, & in triduo illud reedificat. Præterea, quasi munus sibi miserunt inuicem, decentes illi ad Annam primam, deinde ad Caiphã, deinde ad Pilatu[m], deinde ad Herodẽ, deinde rursus ad Pilatu[m]. Ita quasi spectaculum munus miserunt inuicem, & huic muneri suo gratia impia habuerunt. Deniq[ue] Annas honorẽ sibi fieri arbitratus est quod ad se duceret primu[m], quæ erat locer Caiphæ. Pilatus autem & Herodes amici facti sunt in ipsa die, nam antea inimici erant ad inuicem. Ad eo gaudebat & iocundabant, tanq[ue] immenso liberati cruciatu, quia videlicet sicut nunc dicitur est, quoniam hi duo prophete cruciauerunt eos, qui inhabitant super terram sic & multo vehementius ipse d[omi]n[us] propheta cruciauerat eos, adeo vt grauis e[ss]et illis etiam ad videndu[m]. Pro eo quod ipsi erant inhabitantes terram, id est, non minus corde q[uam] corpore terrene sue terrenis cupiditatibus inhærebant, iste autem celestia loquebat, & terrenam illorum reprehendebat auariciam. Veruntanquã quod de testibus istis dicitur, & corpora eorum non

2. Thess. 2

Luc. 13

Gen. 46 Iob. 41

Gene. 19

Exod. 14

Esaie. 1

Ezech. 16

Gene. 9 Exod. 7

Proverb. 2

Matt. 27

Luc. 24

sinent poni in monumentis, hoc in illum dñm ipsoꝝ, q̄ crucifixus est illi facere non sunt permisi. Prouiderat em̄ illi sp̄s sanctus sacræ ac mysticæ legis p̄ præceptum huiusmodi, **Deuter. 21** Quando peccauerit homo qd̄ morte plecēdum ē & ad iudicatus morti appensus fuerit in patibulo, nō p̄manebit cadauer eius in ligno, sed in eadē die sepeliet, q̄a maledictum à deo est, q̄ p̄ndet in ligno. In qua sententia notandum, q̄ maledictum non p̄na facit, sed culpa, cum sic p̄mittit, & diligenter determinat, q̄ peccauerit homo quod morte plecēdum est, demumq̄ subiungit, & ad iudicatus morti, appensus fuerit in patibulo. At illi cum q̄ non habebat culpam arbitrata q̄ dem suo maledictū esse uoluerunt propter p̄nā, **Sepultura Christi.** ¶ Veruntū sicut iam dictū est, auctoritate legis suffragante, non licuit eis prohibere sepul turam, atq̄ ita etiam in hoc nescientes salutē nostræ deseruierunt, ut cuius aīa descenderat ad inferos, cunctas p̄ potentia inītræ sibi diuinitatis liberatura electoꝝ anīas, eius corpus non prohibita sibi sepultura poneret in terra, datūq̄ corporibus mortuoꝝ, ut de sepulchris suis exiliant in resurrexione futura. ¶ Notandum tandem, q̄ sic t̄pa circūscribit, ut dicat, tribus diebus & dimidio uidebunt corpora eoz̄, rursusq̄: L & post tres dies & dimidium sp̄s vitæ à deo intrauit in eos, & steterunt sup̄ pedes suos. ¶ Quantum em̄ t̄pis supra significauerat, dicens: Et ciuitatem sanctam calcabunt mēsis quadraginta duobus, Itemq̄: Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, tantundem significat, dicēdo, nunc tribus diebus & dimidio, Itemq̄: & post dies tres & dimidium, Tempus ergo & t̄pa, & dimidium t̄pis, i. annos tres & semissem, tres dies ac dimidium hic appellat. ¶ Cur hoc? Cur dum prophetarent testes isti, tempus prophetiæ illoz̄ diebus mille ducentis sexaginta, i. tribus annis & dimidio præfinitum est, postq̄ autē prophetauerunt, postq̄ bestia occidit corpora, post hæc non habitura qd̄ faciat, pro tribus annis & dimidio, tres dies & dimidium dicere vel scribere complacitum est? Nimirum q̄a sanctis dei testibus in agone p̄ molesto pro ueritate certantibus, dum instat, dum præfens est angustia tēpus, dum quo nolunt, ducunt sensui fragilissimæ carnis longum uidef, postq̄ autē abierit tempus illud, ut iam ultra non sit mors, neq̄ luctus, neq̄ clamor, neq̄ dolor, quæ prima abierunt, tunc demū postis in æternitate beata, respicientibus post tergum, breue uidebit fuisse qd̄ pertulerunt, & tunc p̄pendent q̄ uere Apostolus dixerit, q̄a non sunt condignæ passionē huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabit in nobis. Ait ergo: Et post dies tres & dimidium sp̄s vitæ à deo intrauit in eos, i. post breue tempus, quibus multum uideaf, futurum est ut reduces sp̄s in iussu oīpotentis reuertant in artus proprios, & resurgant q̄ mortui in sepulchris iacuerant, vel etiam in sepulchris proiecti fuerant. ¶ Mutata sunt tempora uerboꝝ, cum hæc tenus de futuro fieret enuntiatio, & ciuitatem sanctam calcabunt, & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt, & iacebunt in plateis corpora eoz̄, & uidebunt de populis, & gaudebunt, nunc autē p̄terito tempore sic dicit, sp̄s vitæ à deo intrauit in eos, & steterunt. Nimirum hoc indicio mutata esse persona significat, q̄ uidelicet ab eo qd̄ supra dictum est, atrium autē qd̄ est foras eīce foras, & ne metiaris, qm̄ datum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt, hæc & cætera usq̄ ad hunc locum uerba sunt eius personæ quæ calamū dedit, hic autem persona Iohannis rursus loqui incipit eodem tempore uerboꝝ, s. præterito, quo loquebat̄ superius, quod non inuistatum constat esse sermonibus prophetis. Sæpius nanque, dum futura p̄nuntiant, uerbis utunt̄ præteriti temporis. Et steterunt (inquit) super pedes suos. ¶ Subauditur in magna constantia. Hoc em̄ innuit illud quod additum est, super pedes suos. Tunc etem̄ (ut Sapia dicit) stabunt iusti in magna constantia aduersus eos q̄ se angustiauerunt, & q̄ abstulerunt labores illorum. Videntes turbabant timore horribili, De quo timore maloꝝ, simulq̄ de illo statu sanctoꝝ hic protinus subdit: L Et timor magnus cecidit super eos q̄ uiderunt eos. Et audierunt uocem magnam de celo dicentē illis: Ascendite huc: Et ascenderunt in celum in nube, & uiderunt illos inimici illoꝝ. ¶ Hoc nimirum uiderunt, imo uisuri sunt inimici eoz̄, q̄a uocem audient magnam, dicentis: Ascēdite huc, dicētis: Venite benedicti patris mei, p̄cipite regnum. Tunc (inquit) Apostolus) rapiemur in nubibus obuiam dño in aera, & sic semper cum dño erimus. Hoc est q̄ uidentes turbabant timore horribili, & mirabunt̄ in subitane insperatæ salutis, gementesq̄ præ angustia sp̄s, dicentes intra se p̄niam agentes, & præ angustia sp̄s gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudine impropriet̄. Nos in sensati uitam illoꝝ æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo ergo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est? L Et in illa hora factus est terræ motus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit, & occisi sunt in terræ motu noīa hoīm septem milia. Et reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam deo celi. ¶ Nihil uerius q̄ quodd in illa hora quando resurgēt mortui fiet terræ motus magnus, ut euigilent omnes, cum tali tamq̄ profundo somno sopiantur. ¶ Porro, q̄ supra ciuitatem magnam dixit, quam & spiritaliter Sodomam & Aegyptum vocari

Sepultura Christi.

Iohan. 21

Infra. 21

Roma. 8

Scabunt iusti magna constantia &c. Sapient. 5.

Gloria. u. storum. Math. 24. 1. Thess. 4. Sapient. 5.

vocari asseruit, id nunc non ciuitatē, sed decimā appellat partē ciuitatis, quā & cecidisse vel casuram esse dixit. Et reuera quæ dicit ciuitas diaboli, non ciuitas est, sed ruina sunt, magna & sanctæ ciuitatis Hierusalem celestis, cuius nouem sunt angeloz̄, & idcirco qui inde ceciderunt, & homines q̄ de illoꝝ sorte sunt, recte dicuntur decima pars, ruinosa pars eiusdem ciuitatis. V triq̄ ceciderunt, i. cadent, uidelicet in infernum cum diabolo, & angelis eius, & hoīes sequaces eius. Idcirco non fuit contentus dixisse: & decima pars ciuitatis cecidit, sed addidit: L Et occisi sunt in terræ motu nomina hoīm septem milia. ¶ Nam septem milia hoīm idem est, ac si diceret, uniuersitas hoīm impioꝝ. ¶ Maluit tamen dicere nomina hoīm, q̄ simpliciter hoīes per quod intelligimus nominatos in hoc seculo, & inclytos homines, uidelicet de qualibus in psalmo scriptum est: Tabernacula eoz̄ in progenie & progenie, uocauerunt nomina sua in terris suis. Et in Esaiæ: Propter hoc dilatauit infernus aiām suam, & aperuit os suum absq̄ ullo termino, & descendit fortes eius, & populus eius, & sublimis eius, gloriosiq̄ eius ad eum. Quomodo cecidit vel casura est illa decima pars ciuitatis, & hoīm nomina quō occidenda sunt in illa hora terræ motus tam magni? Nimirum eodem, q̄ dicit testibus suis, ascēdite huc, i. uenite benedicti patris mei, possidete regnum, eodem (inquam) dño dicente, cadite illuc, i. discēdite maledicti in ignē æternum, cadent & ibunt in supplicium æternum. L Et reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam deo celi. ¶ Qui sunt vel erunt reliqui, nisi omnes electi q̄ stabunt à dextris? Nunq̄ autē isti timebunt vel in timorem mittent, qm̄ diabolus uidentibus cunctis præcipi tabitur: Timebunt plane, q̄a sic ad beatam Iob dño loquente audiuius vel legitimus: Cū sublatu fuerit, timebunt angeli, & territi purgabunt. Tanto q̄p̄ ponderē terroris excutiet, ut sanctoꝝ etiam prædicatoꝝ: quos angelos scriptura nominare consueuit, fortitudo turbet. Erit autē in eis aliquo modo tremor lætus, & timor fecurus, & celestis regno se remunerari certi erant, & pro carnis infirmitate contremiscent per tanti turbinis metū. L Et dederunt (inquit) gloriam deo celi. ¶ Videlicet admirantes uirtutē fortissimi, q̄ tam forte tamq̄ sup̄bum tam fortiter p̄cipitabit. Tali modo decima pars sup̄næ ciuitatis, quæ dudum de celo cecidit, remanentibus nouem (ut iam dictū est) angeloz̄ ordinibus, tunc de terra quoz̄ & de aere isto (in q̄ hæc tenus nequiter uagant̄ illi magni sp̄s) cadet & p̄cipitabit, quam uidelicet partē Apostolus uocat spiritalia neq̄ in celestibus, & hoīes impij simul mittentur. L Væ secundum abiit, ecce uæ tertium ueniet cito. ¶ Hoc illi loco superiori iungit, ubi præmissio, uæ unum abiit, & ecce ueniet adhuc duo uæ, continuo se quitur, q̄a angelus sextus tuba cecinit. Et plaga magna subscribit, solutus quatuor angelis, à quibus occisa est tertia pars hoīm tribus plagis, s. plaga ignis, plaga fumi, & plaga sulphuris. ¶ Siḡ de ea quæ hoc sequenti libello tractata sunt, ab eo loco quo sic cepit: Et uidi alium angelum fortem descēdentē de celo, usq̄ ad præsentē locum quo nunc dicit, uæ secundum abiit, & ecce uæ tertium ueniet cito, neq̄ ad illud secundum, neq̄ ad istud tertium uæ, sed ad laudem prinēt Chrii, & magnificentiam gloriæ eius & misericordiæ, q̄ illud uultimū uæ, ne electis eius imparatis ex improuiso sup̄ueniret, per semetipsum uenire, & illud prænuntiare dignatus est. ¶ Hoc aduertentes quæ cūq̄ credimus, q̄a Chrus Iesus in hunc mundum peccatores saluos facere uenit, & quæcunq̄ legitimus, q̄a p̄ semetipsum ore proprio in euangelio suo illud uultimū uæ, i. iudicium damnationis impioꝝ futuz̄ esse prædixit, dicamus cum isto q̄ hæc dicit vel scribit, q̄a secundum uæ abiit, & ecce uæ tertium ueniet cito. L Et septimus angelus tuba cecinit, & factæ sunt uoces magnæ in celo, dicentes: Factum est regnū huius mūdi dñi nostri & Chrii eius, & regnabit in secula seculoz̄. Et uigintiquatuor seniores q̄ in conspectu dei sedēt in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt deū, dicentes: Grās agimus tibi dñe deus ops, q̄ es, & q̄ eras, * qui accepisti uirtutē tuā magnam, & regnasti, & iratæ sunt gentes. Et aduenit ira tua, & t̄ps mortuoꝝ iudicare, & reddere mercedem seruis tuis, & prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis, & exterminandi eos q̄ corruerūt terram. ¶ Tuba hæc septima, illa (ut iam supra memorauimus, tuba nouissima est, cuius & Apostolus meminit ubi ad Corinthios scribens, ita dicit: Omnes q̄ dem resurgemus, sed non oēs immutabimur. In momento, in icū oculi, in nouissima tuba: Canet em̄ tuba, & mortui resurgēt incorrupti. Itemq̄ ad Thessa Ionicenses: Quis ipse dñs in iussu, & in uoce archangeli, & in tuba dñi descendet de celo. ¶ Quis autē dubitet ad cantū tubæ illius septimæ siue nouissimæ, resurrexerūt mortuoꝝ, punire vel futuram esse, de qua & illic Apostolus dicit, & mortui resurgent incorrupti, & hic iste iam præmisit, q̄a sp̄s vitæ à deo intrauit in eos, & steterunt sup̄ pedes suos: Quæ res, ita sic iste anticipauit, ut prius diceret, sp̄s vitæ à deo intrauit in eos, qd̄ est mortuoꝝ resurgere, & deinde scriberet, uæ secundum abiit, & ecce uæ tertium ueniet cito, addēs conuino, & septimus angelus tuba cecinit: Quare (inquam) nisi quia resurgere à mortuis, & stare super pedes, non est uæ sed gaudium magnum testibus illis, de quibus vel pro quibus il

Septem milia hoīm. i. oēs impij. Psal. 48. Esaiæ. 8.

Math. 24

Iob. 41

Ephes. 6

Supra. 6

Supra. 10. 1. Timoth.

* Er q̄ uerū rus es, quia

1. Cor. 15. 1. Thess. 4.

bus illam prophetiam contexit: Deniq; & quod dixit, qd factu terramotu decima pars ciuitatis cecidit, qm pro gloria testium eorundē dixit, magis in gaudium sanctorū debuit enuntari, & idcirco tandē ad illud vā respiciens septimā tubā cantū intulit, cuius canētis hęc summa est vox, quae ipsam vā ita concludit: Et aduenit ira tua, & tēpus mortuorū: iudicare, & reddere mercedē seruis tuis, & exterminandi eos q corruperūt terram. Hoc nimis est vltimū vā, & iste cantus tubæ septimæ, de quo veraciter iurauit iste angelus fortis, qd tps amplius non erit, sed in diebus vocis septimi angeli cum cœperit tuba canere, consummabit mysteriū dei. Canente ergo septimo angelo, factæ sunt voces (inqt) magnę in cœlo, dicentes: Factum est regnum huius mundi dñi nostri, & Chri eius, & regnabit in secula seculorū. ¶ Voces istæ magnæ beatorū angelorū & sanctorū oim non conticescent in æternum. ¶ Cum autē dicunt factum est regnum huius mundi dñi nostri & Chri eius, subintelligendū est nobis, ita vt impletum sit iam ex illa nouissima tuba id quod dñus filio dixit pater dñs: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorū. Nam nunc qdem regnat dñs, & iam Chrus eius q dicit in Psalmo: Ego autem constitutus sum rex ab eo sup Sion montem sanctum eius, in gloria regni sui est, ex quo resurrexit à mortuis, & in cœlum ascendit, iuxta propheticum eiusdem Psalmistæ præconium: Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum sup opera manuum tuarū. ¶ Sed adhuc rebellis ex magna parte recalcitrat mundus, & sanctos eius ministros psequit. Proim de Apostolus cum huius testimonij meminisset, dicens: Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum sup opa manuum tuarū, oīa subiecisti sub pedibus eius, continuo subiunxit futurū: de quo loquimur: Nunc autem nondum videmus oīa illi esse subiecta. Itaq; sicut iam dictum est, iam qdem regnat dñs, & Chrus eius, & præfens quoq; ecclesia regnū eius dicit & est, sed sunt adhuc multa in regno eius scandala, quæ canente nouissima tuba colligent. Quod cum factum fuerit, tunc demū pleno ore rite cantabit: Factum est regnū huius mundi dñi nostri & Chri eius, qa vinctis in carcere inferni cunctis hostibus, pacatum regnum, & in pace regnabunt in secula seculorū. ¶ Et viginti quatuor seniores q in conspectu dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt eum, dicens: Grās agimus tibi dñe deus oīpotens, q es, & q eras, q accepisti virtutē tuam magnā, & regnasti, & iratæ sunt gentes: Et aduenit ira tua, & tēpus mortuorū iudicare, & reddere mercedem seruis tuis, & prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis, & exterminandi eos q corruperunt terram. ¶ Multis & bonis dei opibus, magnis & æternis beneficijs eius, magnæ & sempiternæ gratiæ actione debent. Quid autē isto eiusdem dñi dei omnipotentis beneficio maius & pulchrius, quod commemorantes dicunt, qa accepisti virtutem tuam, & regnasti? Quid em̄ magnificentius q virtutem suā dñs accepit, & regnauit? Regnabat quippe peccatum, regnabat mors ab Adam, regnabat diabolus mundi huius obtinens principatum, & hic erat fortis armatus q in pace sua possit debat & custodiebat atrium suum. Sup hoc generi humano condolens accepit virtutem suam, & regnauit, superuenit fortior, vicit illum, & vasa eius diripuit. Hęc est illa acceptio virtutis & regni, de qua & Psalmita prædixit: Dñs regnauit decorem indutus est, inducus est dñs fortitudinem, & præcinxit se. ¶ Quomodo vel quando illam virtutem suam accepit? Imo quæ est illa virtus dei, nisi spūs dei, digitus dei, dicente ipso q regnauit, si in digito dei eijcio dæmonia, profecto puenit in vos regnum dei? Nam quōd spūs dei virtus eius recte dicat, & sit, Gabriel quoq; archangelus ad Mariam testat, cum dicit: Spūs sanctus sepepueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. ¶ Vnde notandum, quōd non dixerint tantum, qa accepisti virtutem, sed accepisti (inquint) virtutem tuam. Etem̄ homo factus est filius, siue cum fieret homo, in ipsa qdem conceptione sui virtutem istam accepit, sed antequam fieret homo, virtus eadem sua erat, qa suus & patris vnus spiritus erat. Itaq; non sine magno pondere dictum est, accepisti virtutem tuam, qa quod fideliter credimus virtutem siue spm̄ quem in natura humanitatis dono accepit, eandem virtutem, eundem spm̄, prius q mundus fieret, vnus idē q; dei filius in natura diuinitatis confubstantialem sibi habuit. ¶ Recte igit vbi tale tantumq; regnantis dñi beneficium consummabit, cadentes in facies suas viginti quatuor seniores. i. vniuersi ecclesiæ patres, magistri siue rectores, adofant, & dicunt: Grās agimus tibi dñe deus omnipotens &c. Illa garum actio cadentium in facies suas, i. ordinata reuerentia subijcientium animas suas, sinē nullam habitura est. ¶ Quod dicunt, qui es, & q eras, malam damnatorū aduersarioꝝ uoluntatem percutit, & sine fine diuerberat, q hoc agere nitēbatur, vt non esset, vt non subsisteret, sicut & Psalmita ex persona ipsius aduersum illos contestatur: Inimici mei dixerunt mala mihi. Quando morietur, & peribit nomen eius? Præmissio nanque, quia accepisti virtutem tuam, & regnasti, id est, incarnatus de tuo spiritu sancto, & principem mundi foras eiecisti, continuo subnectunt: Et iratæ sunt gentes. J Ad quid enim iratæ sunt

Supra, 10

Psal. 109
Psal. 2

Psal. 8
In regno
Chri. i. e. cō
deisti, sunt
adhuc multa
scandala
Hebræo, 2

Roma. 7. 6
Iohan. 12
Matth. 12
Lucæ. 11
Psal. 92

Matth. 12
Lucæ. 11

Psal. 40

sunt gentes, vel quid irascendo efficere voluerunt gentes, nisi hoc vt non esset? Sane hic à nomine gentium Iudæi non excipiuntur, quia primi irati sunt, & maxime inuiderunt, tradentes illum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, dicentes (sicut iam meminimus) quando morietur, & peribit nomen eius. Vnde item in Psalmo vehementer insultabundus illis impropere spiritus sanctus: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Vere inania meditati sunt, quia tu domine, & antequam homo fieres deus eras, & nunc postquam gentes iratæ sunt, & fremuerunt te occidentes, resurrexisti & es. Hinc est quod itidem in David dicit ad patrem: Exurrexi & adhuc sum tecum. Iratæ sunt igitur gentes, id est, te occiderunt, & (sicut iam dictum est) te occiden do fremuerunt. Sed quid deinde? L Et aduenit (inquint) ira tua. J Recte & ordinate, quia gentes prius iratæ sunt, post aduenit ira tua. Hic est ordo iustitiæ legitimus, vt nulli deus irascatur, nisi illi qui prior fuerit iratus intumescendo, resistendo, suum q; reatum in similitudinem præuaricatoris Adæ defendendo. Vbi quis irascitur, & resistit, ibi demum deus irascitur & resistit, & contra fortem, vtitur sua vi, quæ non potest portari. Hinc Psalmita cum dixisset: Tu terribilis es, & quis resistit tibi, continuo subiunxit, extunc ira tua. Ac si dicit: Non ex quo qs peccat, sed ex q peccatum suum defendendo tuæ q; iustitiæ resistendo multiplicat, extunc ira tua, cui non est qui resistere valeat, sicut alibi scriptum est: Deus cuius iræ nemo resistere potest. Hic & particulatim in singulis hominibus, & vniuersaliter in omni genere humano iudicij ordo seruatur. Dicit ergo: Et iratæ sunt gentes, & aduenit ira tua. Ac si dicant: Quia gentes penitentiam te prædicante recipere noluerunt, sed econtra magis iratæ sunt, & fremuerunt, & inania meditati sunt, & astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius, iuste nunc demum aduenit ira tua, sicut ibidem de te subscriptum est: Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Nam exponentes quid dixerint, & aduenit ira tua, subsequuntur, & dicunt: L Et tempus mortuorum iudicare, & reddere mercedem seruis tuis, & prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis, & exterminandi eos, qui corruperunt terram. J Iræ eius quæ aduenit, effectus est, exterminare eos, q corruperūt terram. Nā reddere mercedem sanctis, non ira sed gratia pro gratia est, gratia beatitudinis pro gratia uocationis, vel fidei beatitudinem promittentis. ¶ Et recte sic sermo contextus vel ordinatus est (vt prius dictum sit) reddere mercedem seruis suis, ac deinde & exterminandi eos, qui corruperunt terram. Nam & secundum veridicum ordinem, siue ordinatā veritatem euangelij, prius merces reddetur dextris seruis dei, deinde exterminabuntur sinistri. Prius enim dicit rex ille his, qui à dextris erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Ac deinde his qui à sinistris erunt: Ite maledicti in ignem æternum. Tali nanque modo & seruis dei merces reddetur, & corruptores terræ exterminabuntur. ¶ Qui autem sunt corruptores terræ, nisi corruptores corporum & animarum, seruientes omnimodæ cupiditati suæ? Neque enim in iudicio dei causa exigitur corruptionis, nisi eius qua corrumpitur creatura rationalis, quæ cum terra dei esse deberet, & afferre fructum fidei, sanctimonie & pacis, siue dilectionis, ita corrupta est in semetipsa, vt amaras incredulitatis omniumq; libi dinum spinas afferret, ac perinde maledictioni deputata sit. ¶ Ita in deus vocis septimi angeli cum cœperit tuba canere, consummabitur mysteriū dei, & sicut iurauit angelus ille fortis, qui stetit supra mare, & supra terram, manum q; suam in cœlum leuauit, tempus amplius non erit, tempus penitentiarum non dabitur ultra peccatoribus, per tantos tubarum præcedentium, (quas enumerauimus) cantus terrificos sufficienter præmonitis. Non partim, sicut in cæterarum canibus tubarū sed simul omnes corruptores terræ peribunt, & exterminabuntur in iussu regnantis domini, in voce archangelii, in tuba dei, vt nullum ultra regno dei faciant scandalum.

LIBRI SEXTI
Finis.

Matth. 23
Lucæ. 18
Psal. 2

Psal. 138.

Ira dei potest
irā peccatoris

Psal. 79

Iob, 9.

Psal. 21

Prius datur
merces bonis,
deinde
exterminatur impij
Matth. 25

Supra, 9

Thess. 4

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHAN

nis Apostoli Commentarioꝝ, Liber. VII.

CAP. XII

Supra, 2

Etio fit alterius angeli, q̄ venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureū, & data sunt illi incensa multa, vt daret de ofonibus sanctoꝝ oim sup altare aureū, qđ est ante thronū Itā dispositis hinc septē angelis gbus tabā datā sunt, inde alio angelo q̄ habebat thuribulum aureum, prius digestum est qđ actum sit p̄ singulos cantus tubāꝝ, & conscriptæ sunt septē vindictæ peccatoꝝ. ¶ Et nunc demū resumpto principio scribit quid actum sit cum officio angeli habentis thuribulum aureum, & narrat grande bellum certamenq̄ prolixum angeli, q̄ nunc Michael dicit, præliantis cum dracone magno & rufo septē capitū & insignes declamant victoriæ martyrum, cantantiū tandem post labores prælioꝝ, quasi canticum nouum. ¶ Hic manifeste spūs fortitudinis opera prædicant, qui in ordine septem spirituum quartus inuenit, spiritui consilij coniunctus, cuius in septē tubis canentibus prouidentiam supra memorauimus. Ait ergo. Et apertum est templū dñi in celo. ¶ Coniunctio ista qua dicit, & apertum est, nos ad superiora reducit vbi dixerat: Et alius angelus venit, & stetit ante altare, &c. Simul nanq̄ actum est, vt & templū dñi aperiretur & iuxta altare staret angelus. ¶ Tunc etenim templū dñi apertū est, quando fidem dñi promissiones Ch̄si in cordibus suis receperunt sancti hoīes, & tunc iuxta altare stetit angelus quando propter eandem fidem gēti iustoz̄ Michael est princeps deputatus, sicut in suo loco plenius cum scripturaz̄ autoritate monstrauimus. Apertū est ergo templum dñi in celo. i. crediderunt, & credendo in Ch̄m venturū, templum dñi factū sunt sancti patres, Abraham, Isaac, & Iacob. ¶ Et visa est arca testamenti eius in templo eius. i. prospēcta & à longe salutata est incarnatio Ch̄si filij dei, quæ nunc in templo suo. i. in ecclesia sua, auro mundissimo. i. diuinitatis suæ magna claritate radians conspicit. Idcirco autem per arcam testamēti recte incarnatio intelligit filij dei, q̄ videlicet in typum eius, dño iubente, fecit Moses in eremo simul arcam fœderis simul & propitiatorium. Arca nanq̄ eundem dei filiū incarnandū, propitiatoriū vero eundē significabat pro peccatis hoīm passurum. ¶ Et facta sunt fulgura, & voces, & terræ motus, & grando magna. ¶ Subaudi vbi accepit angelus thuribulū, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram. Sic etenim illic continuo subiunctū est: Et facta sunt tonitrua, & voces, & terræ motus. Quod licet recte intelligat de spū sancto quem dñs in apostolos suos misit, q̄ & sedit sup eos tanq̄ ignis, n̄ hilominus tamē, & de eo recte intelligi diximus, quod gēti illi lex data est in monte Synai in dispositione angeloz̄, vt ait Stephanus prothomartyr. Siq̄ dem fulgura & voces, quæ p̄ apostolos spiritaliter micuerunt, vel auditæ sunt, realiter in monte Synai, qđ data est lex, non deseruit, vt recte de vtraq̄, s. legis & euangeliij cōmotione intelligere dicat illud Psalmistæ: Deus cū egredere in conspectu populi tui, cum transires in deserto, terra mota est &c. Itaq̄ ad illa reducta r̄pa, quibus beata sanctoꝝ progenies Ch̄si vēturi fidem in promissione concepit, & cæteræ gentes vias suas pmissæ sunt ingredi, sicut in septem tubis, totidem notas & insignes spectauimus vindictas peccatoꝝ, sic nunc iam in his quæ se quibus, vsq̄ ad agnū stantē supra montē Sion bella spectemus victoriasq̄ sanctoꝝ. Hoc ita incipit: ¶ Et signum magnū apparuit in celo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarū duodecim, & in vtero habēs, & clamabat parturiēs, & cruciat vt pariat. ¶ Vere magnū & magnæ rei fuit hoc signū, significabat nāq̄ mulier illa sanctā ecclesiā, quā & in multis prophetaz̄ locis scripturaz̄ inuenimus appellari mulierem viro suo. i. deo coniunctā & dilectā, imo & nonnunq̄ pro parte præuaricatoꝝ, vitij, & peccatis idololatriæ seruientū redargui velut adulterā. ¶ Hæc mulier extūc recte dicit amicta sole, ex quo Ch̄m verum iustitiæ solem accepit in repromissione. ¶ Luna sub pedibus

Spūs fortitudinis hic prædicat

Danie. 10. Supra lib. 3. in principio.

Exod. 37

Supra, 3. Acto. 2. Exod. 19. Acto. 7. Psalm. 67.

dibus eius. i. temporalū bonoꝝ claritas sub administratione eius. Luna nanq̄ pro sui mutabilitate recte mundi huius bona mutabilia significat, quibus stultus feruit, sapiens imperat. Hoc ergo laudi est sanctis p̄ribus, quod diuites quidem fuerunt, sed factæ historiæ tradunt, sed ipsas diuitias non passi sunt suis affectibus dñari, sed ipsi dominati sunt diuitijs, dispensando vt posebat vsus priuatus aut publicus, atq̄ ita laudabiliter euismodi diuites excusantur, quia non est census in crimine, sed affectus. ¶ At contra quisquis credit quidem in Christum, sed affectu inhæret & feruit lucris rerum temporalium, seruus est, non dominus illarū, neq̄ dici recte potest de anima eius, q̄ sit mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, sed nimis peruersæ amiciri luna, solemq̄ nititur habere sub pedibus. Sequitur: ¶ Et in capite eius corona stellarum duodecim. ¶ In capite huius mulieris corona stellarum duodecim conspicit, quia in initio nascentis ecclesiæ duodecim patriarchæ, itemq̄ in initio re nascentis eiusdem duodecim apl̄i nobilissimi ac splendidi dinumerantur. Nunc interim ordinem mirabilium celestium secuti, coronam duodecim stellarū, nuncq̄ intelligimus duodecim filiorum sue tribuum Israel. Nam & Ioseph somnium narrans, videbam, inquit, solem & lunam, & stellas vndecim adorare me. Etenim pater ipse propter Ch̄m quem in promissione habebat, q̄si solerat: m̄f autem quæcumq̄ illi optiua erat (qm̄ naturalis m̄f oberat) luna erat, p̄ eiusdem Ch̄si fide lucida: vndecim autem fratres quibus somnium narrabat, vndecim stellæ futuræ erant: Ioseph ipse stella erat duodecima. Igitur in capite mulieris corona stellarū duodecim, in initio ecclesiæ chorus filiorum vel tribuum Israel duodecim. ¶ Et in vtero habēs, & clamabat parturiēs, & cruciat vt pariat. ¶ Quid erat habere in vtero, nisi promissionis fidem seruire in cordis secreto? Etenim qm̄ primum ad Abraham locutus est deus, dicens: Et in femine tuo benedicent omnes gentes (qđ profecto semen Ch̄si est) ille promittenti credidit, in eandem fidem sperantibus eius posteris, extunc mulier in vtero habere cepit. Erat autē deus q̄ promiserat eiusdem mulieris vir, paterq̄ & autor illius conceptionis. i. fidei, per quam Ch̄s qui venturus erat, iam in p̄m credentium cordibus habitabat. Proficiente autem per tempora credentium multitudine, successerunt Moses & propheta, q̄ fidem quam susceperant, loquendo pariter & scribendo non sine magna desiderij intentione significabant. Sequitur ergo: ¶ Et clamabat parturiēs, & cruciat vt pariat. ¶ Quod dixit: & clamabat parturiēs, hoc repetiuit imo cōpleuit addendo, & cruciat vt pariat. Parq̄ quippe fuisse dixisse hoc tm̄, & clamabat parturiēs: Videret enim nihil amplius intelligi velle q̄ ac si dixisset, cū pareret cepit clamare. At illa priusquam pareret, priusquam partum effunderet, parturiuit & clamauit. Parturiere nanq̄ est ante partum cruciari: quia videlicet parturire meditatiū, parere autem perfectum verbum est. Igitur quomodo mulier carnaliter grauida, instante hora pariendi tota est in meditatione partus sui, tandiu in illa expectatione occupata est, tandiu cruciatum sustinet donec pariat, ita & illa talis mulier spiritaliter p̄gnans: Clamabat, inquit, parturiēs, & cruciatur vt pariat. Clamores eius multos ad medium p̄ferre possemus, sed exempli gr̄a vnus hic in Esaia propheta sufficit locus: Dñe quis credidit auditui n̄so, & brachium dñi cui reuelatum est: Et ascendit sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra fitienti. Non est species ei neq̄ decor. Et vidimus eum, & non erat aspectus: & desiderauimus eum despectum & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem: Et quasi absconditus vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus eū. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. ¶ Hæc & his similia dicentes sancti propheta cum clamarent & dolerent, nunquid eiusdē clamoris vel doloris sui causam euenire, cer tamve esse nolebant? Imo maxime cupiebant, ipso attestante dño cum dicit: Beati oculi q̄ vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, q̄ multi propheta & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Nonne in hoc q̄q̄ vera est similitudo mulieris parturiētis, & parturiendo clamantis? Illa nāq̄ parturiendo quidem clamat, quia doluit: sed nimirum sic maualt dolere, q̄ sano vtero sterilis permanere. Sequitur: ¶ Et visum est aliud signum in celo, & ecce draco magnus & rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis septem diademata, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarū cœli, & misit eas in terram. Et draco stetit ante mulierem quæ erat parturiens, vt cum peperisset, filiū eius deuoraret. Et peperit filium masculum, qui redurus erat omnes gentes in virga ferrea. Et raptus est filius eius ad deū, & ad thronum eius. ¶ Vere, aliud. i. aliterius rei fuit hoc signū. Fuit em̄ signum diaboli, q̄ semp̄ aduersus mulierē illā inimicitias exercuit, & exercere non desinit, malas sibi, bonas autē mulieri. Deus nanq̄ bonus, eandem pro bono mulieris inimicitias posuit, quemadmodū in initio loquens ad serpentē dicit: Inimicitias ponā inter te & mulierē, & semen tuū & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Deniq̄ serpentis illius, id est, diaboli qui in serpente locutus est, draco iste signum fuit: sicut econtra mulier illa sole amicta, signum erat ecclesiæ toti, cuius beata virgo Maria portio maxima, portio est optima p̄ felicitate vteri pp̄rij. Visum est er

Gene. 37.

Gene. 22. Galat. 5.

Esaia. 53.

Lucio

Gene. 3.

K go, in-

go, inquit, signū aliud: & ecce draco magnus & rufus. Vñ magnus & vnde rufus? Magnus, videlicet, quia habes capita septē, & cornua decē: rufus autē ex eo maxime, quia cauda eius trahebat tertiā partē stellā: cœli, & rufum sanguinē sitiens, stetit ante mulierē quę erat paritūra, vt cum peperisset, filium eius deuoraret. Inde magnus, inde rufus. ¶ Quid porro signū ficabant illa septem capita? Hoc nimirum vt compendiosius clarescat, primo sciendum est, draconem talem sic magnum, sic rufum, ita significasse diabolum, vt simul etiā significaret corpus eius vniuersum, s. omnē generationē nequam, generationē Cain, aduersantem ab initio generationi sanctę, generationi Abel, generationi quęrentium dominum, quęrentium faciem dei Iacob: cuius, vt iam dictū est, mulier talis signum fuit. ¶ His ita p̄spectis, iam intelligi promptum est, capita draconis illos recte dici q̄ principales extiterunt in opere siue intentione diaboli, videlicet in obfidiōne iam dictę mulieris, in intentione occidendi puerperum ecclesię dei, p̄faciendi verbum dei, destruendi fidem feminis Abrahamę, i. Chři. Huiusmodi capita veraciter septem sunt: quia nimirum ex quo creditit Abraham, regnū fuit Pharaonis & Aegyptiorū filios Israel odientium: secundū regnū fuit Iezabelis, & filiorū vel posterorum eius impiorū, regnum Israel & Iuda, qui prophetas occiderunt: tertium Babyloniorū, quartum Persicū siue Medicum, quintum Macedonicū, sextum Romanum, septimum q̄d futurum est Antichristi regnum. Pręter hęc regna septem nullū aliud memorat sancta scriptura stetit vel stare ante illam mulierem ad deuorandum filium eius, contra sanctam ecclesiam, ex qua creditit Abraham, ad destruendam fidem feminis eius. Singulorum huiusmodi capitum sanguineos rictus paulisper exempli gratia contingamus. ¶ Primus Aegyptiorum rex Pharaon, populo suo dicit: Quicquid masculini sexus natum fuerit in flumē pijcite: quicquid feminei, referuate. Item: Vacatis otio, & iccirco dicitis: Eamus & sacrificemus domino. Et multa his similia. ¶ Post hunc Iezabel captiuato viro suo rege Achab, vt abiret & seruiret Baal, & adoraret eum, prophetas domini occidit, quemadmodum & Helias Thesbytes gemebundus dicit: Dñe altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus, & quęrunt animam meam vt auferant eam. In Iuda quoq; semen eiusdem Iezabelis, rex Ioas Zachariam prophetam occidit, atq; extunc etiam in Hierusalē draco ille mulieris huius sanguinē bibere cepit, prophetas occidendo ne prophetarent, vel quia prophetabant in nomine domini: nec ante desistit, donec partu æditum filii eius crucifigendo deuorare se credit. Sed de hoc postmodū planius dicendū erit. ¶ Tertio loco Nabuchodonozor rex Babylonis, traductus in captiuitatē cum reliquis Iudeis prophetis domini, statū exiit, & eo vsq; abolere voluit nomen domini, vt diceret tribus pueris: Si non adoraueritis, mittimini in fornacē ignis ardentis. Et quis est deus qui eripiat vos de manu mea? &c. ¶ Quarto deinde loco regnū Persarū atq; Medorū, genus vniuersum Iudęorū, in quo tantū eatenus notus erat deus, delere voluit agente Aman hoste Iudęorū, qui erat de stirpe Agag quē occidit, & in frustra concidit Samuel corā domino. Cū em̄ illū exaltasset rex Assuerus, & posuisset solii eius super omnes principes quos habebat, cunctiq; serui regis qui in foribus palatii morabantur, flecerat genu & adoraret Aman, solus autem Mardocheus non flecerat genu, neq; adoraret eum, iratus est valde, & pro nihilo ducens in vnum Mardocheum mittere manus suas, magis voluit omnem Iudęorum qui erant in regno Assueri perdere nationem. Vnde Hester: Hostis, inquit, & inimicus noster pessimus est iste Aman. Itē: Nunc autē hostis noster est, cuius crudelitas redundat in regē. ¶ Quintum caput draconis huius, regnū Macedonicū. Qualiter regnante Antiocho, qui appellatus est Epiphanes, i. nobilis siue illustris, mulierē istā infestauerit, cōpellendo Iudęos vt se transferrent à patrijs & dei legibus, de quo etiā videlicet Antiocho scriptū est: quia misit contaminare quod in Hierosolymis erat templū, & cognominare Iouis Olympij, & in Garizim puterant hi qui locū inhabitabant, Iouis hospitalis, Machabęorū passiones & p̄ælia testantur. Nā illud quod maxime ad nequissimā draconis intentionē pertinet sic incipit: Duę mulieres delatę sunt natos suos circumcidisse, quas infantibus ad vbera suspensis cū publice per ciuitatē circumduxissent, per muros p̄cipitauerunt. Quid em̄ intendebat per hoc & per cętera quę sequuntur, nisi hoc vt conceptus mulieris, i. feminis Abrahamę fides, cuius testimoniū illis erat signaculum circumcisionis, funditus extingueretur? ¶ De sexto capite, i. regno Romanorū, quis nesciat quantum seuerit ad deuorandū filii huius mulieris? Nempe istud est q̄d cum capite illo secundo scilicet Iudaico regno concordī rictu ferociter nimis haurit, in primis vt filium illum in persona propria deuoraret, qñ traditus est filius hominis gentibus ad illudendum, & flagellandū, & crucifigendum, capite illo scilicet Iudaico populo dicente mihi nistro huius alterius magni capitis: Si hunc dimittis, non es amicus Cęsarıs. Deinde, quod paulo

Psal. 23.

Exod. 11. 3. Reg. 19.

Exod. 11. 3. Reg. 19. 3. Para. 24.

Dani. 3.

Hester. 3. 1. Reg. 19.

Hester. 7.

1. Mach. 1. 2. Mach. 6. Ibidem.

Matth. 20. Iohan. 19.

paulo post dicemus, bellū maximū quod fecit draco repugnāte Michaelē & Angelis eius. Itē q̄d adiecit, facere plium cum reliquis de femine mulieris huius, q̄ capite factū est nisi Romano imperio, quod per orbem vniuersum missis edictis & legibus publicis tot milia martyrum interfecit: ¶ De septimo tandem capite cum se exerit, i. de hoīe peccati filio p̄ditionis Antichristo cum reuelatus fuerit, q̄ aduersatur & extollitur supra omne quod dī deus aut quod colitur, quis nesciat quia mulierem istam siue reliquias feminis ei' ita persequetur, vt quem admodum dñs dicit, talis tunc tribulatio sit, q̄lis non fuit ab initio, nec est, nec erit? Ipse nanque erit de quo Danieli angelus dicit: Et sermones contra excelsum loquetur, & sanctos altissimi conteret, &c. ¶ De istis septem capitibus alio postmodum loco cum dixisset huic Iohanni angelus, septem capita bestijs septem montes & reges septem fuit, continuo subiunxit: Quinq; ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit. Et cum venerit oportet illum breuius tempus manere. Quod hic tacitum est, illic suppletur, videlicet q̄ super bestiam (quę nō est alia nisi draco iste) mulier se derit, mulier alia, mulieri isti quam draco impugnat semper opposita, i. ciuitas diaboli, ciuitas dei semper contraria. Quid autem est quod ait, quinq; ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit? Videlicet quia cum hæc viderentur vel scriberentur, vnus q̄ regnorū iam dictorū reges, qui mulierem sæpe dictam persecuti sunt, iā dudum transierant, regis autem regni Romani, regis siue imperatoris Neronis decreta cōtra Christi ecclesiam seueiebant, & à successoribus eius seruabātur. Alius autem, s. Antichristus nondum venerat, sed necdum venit. Sed de his alijs. Nunc p̄sentia persequamur. ¶ Cum dixisset habens capita septem, addidit: Et cornua decem. ¶ In Daniele quoq; scriptum est de bestia quarta, quę significabat regnum Romanorum, quod habere cornua decē. Et oēs fere scriptores ecclesiastici tradiderunt in consummatione mundi, qñ regnum destruendū est Romanorum, decem futuros reges qui orbem Romanū inter se diuidant, & vndecimū surrecturum esse paruulum regem, qui tres reges de decem regibus superaturus sit, regem Aegyptiorum, regem Africę, regem Aethiopię, atq; hoc esse quod illic scriptum est: Et ecce conu aliud paruulum ortum est de medio eorum, & tria de cornib' primis euulsa sunt de facie eius, quod videlicet cornu erit Antichristus. Verum hic vbi non quarta bestia, vt illic, solum significans regnum Romanorum, sed draco, i. diabolus conspicitur, & septē eius capita describunt, nullaq; fit mentio de tribus euulsis cornibus, aliud dicere licet, quod cępro sensui cum scripturarum autoritate coniungatur. Septem quidem r̄tummodo draconis capita, sed decem videntur cornua. ¶ Quia videlicet vnus ex regnis supra dictis regnum Macedonicum in reges quatuor diuisum fuit. Mortuo nāq; Alexandro magno surrexerunt p̄ eo quatuor duces eius qui sibi imperium diuiserunt. Aegyptum enim Ptolemeus Lagi filius tenuit, Macedonas Philippus, qui & Arideus, frater Alexandri, Syriam & Babylonem, & omnia regna Orientis Seleucus Nicanor, Asia regnauit Antigonus. Hoc est quod in Daniele legitur: Hircus autem caprarū factus est magnus nimis. Cumq; creuisset fractum est cornu magnum, & orta sunt cornua quatuor subter illud per quatuor v̄tos cœli. Quod exponens angelus dicit: Porro hircus caprarum rex Gręcōrū est: Et cornu grande erat inter oculos ei', ipse est rex primus. Quod autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo, quatuor reges de gente eius consurgent: Continuoq; addit: Sed non in fortitudine eius. Nullus em̄ illorum fortitudini siue magnitudini Alexandri potuit æquari. Itaq; septem, vt iam dictum est, capita, sed decem cornua, i. septem regna, sed decem fuerunt reges, quibus draco ille sese armauerat. Sed sequitur adhuc: Et in capitibus suis septem diademata. ¶ Si decem cornua decem reges sunt, quō non totidem sunt diademata quorū cornua? Nōne omnes illi q̄q; reges quatuor, in quos regnum illud vnum diuisum est, habuerunt diademata? Scriptum est enim in libro Machabęorum primo: Et obtinuerunt pueri eius videlicet Alexandri regnū vnusquisq; in loco suo, & imposuerunt sibi omnes diademata post mortem eius. Quō ergo non dictum est decem, sed septem diademata, cum fuerint decem cornua? Nimirum quia vnus vnus capitibus quatuor cornua, i. vnus regni Macedonicis reges quatuor fuerint, vno tantum ex illis aduersus mulierem draco vsus est, s. posteritate Seleuci, cuius in partem Syria, in qua continebatur Iudęa, obuēnit. Ex illis nanq; qui regnauerūt in Syria, exiuit radix peccatrix Antiochus Epiphanes, i. illustris. Hoc vnum diadema ex illis quatuor draco rufus in sua causa contra mulierem induit, & illud sanguine sanctorum sęuus homicida cruentauit. Deniq; licet & cęterę regni diuisi partes Iudęa interdum lacerauerint, tñ hoc vere constat, quia patris vnus rex qui Syriam & cum illa Iudęam obtinebat, causam draconis contra mulierem egit, intentionem diaboli contra dei legem exercuit. Hic vt iam dictum est, erat Antiochus illustris, de quo Daniel p̄uidēs dicit: De vno autem ex eis egressum est cornu vnum modicum, & factum est grande contra Meridiem, & cōtra Orientem & contra fortitudinem, & magnificatum est vsque ad fortitudinem cœli. Et deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas, & vsq; ad principem fortitudinis magnificatus est, & ab eo tulit

2. Thess. 2. Daniel. 2.

Infra. 17.

Daniel. 7.

Daniel. 8.

1. Mach. 11.

Daniel. 8.

iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius. Robur aut datum est contra iuge sacrificium propter peccata, & profertur veritas in terra, & faciet, & prosperabit. Quod itidem exponens angelus qui supra: Post regnum, inquit, eorum cum creuerint iniquitates, cōsurget rex impudens facie, intelligens propositiones, & roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus suis. Et supra q̄ credi potest vniuersa vastabit, & prosperabit & faciet, & interficiet robustos, & populum sanctoꝝ secundum voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius, & cor suū magnificabit, & in copia rerum oim occidet plurimos, & contra principem principum confurget. ¶ Iste namq; rex ille iam dictus Antiochus extitit, qui vsq; ad fortitudinem cœli, i. filios Israel, q̄ angelorum vallabantur auxilio, erexit magnificetiam suam, ita vt de sanctis plurimos idololatriæ subiceret, & velut stellas cœli conculcasset pedibus suis. Atq; ita factum est, vt Meridiem & Orientem, i. Aegyptum & Persidem suo teneret imperio. Quodq; ait, & vsq; ad principem fortitudinis magnificatus est: Hoc significat quod crectus sit contra deum, & sanctos illius persecutus, & ab eo tulerit iuge sacrificium, quod mane & vespere offerebatur, & polluerit atq; deiecerit locū sanctificationis eius: & hoc nō sua virtute, sed propter peccata populi. Atq; ita factum est vt veritas p̄sterneret in terram, & cultu idolorum florente, dei religio (quæ istius sæpe dicte mulieris erat ornatus) conqueiesceret. Nunc cætera profequamur: Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarū cœli, & mī sit eas in terram. ¶ Stellas cœli filios Israel significare iā supra diximus, & duodecim stellarū coronā, quā in capite suo mulier habebat, duodecim fuisse patriarchas, per q̄s ecclesia in initio propagata est, iuxta illud somniū Ioseph dicentis: Videbā solē & lunā, & stellas vndecim adorare me. Ipse namq; Ioseph stella erat duodecima. Ad oem itq; multitudinē filioꝝ Israel Moses dicit: Dixi q̄ vobis in illo tempore, nō possum solus sustinere vos, q̄ dñs deus vester multiplicabit vos, & estis hodie sicut stellæ cœli plurimi. ¶ Quis aut̄ nesciat in illa oppugnatione mulieris, vbiq; draco illam impugnavit, pleriq; ex illa gēte fuisse & adiuuasse dolosam nequitiam draconis? Nam exēpli grā: Vbi in Antiocho iā dicto draco iste squire cepit, sic scriptum est: In diebus illis exierunt ex Israel filij iniq; & suaserunt multis dicentes: Eamus & disponamus testamentum cum gentibus, quæ circa nos sunt, q̄ ex quo recessim⁹ ab eis, inuenerunt nos mala multa. Et bonus visus est sermo in oculis eorū. Et destinauerūt aliqui de populo, & abierūt ad regē, & dedit illis potestātē vt facerent iustitiā gentiū. Et ædificauerunt gymnasiū in Hierosolymis secundū leges nationū, & fecerunt sibi p̄putia, & recesserūt a testamēto sancto, & iūcti sunt nationib⁹, & venūdati sunt vt facerent malū. Plura omittimus q̄ profert̄ possent in exemplū stellarū eiusmodi eadentū de altitudine cœli, de dignitate testamēti dei, ita vt etiā adiuuaret p̄tes diaboli, impugnando illos q̄ p̄seuerare volebant in religione p̄ncē fidei. Cauda ergo draconis palā est quia trahebant tertiam partē stellarū cœli. ¶ Et misit eas, inq; in terram. ¶ Vt videlicet terræ incumbere q̄ cœlo intendere debuerant, terrena t̄m cuperent, q̄ beatam cœlestium spem expectare iussu fuerant. Sequitur: ¶ Et draco stetit ante mulierē quæ erat paritura, vt cum peperisset, filiū ei⁹ deoraret. ¶ Hęc erat intentio draconis tot capita subrigentis, tot conua vibrantis. Hęc, inquam, erat nequissima cupiditas diaboli, tot regna commouentis, tot reges inflāmantis in odiū diuinæ religionis, vt cum peperisset mulier quæ erat paritura, cum Ch̄sm ædificasset ecclesia, pariente virgine Maria filiū eius deoraret. i. nomē eius de hominum memoria tolleret, vt partus huiusmodi nulla vtilitas, nullus fruct⁹ existeret. Sed sequitur: ¶ Et peperit filiū masculum q̄ rectorus erat gentes in virga ferrea. ¶ Ac si dicat: Ille quidem draco funestus mulieris parturientis exitus clamoribus, stabat ante illam attentus vt deoraret filium eius, maximeq; in Herode infaniebat sanguineum caput, q̄ propheticum commotus ille oraculo quod audierat, & tu tu Bethleem terra Iuda, nequaq; minima es in principibus Iuda, ex te enim exiit dux qui regat pplm meum Israel, quæ fuit puerum ad perdēdum eum, misitq; in Bethleem, & occidit omnes pueros qui erant in ea, & in omnibus finibus eius, quasi impossibile foret nō simul occidi & illū. Sed sic fatuus draco, qui in illo seuiebat, quō consilium siue propositū dei euacua re se posse putabat? ¶ Ille namq; rectorus erat gentes in virga ferrea, & hoc in scripturis veritatis præfixum erat, exempli grā, ipso dicente in Psalmista: Dñs dixit ad me filius me⁹ es tu ego hodie genui te: Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionē tuā terminos terræ. Reges eos in virga ferrea. Quō ergo illum tā cito malitiosa draconis fatuitas, deorare se posse sperabat, cum scriptum fuisset de illo, quod rectorus esset gentes in virga ferrea? Sane virga ferrea, id est, inflexibili iustitia. ¶ Item quod ait filium masculum, id est, ac si diceret, fortissimum: Masculus enim, id est, fortis filius tunc natus est nobis, quem ad modum propheta prædixerat: Et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, deus fortis. Egit tamen draco ille quantum potuit, non desistens filium illum persequi, vt deoraret. i. vt memoriā eius deleret, dicens illud quod in Psalmo audimus: Quando moriet̄ & peribit nomen eius? Hęc dicendo impatienter effecit vt crucifigeretur: & hoc agendo, deo-

Gene. 37.
Deut. 1.

Math. 12.
Mich. 5.

Psal. 2.

Esaia. 9.

Psal. 40.

rari illum, & perire putauit nomen eius. Sed vide quid sequitur: ¶ Et raptus est filius eius ad deum & ad thronum eius. ¶ Quam vere hoc factum sit quis nescit? Quis non auduit? Cum enim deoratus esse putaret, vt pote in terra sepultus, & signato lapide in terra cœclusus, tūc solutis dolorib⁹ inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo, resurrexit & in cœlū ascendit, & sedet à dextris dei, triumphante veritate scripturæ dicentis in Daud: Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Raptus est igitur filius mulieris, ecclesie filius, mulieris virginis Mariæ ad deum & ad thronum eius, atq; illinc despiciens vniuersa capita draconis irridet, sicut itidem in Psalmo sp̄s sanctus locutus est: Qui habitat in cœlis irridebit eos, & dñs subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Ego autē constitutus sum rex ab eo, & c. Sequitur: ¶ Et mulier fugit in solitudinem vbi habet locū paratum à deo. vt ibi pascat illam diebus mille ducētis sexaginta. ¶ Rapto filio suo ad deum & ad thronum eius, mulier in solitudinem fugit, i. sedente iam Christo domino ad dexterā patris, & dato sp̄i sancto ecclesia illius temporis vitam solitariam elegit. Sic enim in Actibus apostolorum legitur: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Nec quisquā aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Diuidebatur autem singulis p̄tibus cuiq; opus erat. Nimirum hoc erat, mulierē fugisse in solitudinem, quia videlicet nihil possit dere vel concupiscere in hoc mundo, fida & tranquilla mentis solitudo est. Contra, posside re vel cupere vel ambire, nō solitudo, sed magna sollicitudo & inquietudo est. Itaq; in solitudinem mulier fugit, quando ecclesia nil in hoc mundo possidere proposuit, prouocans filios suos ad imitandum se. Exempli grā: Cum in Ap̄lo dicit: Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine solitudine esse: Qui sine vxore est, sollicitus est quæ sunt dñi, quō placeat deo. Inter hæc & huiusmodi dicit: Vellem autem omnes homines esse sicut me ipsum. ¶ In huiusmodi solitudine habet, inquit, mulier locum paratum à deo. Quis est locus mulieris in hac solitudine, nisi deus ipse. Deniq; & Psalmista orans dicit: Esto mihi in deum protectorem, & in locum refugij. Et in Iob de peccatore pereunte scriptum est: Sicut consumitur nubes & petranfit, sic qui descendit ad inferos, non ascendit, nec reuertetur vltra in domum suam, neq; cognoscat eum amplius locus eius. Nam quod ait, neq; cognoscat eū amplius locus eius, idem est ac si diceret: Nō requirit eum amplius deus, qui oim beatorum locus est, extra quem nullus esse beatus, in quo etiā nunc dum ab ipso p̄regrinamur, pes animæ. i. Christiana spes figitur. Hunc locum paratum habet à deo, à nullo enim parari nobis potest deus nisi ab ipso deo, & hoc in illa tali solitudine, vbi contemplationi vacando possit hūc locum suum cognoscere, semperq; casum suum cauere, dicendo: Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris nō moueat me. ¶ Præterea & in hoc paratus est illi locus à deo in illa solitudine, vt ibi pascat illam. Hanc enim legem dominus præscriptit filijs matris, ecclesie filijs, qui nondum peruenerunt ad apicem perfectionis maternæ, vt nihil in hoc mundo velint possidere, & hoc illis iussit, vt pascant illam matrem suam, i. euangelizantē sibi charitatem maternam, perfectionem apostolicam. Dixit enim: Dignus est operarius cibo suo. Et alibi: In eadem autē domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est em̄ operarius mercede sua. Huius dignitatis siue debiti memor Ap̄s ad Corinthios dicit: Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? Et qui altari deseruiūt cum altari participantur. Ita & dominus ordinauit ihs qui euangelium annuntiant, de euāgelio viuere. Item: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est si nos carnalia vestra metamus? ¶ Pascunt ergo illam diebus mille ducentis sexaginta. i. q̄ diu peregrinādō in hoc seculo persecutiones tolerat. Nam quia tanto tempore agitanda est persecutio summa draconis isto, in illo perditionis filio, i. Antichristo, totas effundente inimicitias, recte tot dieb⁹ vniuersa persecutionum omnium tempora subintelligimus, de quo videlicet tempore siue dierum numero iam loco alio plenius tractatum est. Sequitur: ¶ Et factum est prælium magnum in cœlo, Michael & angeli eius præliabantur cum dracone. Et draco pugnat & angelus eius, & non valuerunt, neq; locus inuētus est eorum amplius in cœlo. ¶ Magnum & mirabile in conspectu animæ Iohannis talū imaginum spectaculum, mirabilis sensus siue animi eius habitus, quem concipere poterat spectando talia vel tanta tamq; horrida signa mirabilia secretorū. Vix summā admiratiōis somnare vel meditando nobismetipsis imagine re possumus, videlicet admirabili cū horrore illud persensisse. ¶ Quam inuīt⁹ draco ille diabolus de tēplis & aris vel simulacris gentiū pelleretur: qd fieri cœptum est, vbi raptus est filius ille ad deum & ad thronum eius. Dixit enim mox ascensurus: Eutes in mundū vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Quod idem erat ac si diceret: Eutes fortem illum armatum à me iam vicium de atrio suo propellite, draconem illum diabolū à me fune ligatum, imo & q̄si hāmo captum, & in sudibus nares perforatū, circulo in naribus, & armilla in maxilla perforata conficiendum de templis & aris extrahite, vt vasa eius trahā ad me sicut p̄dixi: Quia si exaltatus fuero à terra, oīa

Math. 27.

Acto. 2.
Psal. 109.

Psal. 10.

Acto. 4.

1. Cor. 7.

Psal. 39
Iob. 7.

Psal. 33.

Math. 10.
Luc. 10.
1. Cor. 9.

Marc. 16.
Math. 12.
Luc. 11.

Iohan. 12.

traham ad meipsum. Inde terrifici sonitus persecutionum per orbem uniuersum, quarum erat signum hoc praelium imaginariu, praelium magnu. Factum est, inquit, praelium magnum. Vbi? In celo. Per quod significabatur ecclesia, terra longe altior, terrenis hominibus & terra sapientibus longe superior, cuius est in caelis conuersatio. Non enim iam ecclesia, postquam pater est filius eius ad deum & ad thronum eius, pugnare dignaretur in terra, quod tamen antea licito facere solebat, quando propter terram, propter terrena bona, sancti reges & prophetae armis materialibus multa gesserunt. Nunc alius erat causae status, & alius perfectae intentionis affectus, contemnere terram & appetere caelum, cohibere manus & librare linguam eruditam, offerre gladius carnem & verbo defendere fidem. Pugnabat itaque in caelo.

¶ Quod autem draco erat vel pugnabat in caelo? In caelo nimirum erat arbitratu suo, videbaturque sibi similitudo, cum exhiberetur ei quasi diuina religio, & a miseris gentibus (quas seduxerat, coleretur pro deo. Itaque & ipse pugnabat quasi in caelo, dum contenderet haberi pro caelesti deo. ¶ Propterea nemo fere qui nesciat draconem istum in aere vagari, & permittam usque ad tempus iudicij exercere potestatem, ipsumque aere in uisitatione in scripturis more caelum dici, ut illic: Volucres caeli & pisces maris. In isto caelo. i. in aere nos quoque usque hodie contra illum pugnam habemus, sicut & Ap[osto]l[us] ad Ephesios scribens loquitur: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates & retores mundi tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiae in caelestibus, non ubi sidera disposita essulget & sancti angeli commorantur, sed in huius aeris infimi caliginoso habitaculo, ubi & nebulae congregantur. Et tamen scriptum est quod cooperit caelum nubibus, ubi & aues non uolunt, & tamen dicuntur uolantia caeli. In his ergo caelestibus, non in illa superiore tranquillitate caelestium habitant isti nequissimi spiritus, contra quos nobis colluctatio spiritalis indicitur, ut de uictis angelis malis, illo primo perfruemur, qui angelis bonis incorrupta aeternitate sociemur. Vnde alio loco idem Ap[osto]l[us], cum significaret tenebrorum diaboli principatum, secundum spiritum, inquit, mundi huius, secundum principem potestatis aeris, qui nunc operatur in filiis infidelitatis. Quod ait hic, principem potestatis aeris, hoc illic dixit, spiritalia nequitiae in caelestibus. ¶ Igitur & iuxta literam sic recte intelligitur, quod praelium imaginariu in isto caelo, id est, aere Iohannes fieri uiderit, in significationem eius praelij, quod de templis & aris, imo & de cordibus hominum diabolus iam coeperat eijci, cuius uidelicet praelij finis erit, ut mittatur in ignem aeternum draco iste cum angelis suis, atque ita fiat quod subiunctum est: Et non ualuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in caelo. In caello, inquam, non tantum quod est spiritalis vel caelestis fidelium hic peregrinantium conuersatio, sed nec in aere isto in quem detrusus est, detrudendus iterum in tartarum illo iudicij die magno & tremendo. Sed iam ipsa uerba ordine prosequamur. L. Michael, inquit, & angeli eius praeliabantur cum dracone: Et draco pugnabat & angeli eius. Nusquam in tota serie scripturarum ante illum saepedictae mulieris partum Michael archangelus pugnassem cum dracone, eumque uicisse legitur, quia uidelicet nondum draconis eiusdem caput, ut uinci posset ab angelis, contriuerat ille mulieris filius, quod nunc fecit, & faciendo raptus est ad deum & ad thronum eius, unde & illi in Psalmo canit: Tu contribulasti capita draconum in aquis: Tu contregisti capita draconum. ¶ Et quidem plura leguntur in scripturis antea facta pro hominibus insignita angelicae fortitudinis. Exempli gratia, ut illic: Factum est igitur in nocte illa uenit angelus domini, & percussit castra Assyriorum centum octoginta quinque milia. Verum hoc & caetera huiusmodi similia fieri non erat pugnare angelos bonos aduersus angelos malos pro hominibus impijs ad pietatem conuertendis, sed erat angelos bonos ad impiorum hominum perditionem malorum angelorum seruitio uti, restante Psalmo cum dicit: Misit in eos iram indignationis suae, indignationem & iram & tribulationem, immisiones per angelos malos. Hic non ita est. Mali angeli non immittuntur ut homines impij occidant, sed contra malos angelos a bonis angelis praelium committit, ut homines ab impietatis errore liberent. Quod praelium hoc gestum est aut gerit? Quibus uel qualibus armis acies ille utuntur? Et quidem in illa uisione Iohannis huius armorum materialium quaedam similitudines uideri potuisse non dubitamus, sed angeli siue boni siue mali, cum sint spiritus, corporali siue materiali armatura non induuntur. Attamen draco ille quod natura non habuit arte maligna sibi assumpsit, scilicet omne genus armorum quibus bella geruntur inter homines, & homicidia peraguntur, scilicet gladios regum & imperatorum, securas consulum, vincula carceresque iudicum, & omnia omnino genera tormentorum. Primus quem Romae inuasit fuit arripuit, Neronis gladius extitit, & in illo pugnauit. ¶ At uero Michael & angeli eius contra praeliantes, nihil de huiusmodi genere armorum habuerunt aut quaesierunt, sed ut sunt administratorij spiritus, in ministerio missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis, commilitonibus suae partis hominibus Christianis, qui sunt uel erant de semine illius magnae mulieris, signa miraculorum ab Iesu Christo per spiritum sanctum data ministrauerunt, praesentibus

Esaie. 14.

Psal. 8
Eph. 6.

Eph. 2.

Philip. 3

Psal. 73.

4. Reg. 19
Esaie. 37

Psal. 77.

Hebr. 11

praesentes illis & cooperantes ad curandos infirmos, ad suscitandos mortuos, assistentes praesentibus martyribus in tormentis & aculeis colloquentes illis, & colloquio suo consolantes & refoventes illos, in carceribus & vinculis, religantes etiam angelos draconis, & extrahentes de antiquis sepulchrorum simulacris, quae omnia sic esse facta non ignorat quisquis sanctorum martyrum siue apostolorum gesta legit. ¶ Exempli gratia: Vbi agozanti in aculeo martyri miles adhuc gentilis dicit: Video ante te iuuenem pulcherrimum itantem cum linteo & extergentem membra tua. De qua re adiuro te per Christum qui te misit angelum suum, ne me derelinquas. Nunquid illic tamen, ubi uisibiliter apparuerunt sancti angeli praesentibus martyribus, praesentes fuisse credendi sunt? Imo & ubi uisibiliter non apparuerunt praesentes, semper assuerunt, & patientes patientibus, adhaerentes laborantibus, uulnera dinumerantes, sanguinem profluentem metientes, responsa singulorum conscribentes, & inter haec omnia preces gemitusque morientium aureo thuribulo uel incensa multa concremans ante oculos domini dei, & illius qui raptus fuerat ad thronum eius? filij uictoriosi, perferebat Michael. Hoc modo cum dracone praeliatur Michael & angeli eius. ¶ Caeterum armis materialibus ad defensionem sui pars ista nihil agere moliebat, cum totae interdum legiones martyrum praesentent, arma tenentes militaria, quibus ad defensionem reipublicae fideliter sese ac fortiter accinxerunt, quae tamen in causa fidei Christianae uillatenus attrahere despiciebant. Vnde uerissime propheta cum dixisset: Iugum enim oneris eius, & uirga humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, addidit: sicut in die Madian, uidelicet quando mirabili genere pugnandi Gedeon cum trecentis uiris Madian superauit. Quomodo? Intra lagenas missae sunt lapides, contractis uero lagenis ostense sunt lampades, quae choruscante luce hostes territi in fugam versi sunt. Designatus est in tubis clamor praedicationis, in lapidibus claritas miraculorum, in lagenis fragilitas corporum, quorum despecta salute martyres hostes suos moriendo prosternebant, eorumque gladiis non armis & gladijs, sed patientia superarent. Nimirum huiusmodi praelij coplices esse, imo duces & principes Michael & angelos eius iure delectabat. ¶ Draco & angeli eius materialibus quoque, ut iam dictum est, armis pugnabant, & illius sexti capitis. I. Romani regni diademata cruentum caeterum Christianorum, & abundantia sanguinis imbutum, quoties se in pugnam excutiebat, toties orbem terrarum sanguine compleuebat. L. Et non ualuerunt, inquit, neque locus inuentus est eorum amplius in caelo. Quid non ualuerunt? Nimirum contra fortioris Michaelis & angelorum eius fortitudinem diutius stare, quin fors eijcerentur cum illo suo principe rufo dracone, sicut ille filius mulieris praedixerat: Nunc princeps huius mundi eicietur foras. ¶ Ita namque foras eiectus est, ut in locis, in quibus fordes eius computruerant, religio Christiana floureret, in templis in quibus idolum cuiusque turpitudinis feterat, crux Christi splendesceret, ut per ora, quae Iouem aduulterum cantitare solita fuerant, nomen Christi, & Iesus sanctae trinitatis semper gloria personaret. Hoc est quod ait: Neque locus inuentus est eorum amplius in caelo. Quod idem est ac si diceret: Neque relictus est illi locus in quo exhiberetur ei caelestis uel diuina religio. Futurum autem est, ut, sicut iam supra dictum est, nec in isto illi uacet comparare caelo acrio. Eouique praelium protenditur, donec in profundum inferni, uidentibus cunctis praecipitetur, non ultra, saltem ad hoc caeli ascensurus. Vnde adhuc sequitur: L. Et proiectus est draco ille magnus serpens antiquus, qui uocatur diabolus & Satanas, qui seducit uniuersum orbem, proiectus est in terram, & angeli eius cum illo missi sunt. ¶ Nam proiectus est in terram, i. perdita grandaeuasi matrone qua caelum sibi obtinere uidebatur dum coleretur ut deus, amisso electorum populo, in quo caelo suo iam inhabitat deus, eos tantum nunc possidet, qui pertinaciter terram diligendo, ipsi terra sunt, tandemque cum illis & angelis suis mittetur in ignem aeternum. Nimirum quando sic proiectus, tunc melius cognoscitur ab eis quorum de cordibus eicitur, uel quibus uidentibus praecipitatur. Recte ergo nunc tandem nobis & proprietarijs suis idem draco describitur cum draco. L. Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui uocatur diabolus & Satanas, qui seducit uniuersum orbem. ¶ Nam quasi quareteris, quis est ille draco magnus, addidit dicens: serpens antiquus, ac si diceret: Draco iste magnus ipse est ille serpens, qui in tempore antiquo quando factus est primus homo, serpentem animantem ingressus, per os eius locutus est, & inde serpens dici meretur, quia per serpentem, quem ingressus est, opus iniquitatis & malitiae operatus est, decipiendo plasma dei, in eo quod ait: Comedite & eritis sicut dii. ¶ Item quasi quareteris, quod est nomen eius, addidit: quocumque diabolus & Satanas. Diabolus deorum fluens, Satanas aduersarius interpretatur, utrorumque uocabulorum causae notae sunt. Diabolus namque, i. deorum fluens iccirco dicitur, quia de caelo per superbiam eadendo deorum fluxit, peritque peccator a facie dei, sicut fluit cera a facie ignis. Satanas, i. aduersarius iccirco dicitur, quia sic quoque de caelo lapsus, deo creatori aduersari non desinit. ¶ Adhuc enim tanquam parum sit aut fuerit quod dixit: Similis ero altissimo, alius per tumorem extollitur, restante Apostolo cum de illo perditionis filio in quo iste diabolus erit, ita loquitur: homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus, K 4 aut

Esaie. 14
Iudic. 7.

Iohan. 12.

Gene. 3.

Esaie. 14
Psal. 67
Esaie. 14

1. I. Hess.

aut quod colitur. In q̄ Satan̄as iste aduerfatur. In eo videlicet quod loquitur mendacium, vt decipiat creaturam, ad faciendum fecundū adulterium, ostendens fe tāquam fit deus, atq; ita diabolus ipse pro deo, tanq̄ adulter pro viro legitimum fufcipiatur. Sequitur ergo: **L** Qui feducit vniuerfum orbem. **Q**uo enim vel vnde feducit vel abducit orbem vniuerfum, nifi ad cultu dei debito ad cultum fuimet indebitum. **H**ic talis proiectus est in terram, vt videlicet folus deus fuum cœlum. i. mentes intimas & religionem publicam poffideat electorū omnium, ille autem folam poffideat terram. i. perditorem hominum vitam omni modo terrenā de qualibus ad deum in initio feducionis locutus est deus: Terram comedes cūctis diebus. **Q** Terræ eiusmodi portio præcipua funt Iudæi, qui quafi æmulando terrā crucifixerunt deū cœli, loquentes cum afutia maligni huius ferpētis, quemadmodum in perfona eiusdē Chriſti Pfalmus dicit: Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, & in iracundia terræ loquētes, dolos cogitabant. Nempe quafi iuftæ iracundię caufam pergrandem fibi finxerunt, quā velut pauitantes & tremebundi dixerunt: Si dimittimus eum fic, omnes credent in eum, & venient Romani & tollet noſtrum locum & gentem. Itaq; & istos terram fuam ferpens comedit, completa prophetia cantici Deuteronomij quæ dicit: Deſtes beſtiarum immittā in eos cum furore trahentium fuper terram atq; ferpentium. Sequitur: **L** Et audiui vocem magnam de cœlo dicentem: Nunc facta eſt falus & virtus, & regnū dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius, quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectū dei noſtri die ac nocte. Et ipſi vicerunt illum propter ſanguinem agni, & propter verbū teſtimonij fui, & non dilexerunt animam ſuam vſq; ad mortem. Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis. **V**ox illa magna quam iſte in ſpū audiuit, concentus iſte publicus, q̄ cœlum dei. i. eccleſia per totum orbem hodie laudes canit, concinentibus imo præcinentibus angelis gloriā deo in excelsis, fecundum prophetiam conceſſionem Pfalmi dicentis deo altifſimo: Omnis terra adoret te, & pſallat tibi, pſalmum dicat nomini tuo, Et ſubinde: Benedicite gentes deum noſtrum, & audiam facite vocem laudi eius. Vis igitur audire & ſcire quis fructus quæve vtilitas, ex eo prouenerit, qd̄ ille draco magnus, ille ſerpens antiquus diabolus & Satan̄as proiectus eſt in terram cum angelis ſuis: Dicunt magna voce cantores gratia dei, laudatores operum Chriſti filij dei: Nunc facta eſt falus, & virtus & regnum dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius. Vnde conſtat ita factum eſſe: Quia proiectus eſt, inquit, ac cuſator fratrum noſtrorum, q̄ accuſabat illos ante conſpectum dei noſtri die ac nocte. Ergo ne antequam ille projeſceretur in terram non erat falus, & non erat virtus: Nō erat regnum, nō erat poteſtas dei noſtri & Chriſti eius: Nō vtiq; falus erat ſed perditio, & mors, nō erat virtus, ſed infirmitas & corruptio: non erat in hominibus regnum dei noſtri, ſed regnum peccati & mortis: non erat poteſtas Chriſti eius, ſed poteſtas principis tenebrarum qui in hoc mundo principabat. Nō erant hæc omnia facta, ſed futura, vel faciēda promittebantur, & paucos in lege veteri ſpes iſta conſolabatur. Qñ autem raptus ad deum & ad thronum eius iſta paſſione & reſurrectione qua rapiebatur, & tranſibat ex hoc mundo ad patrem, perditionem & mortem, corporis q̄q; mortaliū corruptionē deſtruxit. **T**ūc facta eſt falus & virtus, falus. i. remiſſio peccatorum nōſtrorum, quæ eſt reſurrectio animarū. Et virtus. i. reformatio reſurgentium corporū noſtrorum. Tunc, inquam, & extunc factum eſt regnum, imo facti ſumus nos regnum dei nōſtri, & facta eſt poteſtas Chriſti eius in cœlo & in terra, quemadmodum non ante, ſed poſtquam reſurrexit ipſe aſtruens, data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Recte igit quia proiectus eſt ille Satan̄as, ita cantatum eſt. **Q**uare autem vel vnde ille Satan̄as accuſator fratrum dictus eſt aut dici debet: Videlicet quia tenebat chirographum decreti aduerſum nos, quod nobis contrarium erat, in quo peccatum Adæ ſcriptum erat, cuius nos recitatione ſemper accuſabat, conſidens ac iactabundus, quod illo chirographo teſte genus humanum iure eſſet poſſeſſio ſua. **V**erum vbi proiectus eſt, ibi chirographum illud perdidit, quemadmodum Apoſtolus dicit: Conuiuiſcanti nos deus cum Chriſto donans nobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti qd̄ erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio affigens illud cruci, & expolians principatus, & poteſtates traduxit conſidenter, palam triumphās illos in ſemetipſo. **Q**uo facto irruerūt ſuper eum videlicet draconem magnum vulneratum, ſicut in Pfalmo canitur: Tu humiliati vulneratum ſuperbum. Irruerunt, inquam, ſancti apoſtoli & martyres (ſicut pſens quoq; prælium teſtatur) adiuantibus Michaelē & angelis eius, magnū concidentes aduerſarium, & de victoria Chriſti in ſuo pariter & eius ſanguine triumpharūt, hoc eſt quod nunc cātantes illi cœleſtes dicunt: **L** Et ipſi vicerunt illum, ppter ſanguinem agni, & ppter verbum teſtimonij fui, & non dilexerunt animam ſuam vſq; ad mortem. **Q**ui ipſi vicerunt illum: Nimirum illi qui accuſabant ab accuſatore illo, in iſta accuſatione ſue accuſationis cauſa, conſtanti certamine, legitima ſui deſenſione illum vicerunt, & obmutefcere fecerūt: & hoc non propter ſe, non propter virtutem iuſtitie ſue conditionis proprie, ſed propter ſanguinē agni quo

Gen. 3.
Pſalm. 34.
Iohan. 11.
Lucæ. 2
Pſal. 67.
Roma. 9
Coloſſ. 2
Pſal. 82

quo redempti ſunt, & propter verbum teſtimonij ſui. i. ppter fidem per quam teſtimoniū reddidit illis ſpūs quod ſunt filij dei. Adde quod pro eodem verbo teſtimonij ſui, propter confeſſionem fidei ſuas animas expenderunt victores ſue præliatores iſti. **N**am hoc eſt quod nunc dicit: Et non dilexerunt animam ſuam vſq; ad mortem. Non dilexerunt. i. odio habuerunt odio perfecto, de quo dñs ipſorum dicit in Euangelio: Et qui odit animam ſuā in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Sic non diligendo, imo odiendo animam ſuā, ipſi vicerunt illum: **L** Propterea lætamini cœli & qui habitatis in eis. **V**os cœli, vos beatæ patriæ ſinus lucidi, propterea lætamini & vos qui habitatis in eis o fratres noſtri, qui prius ac cuſabamini q̄ terra eſſetis, & ab illo magno & antiq; ſerpente comedi iure deberetis, nūc autem in cœlis habitatis, imo & cœli eſtis, de quibus ille proiectus & foras miſſus eſt. Sequitur: **V**æ terræ & mari, quia deſcendit diabolus ad vos habens iram magnam, ſciens quod modicum tempus habet. **L**ætantibus cœlis & his q̄ habitant in eis, quafi a dextris reductio oculi, ſiniſtro reſpiciens: vā, inquit, terræ & mari. Meminiſſe nanq; debemus qd̄ añ dictum eſt: Et proiectus eſt draco ille magnus in terrā: & ſcire, terram illam in quam de cœlo proiectus eſt, impiorum & non credentium eſſe molem duriffimam atq; grauiffimam, ſola terrena & vana quærentiū. Vnde & redarguantur voce ſpūs ſancti in Pfalmo dicētis: Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciā: **D**icitur etiam mare, propter inquietas quas patiuntur & amant omnium vitorum curarūq; inuilitium amaritudines, imo & fluctus feri maris dicuntur in ſcripturis, iuxta illud Iudæ Apłi: Hi ſunt in epulis ſuis maculæ conuiuantes, ſine timore ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aë, quæ a ventis circūferuntur, fluctus feri maris, deſpumantes ſuas conſuſiones. Et vt altius cū diuina ſcriptura antiquæ autoritate, hanc terram & hoc mare a cœlo illo diſtinguamus, de quo proiectus eſt draco ille: terra & mare omnes illi ſunt, qui vltra benedictionem quæ data fuerat antequam peccaret Adam, creuerunt & multiplicati ſunt, dicēte ad mulierem domino deo: Multiplicabo ærinas tuas & conceptus tuos. **N**ā illi cœli ſunt q̄s ante peccatū naſci iuſſit benedicens illis duobus primis, & dicendo: Creſcite & multiplicamini. Et de iſto cœlo ſic proiectus eſt, vt omnes ſecundum propositum vocati ſancti, imo præſciti & prædeſtinati, iuſtificati & magnificati conſtituantur a dextris, dicaturq; eis ſecundum propositum, quo in primis illis parentibus fuerant bñdicti: Venite benedicti gr̄is mei, poſſidete præparatū vobis regnū, ſintq; ipſi patenter cœlū ſue regnū cœlorū. **V**æ igitur, inq; terræ & mari, videlicet omnibus q̄ cœlum non merentur eſſe vel dici. **Q**uare? Quia deſcendit diabolus ad vos habens iram magnam. Apoſtropham fecit ad illam terram & illud mare, quafi reſpoſerunt dicentes: Quare vel vnde nobis vā? Diabolus, inq; deſcendit ad vos, ſubauditur de cœlo proiectus. **S**ed nunquid antequam de illo cœlo, de illis q̄ nunc dicuntur cœlum ſue regnum cœlorū, projeſceretur, terram illam & mare illud non poſſidebat? Imo & ſecurior poſſidebat, & multo magis hæc illi poſſideri in pace erant, pace ſua, pace maligna. Quomodo ergo ad hæc deſcendit? Nimirum maiorē ebullēdo iram in illis. Nā hoc eſt qd̄ addidit, habēs iram magnā. Profecto & antea cū ira poſſidebat terrā illā & mare illud, quia videlicet quafi naturalis ſemper habuit odium aduerſum humanum genus. Cur ergo nunc dicit, habēs irā, addens etiā, magnam: niſi quia ex tunc nequiores fecit eos q̄ terra & mare dicunt. **N**ā ex impli gratia, de Iudæis vtiq; terrenis. i. terram diligentibus, ita dñs myſtice loquitur: Cum im mundus ſpūs exierit ab hoīe, ambulat per loca arida & inaquoſa, quærens requiē & non inueniens, dicit: Reuertar in domū meā vnde exiui, & cū venerit, inuenit ſcopis mundatā: Et tunc vadit & aſſumit ſeptem alios ſpūs nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi, & ſunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Hæc nanq; dicendo vehementi inuectione proloquit, qd̄ poſtq̄ draco ille de cœlo, piectus eſt in illā terrā, multiplicata in grate deſcendit. i. poſtq̄ Chriſto paſſo princeps huius mundi foras miſſus eſt, maiore cum nequitia Iudæos poſſidet q̄ poſſederit olim in terra Aegypti, a quibus, tunc exiit dum ſuſciperent cultū vniuersi veri dei. Porro de gentibus, quæ per mare hic, vt alibi iam dictum eſt, recte ſignificantur, de gētib; inquam, quæ nunq; non receperunt euangelium Chriſti, ſimiliter conſtat quod nequiores eſt nunc poſſidet quā antea poſſidebat, cum Chriſtus nondum illis annuntiatuſ fuiſſet, quod nunc factum eſt. Vnde Apoſtolus: Sed dico: Nunquid non audierunt: Et quidem in omnē terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum. Et de illis quicunq; adhuc gentes ſunt, quicunq; poſt illum auditū gentiliū viuunt, quid ſcriptura dicit, vnde colligere poſſumus, quod ad illos licet iam poſſeſſos diabolus de cœlo deſcenderit? Cum dixiſſet Pfalmiſta: Exurge domine non confortetur homo, continuo ſubiunxit, iudicetur gentes in conſpectu tuo. **E**t addidit adhuc: Conſitue domine legiſlatorem ſuper eos, ſciant gentes quoniam hoīes ſunt, ſubaudit & non dii, vt quidem ipſos principes haberi voſſit aut voluerunt. **Q**uem legiſlatorem ſup eos conſtitui concedit niſi diabolus latoꝝ legis ſuæ non dei, non legis iuſtitie, ſed pñi: Deſcendit ergo ad vos o terra & mare diabolus q̄ vos ante ſe-

Iohan. 11.
Pſalm. 77.
Iudæ. 1.
Gene. 3.
Gene. 1.
Roma. 8.
Matth. 23.
Iohan. 7.
Roma. 10.
Pſal. 18.
Pſalm. 94.

hendens, quorum quidam octogefimum transcederant annum, tanq̄ captos in quodā scelerē, & Romanorū inimicos legibus coartabat. Hæc etiam principem Valentem grata habere pronuntians: flestimini, inquit, miserimi, & Arrianorū concordate dogmatibus, flestimini, ignoscet enim vobis diuinitas. Et post aliqua: O multa inhumanitas iudicantis magisq̄ piudicantis. Qui enī propter pietatem decertati sunt, nec homicidis cōparari possunt. Quorū vtriq̄ corpora insepulta relicta sunt, & pie laborātes escis bestiāz volatiliūq̄ pietati sunt. Quiq̄ patribus natōz, naturali conscientia comparari voluerunt, velut iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorū, quæ Barbarorū sententia, quoslibet patribus condolentes punit? Qñ quispiā veterum huiusmodi gessit iniquitatem? His atq̄ huiuscemodi crudelibus gessis perspicuum est, qñ vel quomodo draco ille cum flumine loquacitatis male dogmatizantis quod emisit de ore suo, bellum quoq̄ facere adiecit cum reliquis de semine mulieris, qui super fuerant funestis persecutorum gentiliū gladijs. ¶ Sed isti reliqui quales erant, vel quomodo possent vincī? Ait enim: Qui custodiunt mandata dei, & habent testimoniū Iesu. Idem enim est ac si dicat: Qui vigilantes sunt in bonis operibus, & sancto cōfirmati spiritu. Ipse namq̄ spūs testimoniū est Iesu, reddendo, vt Apłs ait, testimoniū spiritui nr̄o, quod sumus filij dei. Isti ergo tam flumine, quā bello persecutionis circumuenti, dicebant fortes, dicebant insuperabiles cuiuscūq̄ Arrianæ impietatis defensori: Quiesce, iam quiesce his nos terrere sermonibus, cessa verba vana proferre. Nos atq̄ nouum neq̄ recentem colimus deum. Et licet inaniter furias teq̄ concutias sicut vehemens ventus, in dogmatib⁹ pietatis vsq̄ ad mortem consistimus, non impotentem, non insipientem, non sine veritate aliquando fatentes deum, non aliquando quidem existētem, sicut impietas Arrij temporalem prædicat filium, & his similia.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIO-
RVM LIBER VIII.

STETI SVPER arenam maris, & vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita ei⁹ nomina blasphemiarū. Quæ huc vsq̄ visa vel scripta tractauim⁹ de dracone magno & rufo tot capitum, tam multorū cornuū, q̄ deuorare intendat illius beatæ mulieris filiū masculū, & illo rapto ad deum & ad thronum eius, tā grande commisit plium, cū his qui habent testimoniū eius, hæctenus & añ nostrā ætatē rebus adimplera esse luce clarius est. ¶ Adhuc vna tribulatio in nouissimo futura est, q̄ cæteræ complebunt, dura & oīm pessima tribulatio, qñ vt Apłs ait, reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis qui aduerfatur & extollitur super omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus, cuius est aduentus secundū operationē Satanæ, in omni virtute, signis, & prodigijs, & mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt, eo quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Ideo, inquit, mittet illis deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Illa, inquam, vna tribulatio nunc superest, quæ quod vere magna futura sit, dominus ipse grauisime testatus est, ita vt diceret: Erunt enī dies illi tribulationis tales, q̄les non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit deus vsq̄ nunc, neq̄ fiet. Item: Surgent, inquit, pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducātur, si fieri potest etiam, electi. ¶ De illo homine peccati filio perditionis, de extollentia & aduersatione eius, de virtute & signis atq̄ pdigijs eius mēdacibus, de tribulatione magna q̄ electos tribulabit, vt decipere possit, nunc visio hæc celestis agere incipit, dum hic spectator mirabilium dicit: Læsteti super arenam maris. ¶ Dignum spectaculo est quod dicit: Steti super arenam maris. Nā super arenam non fida statio, sed ruina siue propinquitas ruinae spectari solet. Exempli gr̄a vt in Evangelio: Et dominus qui audit verba mea hæc & non facit ea, similis est viro stulto, qui ædificat domum suam super arenam, Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt

CAP. XIII
2. Thess. 2.
Matth. 24.
Matth. 7.

venti & irruerunt in domū illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Cū ergo super arenā ruina cōtingere soleat, hic autē se super arenam stetit dicat, quid per hoc innuitur nisi tēporis illius difficultas, & tribulationis nimietas, quæ tanta erit, vt quemadmodum dicitur Matth. 24. nisi breuiari fuissent dies illi, nō fieret salua omnis caro, quādo & talia totq̄ sicut prodigia mēdacū, vt in errore inducātur, si fieri potest, etiā electi? Steti igitur, inquit super arenā maris, dubiū & periculosum valde significans tunc tēporis statum, quando electi & stantes vacillabunt, & vacillantes stabunt, quia cū ipsa tribulatione signa videntes, etiā ipsi qui dem mirabūtur, sed fieri nō poterit vt in errore inducātur. ¶ De quo maris: De illo nimis cui vix, cui ira & sempiternus ardor gehennæ, q̄ diabolus, videlicet bestia, q̄ nunc ascendere dicitur, ad illud descendit, sicut supra dictū est, vbi draco ille de cælo proiectus fuerat: Væ terræ & mari, q̄ descendit diabolus ad vos, habēs irā magnā. ¶ Ille draco, ille diabolus nūc alio quidē sed vicino nomine bestia dicitur, nō ab re, sed pro nouæ rei magnitudine, q̄ videlicet, qui prius erat diabolus & draco dicebat, in homine erit, & hoīe armabitur, qui & homo peccati, hō, vt paulo ante meminimus, erit filius perditionis. Idcirco pulchre appellatio quoq̄ mutata est, vt bestia dicat: erit enī homo ille secundū operationem eiusdē satanæ deo & omni creaturæ infestus, secundū proprietatē siue etymologiā appellationis: q̄ bestia quā si bestia dicitur, per antiphrasin, eo q̄ infesta sit. De mari, id est, de seculo p̄senti nequā, de fluxu generis humani nascēdo bestia talis ascendit, de multitudine impiorū, de vndosa populositate malignantiū. Tradūt nōnulli, q̄ ille locus maris, vnde nasci debeat, Babylonia sit. Nā sicut, inquit, dñs & redemptor noster Bethleem sibi p̄uidit vbi pro nobis humanitæ assumere dignaret, sic diabolus illi homini, perditio, q̄ Antichristus dicit, locū nouit aptū, in q̄ radix omniū malorū oriri debeat, scilicet ciuitatē Babyloniæ. ¶ Vbi quoniam hoc certā autoritatē in scripturis eius initio diabolus simul introibit in vterū matris eius & ex virtute diaboli cōfouebitur, & contutabitur in ventre matris eius, & virtus diaboli semper cū illo erit. Et sicut in matre dñi nostri spūs sanctus venit, & eā sua virtute obumbravit & diuinitate repleuit, vt de spū sancto conciperet, & quod nasceretur diuinū esset ita quoq̄ diabolus in matre Antichristi descendit, & totā eam replebit, totā circumdabit totam tenebit, totā interius & exterius possidebit, vt diabolo cooperante per hominē cōcipiat, & quod natū fuerit totū sit iniquum, totum malum. ¶ Vnde & ille talis, taliter cōceptus, homo peccati recte dicitur, & est propria appellatio eius. Nullus enī vsq̄ in omnibus scripturis tali appellatione censetur. Serui quidē peccati dicunt & dici possunt omnes qui faciūt peccatū, quemadmodū dñs dicit: Omnis q̄ facit peccatū, seruus est peccati: Sed hic singularis peccator, vt aliquid plus q̄ peccati seruitus in illo esse significet, homo peccati recte dici debuit: quia videlicet, quemadmodū Christus, qui, vt ait Apostolus, factus est nobis iustitia, homo iustus & deus iustitiæ dicitur, sic eōtra ille Christus cōtrarius, homo peccator, & homo peccati recte nuncupat. ¶ Notandū deinde q̄ nō dixit: Vidi de mari bestia illā progredientē, sed vidi, inquit, ascendentē: Quid enī est illā videri vel dici ascendentē? Aut q̄ ascendere siue ascensurā esse putamus bestia talem? Nunquid in cælu vnde cecidit, iuxta veritatē dicentē: Videdā satanā sicut fulgor de cælo cadentē? Nō vtriq̄ qui cecidit ille ascendit, sed qui descendit ipse solus ascendit, de quo & Apostolus dicit: Quod autē ascendit, quid est, nisi q̄ descendit, primū in inferiores partes terræ? Qui descendit ipse est & qui ascendit super oēs cælos, vt adimpleret oīa. Quo ergo ascendit iste, qui nō descendit, sed cecidit? Nusq̄ ascendit, sed in semetipso magis ac magis tumuit. Omnino sic intelligi oportet: Vidi bestia ascendentē, ac si diceret: Vidi bestia in semetipso se extollentē. Totus nāq̄ ascensus eius, tanta extollentia est, quantā Apostolus p̄ hæc verba intimare intendit: Et extollitur super omne q̄ dicitur deus aut q̄ colitur, ita vt in templo dei sedeat, ostēdens se tanq̄ sit deus. Melius igitur atq̄ vehemētius dictū est, vt dici debuit: Vidi bestiam ascendentē, q̄ si diceret: Vidi bestia de mari exeuntē: quia sic & p̄ nomen bestie stultitiæ ferocitatis eius, & p̄ verbū ascendētis, nimio tumori eiusdē cōpetenter exprobrat. ¶ Habent, inquit, capita septē, & cornua decē. ¶ Hoc & de dracone illo magno & rufo supra dixit, q̄ haberet capita septē & cornua decē: Nimis, quia & bestia hæc & draco ille vnus idemq̄ diabolus est, cū corpore suo, id est, cū vniuerso impiorū populo. Nā sicut illic iā dictū est, capita septē, regna sunt septē, quorū p̄secutiones bene ex scripturis cognite eo rendebāt, vt in mūdo extingueret sanctū vere diuinitatis nomē. ¶ Et quidē hæctēn⁹ iparsum atq̄ successim capita illa frenderūt, vnū quodq̄ vice sua cōtra deū faciēs bellum. Primo, regnū Aegyptiorū filijs Israel illudentiū Pharaone dicere: V acatis otio, & idcirco dicitis, eamus & sacrificemus dño. Secūdo, regnū carnalis Israel, Iezabel & posteris eius, p̄phetas dñi occidētibus. Tertio, regnū Babyloniōz, Nabuchodonosor cōpellente captiuatū

Supra. 12
Antichristus
dicitur.
Matth. 24.
Mich. 5.
Conceptio
Antichristi
Lucæ. 11.
Roma. 6
Iohan. 3
2. Thess. 2
1 Cor. 1
Lucæ. 10
Iohan. 3
Ephē. 4
2. Thess. 2

Exodi. 9.
1. Reg. 19
Dan. 3.
Hester. 3.
1. Mach. 1.
2. Mach. 9.
Mat. 24

dei populi auream quā fecerit statuā adorare. Quarto, regnū Persarū atq; Medorū, volente Aman Iudzorū genus vniuersum perimere. Quinto regnū Græcorū Antiocho Epiphane crudelia nimis & impia gerēte, vt in libro Machab. legimus. Sexto, regnū Romanorū, Nerone & posteris eius Christianos persecutibus. Septimū quod futurū est regnū Antichristi, eodē filio perditionis tantā persecutionē agente, quāta ab initio creaturæ nō fuit nec erit. Ita, inquam, hæc tenus sparsim atq; successim singula debacchata sunt capita draconis. Cū autē venerit qd nunc traciāmus, quū bestia hæc de mari ascēderit, habēs capita septē, cuncta simul capita rictibus proprijs hiabūt atq; frendēt sup Christianos dentibus suis, secundū intentionē septimi & maximi capitis qd Antichristus erit. Nā ille per vniuersum orbē nuncios mittet, & p̄dicatores suos. Prædicatio autē eius & potestas pertinget à mari vsq; ad mare, ab oriēte vsq; ad occidentē, ab aquilone vsq; ad septentrionē. Reges & principes primo ad se cōuertet, ac deinde p̄ illos persecutionē sub omni cælo extabit super oēs populos Christi cōstiterent. ¶ Proinde notandū qd cū dixisset, habētē capita septē & cornua decē, addidit & super cornua eius decē diademata. Hoc loco quot cornua totidē scribunt diademata. Non ita autē supra, sed decē quidē scripta sunt draconis illius cornua, septē vero diademata. ¶ Meminisse ergo debemus regnorū eorundē quæ iam numerauimus, quia cū regna fuerint septē, reges illos fuisse decem, quoniam regnū Græcorū, qd vnum erat mortuo Alexandro magno in quatuor eius successores diuisum est, Procomarū Lagi filium, Philippū cognomento Arideum, Seleucū qui & Nicanor, & Antigonū. In partē Seleuci (sicut illo iā loco diximus vbi de dracone & capitibus atq; cornibus eius traciāmus) Syria cū Iudæis cecit, & huius tantū posterū, quorū deterrimus ille Antiochus Epiphanes extitit, impugnaverūt nomē dñi, sicut habemus ex memorabilibus Machabæorū gestis. Quapropter quū septē regnorū decē quidē reges fuerūt, sed tres diuisiones regni, Græcorū reges cōtra dei cultū nihil egerunt, bene illic decem quidē cornua, septē capitū draconis, sed septē tantū diademata numerata sunt. At vero cū venerit ille filius perditionis, nō ita erit. Nullū quippe regnū, nulla pars cuiusq; regni à persecutione in Christianos vacabit. Bene igitur quot cornua tot diademata, quæ videlicet, q̄t erunt reges, tot erūt huiusce imp̄tatis ministeria. L. Et super capita eius noīa blasphemiarū. ¶ In omnia blasphemiarū nomina diuinitatis usurpata vel affectata similitudinē diuinæ, Et quidē de primo istorū capitū, id est, de regno Aegyptiorū certū est quia blasphemauit, nō tantū in eo qd cōtra deū stetit, filios Israel premēdo vt nullā haberēt recordationē nominis dñi, verū etiā in eo qd ipsam affectauit similitudinē dei. Vnde & typū tenet diaboli, diciturq; propheta in exprobrationē illius ex ore dñi: Fili hoīs dic Pharaoni regi Aegypti & populo eius: Cui similis factus es in magnitudine tua? Et post aliqua: Cui assimilatus es o inclyte atq; sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cū lignis voluptatis ad terrā vltimā, in medio incircuncisorū dormies, cū his q̄ interfecit sunt gladio. Ipse est Pharaō oīs multitudo eius, dicit dñs deus. ¶ De regno Israelitarū certū est quia ezebel blasphemauit, nō tantū modo cogens Baal pro deo colī, verū etiā peruertendo iurationē nominis dñi tunc tēporis vsitata, vt quia solitū erat sic iurari: Hæc mihi faciat deus, & hæc addat, ipsa sic iuraret, exēpli gratia, cōtra Heliam: Hæc mihi faciat dñs, & hæc addat, nisi cras hac hora posuero animā tuā, sicut animā vnus ex illis, subaudit prophetis Baal q̄s occidisti. De regno Babyloniōrū notū est quia magnifice gloriatū est, maxime quādo statuam erexit aureā, cōpellens vt adoraret eā, blasphemauit & dixit: Et quis est deus qui eripiat vos de manu mea? Itēq; in libro Iudith scriptū est: Præceperat em̄ Holoferni Nabuchodonosor rex, vt oēs deos terræ exterminaret, videlicet vt ipse solus diceret deus, ab ijs nationibus, q̄ potuissent eius potētia subiugari. ¶ De regno Persarū atq; Medorū item nouimus, quia superbiorū nomē illi Aman superbissimus inscripsit, quia comperto qd Mardocheus nō se adoraret, valde iratus est. Mardocheus autē orās hæc ad deū inter cætera dicit: Libenter pro salute Israel etiā vestigia pedū eius deofasculari paratus essem, sed timui, ne honorē dei mei transferrē ad hominē, & ne quē adorarē excepto deo meo. ¶ Quod cū dicit satis exprimit, quia superbus ille nō qualem cūq; adorationē, sed illā exigebat sibi, q̄ soli deo debita est. Nā est adoratio qua saluo honore dei liceat adorare & adorari, quā Mardocheus nō tantopere refugisset, cū & propheta sanctus regē hominē adorauerit, sicut scriptū est: Et nunciauerūt regi dicētes: Adest Nathan propheta: Cūq; introisset & steterit in conspectu regis, & adorasset pronus in terrā, &c. ¶ De regno Græcorū fere nemo qui nesciat quia blasphemauit, & blasphemiarū notam sibi inussit, videlicet quādo Antiochus sæpe dictus ascendens Hierosolymis multitudinem graui, intrauit in sanctificationem cū superbia, & locutus est superbiā magnum. De cuius superbia blasphemia Daniel p̄uidens: Et magnificatus est, inquit, vsq; ad fortitudinē cæli, & deiecit de fortitudine & de stellis, & cōculcauit eas, & vsq; ad principē fortitudinis magnificatus est, & ab eo tulit iuge sacrificiū, &c. ¶ De regno Romanorū quis nesciat qd blasphemiarū nomen sibi altius inscripserit, dando regibus suis, rapinā diuini nominis. Nā (vt de cæteris taceam, qui post mortuū fuerūt inter deos relati sunt) Octavianus Augustus adhuc viuēs & in corpore præfens, deus dictus est, templū quoq; atq; simulacrū, necnon & sacrificiorū ritus sibi imit exhibitos à fatuis nimiumq; stultis adulantiū populorū turbis nimis præsumptor admisit. ¶ De regno Antichristi qd caput septimū erit, nō longius exempla petantur siue testimonia blasphemiarū, quæ caput illud impugnet notandū siue coronandū sit. Nam hic postmodū de illo scriptura ista dicit: Et datū est ei os loquens magna & blasphemiarū, & aperuit os suum in blasphemias ad deū, blasphemare nomē eius, & tabernaculū eius. Igitur super capita bestiarū nomina blasphemiarū, quia singula regna regibus suis nomē, qd est deus, ascripserunt, vel ipsi reges vltro præpulerunt, quod nimis est blasphemare. L. Et bestia quam vidi, similis erat pardus, & pedes eius sicut vrsi, & os eius sicut os leonis. ¶ Pardus in visione Danielis, vbi quatuor bestiarū gradēs ascendebāt de mari diuersæ inter se, regnū significat Macedonū. Est autē bestia velocissima quæ præceps fertur ad sanguinē, & salu in mortē ruit. Comparatur ergo illi regnū Macedonum, regnū Alexandri, cuius victorij velo eius nihil fuit, quippe qui ab Illyrico & Adriatico mari vsq; ad Indicū oceanū & Gangem fluuū, nō tam prælijs q̄ victorij percurrit, & sex annis Europæ partē, & omnē sibi Asiā subiugauit. ¶ Illi regno eiusmodi pardo similis erat, inquit, bestia, quā vidi videlicet secundū malignitatē supradicti Antiochi, qui, vt idem Daniel p̄dixit, magnificatus est vsq; ad fortitudinē cæli, siue vsq; ad principē fortitudinis, & ab eo iuge sacrificium tulit. Deniq; hoc pleriq; doctōrū ita ad Antichristū referūt, vt qd sub illo Antiocho in typo factū est, sub Antichristo in veritate dicant esse cōplendū. Igitur similis erat pardo, id est, cōplebit Antichristus illud qd per Antiochiū præfiguratū est de illo. L. Et pedes, inquit, eius sicut vrsi. ¶ Vrsus in eadē visione Danielis regnū Persarū atq; Medorū significat, videlicet propter eiusdem regni duritiā atq; ferocitatem. Illius vrsi pedibus, pedes huius bestiarū comparantur. ¶ Qui porro erunt huius pedes, nisi nequitiarū eius satellites, pessimasque eius legationum per totū mundū ad effundendum sanguinem portitores? Et qui illius vrsi, scilicet illius regni Persarū atq; Medorum pedes fuerunt, nisi complices Aman Agagitarū, hostis Iudæorū, qui susceptas, imo impetratas à rege crudeles epistolās de occidēdis Iudæis, sæuamādāta cōtinentes, portare festinauerūt. Quod ergo dicit, & pedes eius similes vrsi, id est ac si diceret: & ministri eius sicut Aman ad effundendū sanguinē erūt festini. L. Et os eius sicut os leonis. ¶ In eadē visione Danielis nō leo, sed qd sæuius est, læna regnum Babyloniū significat, videlicet propter sæuitiā eius & crudelitātē, siue propter luxuriam, & vitam libidini seruientē. Igitur os eius sicut os leonis, videlicet cū superba loquitur atq; crudelia, velut ille rex Babyloniū cū diceret: Et quis est deus qui eripiat vos de manu mea? ¶ Et nota qd illic in visione Danielis, prima ponit læna, deinde alia similis vrsō, deinde alia q̄si pardus, deinde bestia quarta sine noīe terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, hic autē ordine reciprocatō regnū Antichristi primū, bestia dicitur nomine generali absq; nomine speciali: deinde in ea similitudo pardi, deinde in pedibus eius similitudo vrsi, deinde in ore eius similitudo leonis. Per qd mystice apostasia diabolici spūs, qui in hoīe illo totus reddū dabit, significatur, qd pertinax sit, mala sua recipiando, seq; in sua vestigia reuoluendo. Sequitur adhuc. L. Et dedit illi draco virtutē suam, & potestātē magnam. ¶ Mirabiliter & illic reducti in eadē visione Danielis detinemur, vt cū dicit: Dedit illi draco virtutē suā, hoc esse videamus contrarium ei quod filio hominis dedit ille antiquus dierū, virtutē & potestātē suam magnam. ¶ Sicut illic post ascensum bestiarum illarū grandium lænarū, vrsi, pardi, & quartæ, cuius nomen tacuit, continuo sequitur: Et aspiciēbā donec throni positi sunt, & antiquus dierū sedit. Et subinde: Aspiciēbā ego in visione noctis, & ecce cū nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquū dierū peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eū, & dedit ei potestatem, & honorē, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ seruiēnt ei. Potestas eius potestas æterna, quæ nō auferetur, & regnū eius quod non corrumpetur. Hic cōtra post quā feram illā communi siue generali vocabulo bestiarū appellauit, eamq; similem pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os eius leonis habere dixit, & hoc innuit, quia ille homo peccati vsq; ad antiquū draconē peruenit, dicēdo: Et dedit illi draco virtutē suā, & potestātē magnā: ac postmodū repetendo: Et data est ei potestas in omnē tribū, & populū & linguā, & gentē. Porro qd illic dictū est, potestas eius potestas æterna, quæ nō auferetur, & regnū eius quod nō corrumpetur: Hic in isto cōtrario nullatenus saltē adulteratū, vt cætera sunt inuenimus. Nec em̄ potestas illa quā dedit iste huic filio perditionis, æterna siue incorruptibilis potē esse vel dicit. ¶ Qui dicit sibi vult iste ruinofus peccati tyrannus, iste mortis p̄positus: Quomodo altissimū hic imitatur? Nū istud est illud qd olim promittebat sibi dicens in corde suo, similis ero altissimo: O veterosum pa-

Supra. 12

Exodi. 9

Ezechi. 31

3. Reg. 16

3. Reg. 19

Danic. 3
Iudith. 3

Hester. 3
Hester. 13

3. Reg. 11

1. Mach. 1
Danic. 8

sacrificiū

fieri sacrificiū, &c. ¶ De regno Romanorū quis nesciat qd blasphemiarū nomen sibi altius inscripserit, dando regibus suis, rapinā diuini nominis. Nā (vt de cæteris taceam, qui post mortuū fuerūt inter deos relati sunt) Octavianus Augustus adhuc viuēs & in corpore præfens, deus dictus est, templū quoq; atq; simulacrū, necnon & sacrificiorū ritus sibi imit exhibitos à fatuis nimiumq; stultis adulantiū populorū turbis nimis præsumptor admisit. ¶ De regno Antichristi qd caput septimū erit, nō longius exempla petantur siue testimonia blasphemiarū, quæ caput illud impugnet notandū siue coronandū sit. Nam hic postmodū de illo scriptura ista dicit: Et datū est ei os loquens magna & blasphemiarū, & aperuit os suum in blasphemias ad deū, blasphemare nomē eius, & tabernaculū eius. Igitur super capita bestiarū nomina blasphemiarū, quia singula regna regibus suis nomē, qd est deus, ascripserunt, vel ipsi reges vltro præpulerunt, quod nimis est blasphemare. L. Et bestia quam vidi, similis erat pardus, & pedes eius sicut vrsi, & os eius sicut os leonis. ¶ Pardus in visione Danielis, vbi quatuor bestiarū gradēs ascendebāt de mari diuersæ inter se, regnū significat Macedonū. Est autē bestia velocissima quæ præceps fertur ad sanguinē, & salu in mortē ruit. Comparatur ergo illi regnū Macedonum, regnū Alexandri, cuius victorij velo eius nihil fuit, quippe qui ab Illyrico & Adriatico mari vsq; ad Indicū oceanū & Gangem fluuū, nō tam prælijs q̄ victorij percurrit, & sex annis Europæ partē, & omnē sibi Asiā subiugauit. ¶ Illi regno eiusmodi pardo similis erat, inquit, bestia, quā vidi videlicet secundū malignitatē supradicti Antiochi, qui, vt idem Daniel p̄dixit, magnificatus est vsq; ad fortitudinē cæli, siue vsq; ad principē fortitudinis, & ab eo iuge sacrificium tulit. Deniq; hoc pleriq; doctōrū ita ad Antichristū referūt, vt qd sub illo Antiocho in typo factū est, sub Antichristo in veritate dicant esse cōplendū. Igitur similis erat pardo, id est, cōplebit Antichristus illud qd per Antiochiū præfiguratū est de illo. L. Et pedes, inquit, eius sicut vrsi. ¶ Vrsus in eadē visione Danielis regnū Persarū atq; Medorū significat, videlicet propter eiusdem regni duritiā atq; ferocitatem. Illius vrsi pedibus, pedes huius bestiarū comparantur. ¶ Qui porro erunt huius pedes, nisi nequitiarū eius satellites, pessimasque eius legationum per totū mundū ad effundendum sanguinem portitores? Et qui illius vrsi, scilicet illius regni Persarū atq; Medorum pedes fuerunt, nisi complices Aman Agagitarū, hostis Iudæorū, qui susceptas, imo impetratas à rege crudeles epistolās de occidēdis Iudæis, sæuamādāta cōtinentes, portare festinauerūt. Quod ergo dicit, & pedes eius similes vrsi, id est ac si diceret: & ministri eius sicut Aman ad effundendū sanguinē erūt festini. L. Et os eius sicut os leonis. ¶ In eadē visione Danielis nō leo, sed qd sæuius est, læna regnum Babyloniū significat, videlicet propter sæuitiā eius & crudelitātē, siue propter luxuriam, & vitam libidini seruientē. Igitur os eius sicut os leonis, videlicet cū superba loquitur atq; crudelia, velut ille rex Babyloniū cū diceret: Et quis est deus qui eripiat vos de manu mea? ¶ Et nota qd illic in visione Danielis, prima ponit læna, deinde alia similis vrsō, deinde alia q̄si pardus, deinde bestia quarta sine noīe terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, hic autē ordine reciprocatō regnū Antichristi primū, bestia dicitur nomine generali absq; nomine speciali: deinde in ea similitudo pardi, deinde in pedibus eius similitudo vrsi, deinde in ore eius similitudo leonis. Per qd mystice apostasia diabolici spūs, qui in hoīe illo totus reddū dabit, significatur, qd pertinax sit, mala sua recipiando, seq; in sua vestigia reuoluendo. Sequitur adhuc. L. Et dedit illi draco virtutē suam, & potestātē magnam. ¶ Mirabiliter & illic reducti in eadē visione Danielis detinemur, vt cū dicit: Dedit illi draco virtutē suā, hoc esse videamus contrarium ei quod filio hominis dedit ille antiquus dierū, virtutē & potestātē suam magnam. ¶ Sicut illic post ascensum bestiarum illarū grandium lænarū, vrsi, pardi, & quartæ, cuius nomen tacuit, continuo sequitur: Et aspiciēbā donec throni positi sunt, & antiquus dierū sedit. Et subinde: Aspiciēbā ego in visione noctis, & ecce cū nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquū dierū peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eū, & dedit ei potestatem, & honorē, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ seruiēnt ei. Potestas eius potestas æterna, quæ nō auferetur, & regnū eius quod non corrumpetur. Hic cōtra post quā feram illā communi siue generali vocabulo bestiarū appellauit, eamq; similem pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os eius leonis habere dixit, & hoc innuit, quia ille homo peccati vsq; ad antiquū draconē peruenit, dicēdo: Et dedit illi draco virtutē suā, & potestātē magnā: ac postmodū repetendo: Et data est ei potestas in omnē tribū, & populū & linguā, & gentē. Porro qd illic dictū est, potestas eius potestas æterna, quæ nō auferetur, & regnū eius quod nō corrumpetur: Hic in isto cōtrario nullatenus saltē adulteratū, vt cætera sunt inuenimus. Nec em̄ potestas illa quā dedit iste huic filio perditionis, æterna siue incorruptibilis potē esse vel dicit. ¶ Qui dicit sibi vult iste ruinofus peccati tyrannus, iste mortis p̄positus: Quomodo altissimū hic imitatur? Nū istud est illud qd olim promittebat sibi dicens in corde suo, similis ero altissimo: O veterosum pa-

Octavianus Augustus

Danic. 3

Danic. 7

Hester. 3

Danic. 3
Duplex of do in quatuor bestiarū visione.

Danic. 7

Quid Antichristus, Ela. 14

trem mendacii, q̄modo in eo quo maxime mendax est, veracē se esse vult gloriari? Quid em̄ hac similitudine dissimilius, q̄d hac imitatione separatius? huc oculos suos mirantes ad tale spectaculū, conuertat omne cœlū, cunctus orbis terrarū, vniuersa generationes seculorū. ¶ Altissimus de corde suo veritatem, verū & bonum verbum genuit, ipsumq̄ in carnari voluit, atq̄ illi homini propter perfectā humilitatis obedientiā, potestātē suā vere magnā in cœlo & in terra dedit; hic autē imitator eius, memor q̄d dixerat, ero similis altissimo, quasi similiter volēs facere, mendaciū de corde suo genuit, ipsumq̄ in hoīe illo qui vēturus est, totū cōgregabit atq̄ fundabit. ¶ Illi quoq̄ omnē potestātē suā dabit, videlicet oīa regna mundi. Veruntamen nec illud de suo, sed de rapina dabit. Nā q̄ in euāgelio saluatori tentando ostendēs omnia regna mūdi & gloriā eorū, dicens: Hęc oīa dabo tibi, si cadēs adoraueris me, addit etiā: Hęc omnia mihi tradita sunt, & cui volo do illa, mētitur: q̄ a nō omnino aut vere tradita sunt illi, sed ipse rapuit, cuius, videlicet rapinā p̄ncipium deceptio fuit, qua primū hominē decepti, Deniq̄ iuxta veritatē dñi est terra & plenitudo eius, nihilq̄ est omnino q̄d illius esse debeat, præter solū rationalis creaturæ vitium. Ergo quod dicendo potestatem siue virtutem, addidit magnam non pro vero, sed pro æstimatione eius dicitū intellige. Videamus adhuc quod sequitur. ¶ Et vidi vnū de capitibus suis quasi occisum in mortē, & plaga mortis eius curata est. ¶ Vnus idēq̄ homo peccati Antichristus, & paulo ante bestia caputū septē, & hic vnū de capitibus bestię dicitur, videlicet bestia tot caputū, pro corpore suo quod est omnis generatio impiorū, vnū autem caput pro sua persona, & pro illius tēporis sui quo reuelādus est, principatu, rex omnium superbiæ filiorū. ¶ Sane q̄d hic dicit, caput istud bestię quasi occisum in mortem, & plagā mortis eius curatā: hoc idem post aliqua repetit, caput ipsum bestię appellās, cum dicit: vt faciant imaginē bestię quæ habet plagā gladij, & vixit. Vbi quæso caput istud occisum fuit? Vbi plagā gladij accepit? Quomodo plaga mortis eius curata est? Quomodo vixit? Imo quomodo istud ad nomē spectat Antichristi, id est, Ch̄o cōtrarij? Vere modo mirabili, modo execrabili, Verus nanq̄ Christus plagas clauogē, & plagam lanceæ accepit, & peccato mortuus fuit: nunc autē mors eius curata est, & ipse deo viuūt. ¶ Hic autē o res mira in cœlo cōram patre & filio & spiritu sancto, iudicio subactis corā omni cœlorū curia, beatorumq̄ angelorū: sancto senatu, pro superbiæ crimine sententiā capitalem accepit, & gladio percussus est æternæ dānationis, atq̄ ita deo mortuus peccato vixit, & adhuc viuūt. Vixit, certe viuūt, q̄a semetipsum nimis p̄ncipaliter defendit, neq̄ se pro morte tuo, sed pro deo vult haberi, imo supra omne q̄d dicitur deus, aut q̄d colitur, se extollit. Nunquid ergo vere plaga mortis eius curata est? Nō curata est, sed ipse rebellis gladij, re bellis sententiæ dei, nihil sibi plagā illam nocuisse contendit. Quid em̄? Et anteq̄ in illū ingreditur diabolus, propriū vas filius perditionis, quāuis in cœlo percussus fuerit, tēpla sibi atq̄ aras atq̄ sacerdotes, & sacrificia quasi deo viuo conquisiuit: & postq̄ hominem illum ingressus fuerit, regna mundi obtinebit, & in templo dei se debet, ostēdens se tanquā sit deus. Quomodo iste concedet, vel propriæ saltē conscientię consentiens, q̄ occisus, q̄ vulneratus vnquam fuerit, aut vulnerari aut occidi vnquam debuerit? ¶ O tyrannē, tyrannē, miramur vnde tā fatua duritia, tam dura fatuitas, quomodo vel vnde tibi, & tamē in genere nostro multos tibi cōformes à te præ doctōs legimus, videmus secundū exemplum tuū indurari & infatuari. Nam quisquis in crimine conuictus, iudicio addictus, contra conscientia propriam facit, conscientiaq̄ criminis semetipsum defendens, sententiā relidit. Exempli gratia: Potens quisquam adulteri sui homicidij reus atq̄ rebellis dñi gladium anathematis quo iuste percutitur, vi sua relidit, recte atq̄ vere de isto iudicamus, q̄a habet plagam gladij & viuūt, id est, quia in conscientia proprio iudicio condemnatus est, & tamen per contumaciā sese defendit tanquā iustus sit. Sequitur. ¶ Et admirata est vniuersa terra post bestiam, & adorauerunt draconē qui dedit potestātē bestię, & adorauerunt bestia dicentes: Quis similis bestię, & quis poterit pugnare cū ea? ¶ Hic illa generatio maxime culpatur, quæ talē illum hominē susceptura est, secundum grauem & veridicam conuersionem illius hominis, qui benedictus venit in nomine dñi, qua dicit: Ego veni in nomine patris mei, & nō susceperūt me: alius veniet in nomine suo, illū suscipiet. Illi nāq̄ terra sunt, & terrena sapiunt, & illa susceptio, qua suscipiunt illū, admiratio ista est, de qua nūc dicit: Et admirata est vniuersa terra post bestia. In hoc ergo culpant, in hoc illis exprobrat, q̄a nisi terra essent, si quid eorū quæ sursum sunt saperēt, nō admiraretur, nō magnipenderēt terrā eius altitudinē, terrenam potentiam, terrenā gloriā, quā verus Christus adeo nihilipendit, vt eo tēpore quādo primū saluabatur ex Israel à turbis dicentibus: Benedictus qui venit in nomine dñi, asello sedere voluerit, in contemptū omnis terrenæ celsitudinis. Amplius autē eos percutit in eo quod subiungit. ¶ Et adorauerunt draconē qui dedit potestātē bestię, & adorauerunt bestiam dicentes: Quis similis bestię

Matth. 4.
Luc. 4
Psal. 23

Diabolus
deo mortuus,
vixit
peccato

2. Thess. 2

Iohan. 17

Matth. 21

bestię, & quis poterit pugnare cum ea? ¶ Dicitur, & adorauerunt bestiam, præmisit, & adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestię. Quare? Videlicet quia vt adorarent bestiam, causa illa præcedens efficit, quod adorauerunt draconem cuius bestię parentem. Etem quomodo Ap̄s dicit, eo quod charitatem veritatis non receperūt vt salui fierent, ideo mitter illis operationem erroris vt credant mēdacio. Item eodem modo recte dicat: Eo q̄ ad adorauerunt draconem, i. diabolum, iccirco errare permittuntur vt adorarent bestiam. i. Antichristum. ¶ Sed dicit: Quomodo saltem impj dicantur adorasse diabolum, qui etiam sæpe maledicunt diabolum? Ad hæc, inquam: Certe (vt de cæteris modo taceam) saltē in eo diabolus adorauerunt, quod mammonæ seruiuerunt. Nā & Apostolus de auaritia dicit, quod simulacrorū seruitus sit. Ergo quia mammonæ iam dudum serui fuerant, & mammonæ seruiuenti adorabant diabolum, quid miraris quod deinde bestiam adorauerunt habentem diuitias, valentem dare aurum & argentum, vt pote cui dedit draco potestatem omnium quæ sua sunt? ¶ Itaq̄ admirantes & adorantes dicunt: Quis similis bestię? Ita percontabuntur, fibiq̄ r̄debunt: Nullus. Dicent adhuc: Et quis poterit pugnare cum ea? Sic fatui faua loquētes, non recordabuntur q̄d quondam Pharaō cum curribus & equitibus suis, pugnante deo p̄ Israele, in maremersus sit, q̄ canes comederunt Iezabel, quod Nabuchodonosor ex hoibus eictus est, & per septem tempora scenam comedit vt bos, q̄ Aman in patibulo appensus est, q̄ Antiochus viuēs intrinsecus computruuit, & sicut Daniel p̄dixerat sine manu conterritus est, q̄ Nero minister diaboli vt de decorose vixit, ita & turpius periit. Hęc nō recordabuntur, imo nec si quis commemoret hæc, audire patientur. Nā de ipsis maxime vixit erit quod dicit Apostolus: Et à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autē cōuertentur. ¶ Tam stultæ admirationis exempli in illis quoq̄ mirari possumus, de quibus in Actibus apostolorū scriptum est: Statuto autem die Herodes vestitus veste regia sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat, dei voces, & nō hominis. Deniq̄ quis similis bestię, & quis poterit pugnare cum ea, voces dei & non hominis. i. voces quas soli deo liceat appellare & non homini. Exempli gratia, in Psalmo iustus dicit: Omnia ossa mea dicent, domine quis similis tui? Isti autem dicunt: Quis similis bestię, i. quis similis Christo? Nam ex persona Iohannis bestia dicitur, à seductis autem ille homo Christus dicitur. Item iustus deo dicit: Tu terribilis es, & quis resistit tibi? Isti autem econtra dicit de bestia: Et quis poterit pugnare cum ea? Hoc est quod nunc diximus exemplum eius Herodem q̄q̄ fuisse, cui vulgus nimis prona adulatione acclamauit, voces dei & non hominis. Et quantum fuit propter q̄d illi videlicet Herodi voces acclamauerunt eiusmodi? Exiguum sane lōgēq̄ minus q̄ futura est magnitudo huius bestię. ¶ Iosephus in decimono libro Anriquitatū euidentius cōmemorat illud vanitatis ridiculū: Cū, inquit, in honorē Cæsaris spectacula ciuibus æderet, vortiuo vt videbatur salutis Cæsaris die, cumq̄ illic totius provincię viri & honore & facultatibus præditi conuenissent, secundo spectaculorum die indutus veste fulgenti ex auro argenteoq̄ mirabiliter intexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primos solis radios argentea vestis gremio suscepisset, repercussio splendore duplicatā spectantibus lucem fulgore metalli vibrantis effudit, vt intuitibus perstringeret aciem terrore aspectus, & per hoc plus aliquid de eo q̄ humanæ naturæ est, artifex arrogantia mentiretur, ilico adulantibus vulgi concrepant voces, honorem sonantes, sed exitiū ferentes, & hinc atq̄ illinc ab eis clamantibus deus compellabatur, vtq̄ fieret propitius suppliciter exorabatur, dicentibus populis, quod nunc vsq̄ te vt hoīem timuimus, sed ex hoc iam supra humanam naturam te esse fatemur. ¶ Igitur si p̄ veste argentea sole radiante repercussa homini vni vs provincię regulo tū attribuerunt, quanto putas bestię tam magnæ clangore voces dei concrepabant, possidenti omne aurum & omne argentiū, simul etiam fulgenti luce miraculorum? aut nunquid homines illius temporis minus proni erunt ad adulationē? Quales em̄ illis nouissimis diebus illis periculosis temporibus homines erunt. Nimirum, vt ait Apostolus, seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemī, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, p̄terui, tumidi, voluptrati amatores magis q̄ dei. Cum istis miserit deus operationē erroris, quid miraris eos acclamare voces dei & non hominis? Et de illo quidem Herode tenuiter dictum est, eo quod non dedisset honorem deo, s. ad quietandū immoderato fauori populi, de ista vero bestia longe maius est quod hæc scriptura dicit. Sequitur em̄: Et datum est ei os loquens magna, & blasphemia: & data est illi potestas facere menses quadraginta duos. ¶ Et continuo vt exponat oris illius magnitudinem, vel que magna illud os locutum sit, adhuc addit: Et aperuit os suum in blasphemias ad deū, blasphemare nomen eius & tabernaculū eius, & eos qui in cœlo habitāt. ¶ Itemq̄ exponens quæ potestas illi des, vel qualiter accepta exerceat potestātē per menses quadragintaduos, addit adhuc: Et datum est illi bellum facere cum sanctis & vincere illos, Et data est ei potestas in omnem tribum, &

2. Thess. 3

Eph. 1

Exodi. 14
4. Reg. 9

Dani. 4.
Hester. 7.
1. Mach. 6.
Daniel. 3
1. Timo. 4
Acto. 12

Psal. 30

Psal. 77

2. Timot. 3

2. Thess. 2
Acto. 12

Iob. 41. populum, & linguam, & gentem. Hoc p̄ci insigne est eius de quo scriptum est: Et ipse est rex super omnes filios superbiæ, quod non tantum acquiescit immoderato fauori dicentium, q̄s similis bestia: verum etiam os magnum, & magna loquens habebit, arrogando sibi magnificentiam dei, & exigendo ab omnibus voces dei & non hois, vt dicant omnes, q̄s similis tui. Hoc exiget non tantum ore, verum etiam bellica præte. Accirco aperiet os suum in blasphemias ad deum: videlicet, sicut ait Ap̄s, extollendo se supra omne quod d̄s deus, aut quod colitur. Accirco bellum faciet cum sanctis, & vincet illos, videlicet qui blasphemante ore non poterit, bellando se vindicabit atq; occidendo. ¶ Et nota diligenter quod hæc omnia faciet secundum nomen suum, imo secundum hæc iam nomen illi impositum est, q̄d est Antichristus, i. Christo contrarius, Frenim omnia quæ hic dicunt contraria sunt eis q̄ de Ch̄o legimus. Primo, quod datum est illi os loquens magna, ori Christi contrarium est. Deniq; os Christi paruum & taciturnum fuit. Scriptum quippe est: Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram rudente obmutescet, & non aperiet os suum. Item in propheta cuius Euangelista quorq; meminit: Nō contendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis vocem eius. ¶ Et hic quidem in blasphemias ad deum illud os magniloquum aperiet: ille aut in confessionem & laudem dei os suū aperuit. Exēpli gr̄a, cū dicit: Cōfiteor tibi p̄ d̄ne cœli & terræ. Hæc oīno cōtraria sunt. Itē non solum nomen d̄ni, sed & tabernaculum eius, & eos qui habitant in cœlo blasphemabit. Ille autem non solummodo p̄i d̄no cœli & terræ confessus est, sed & tabernaculum eius, i. ecclesiam, & eos qui in cœlis habitant vel habitaturi sunt honorificauit & b̄ficauit, & in hoc os suum aperuit, sicut in Euangelio scriptum est: Et aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes sp̄i, quoniam ip̄orum est regnum cœlorum, &c. quæ ita concludit. Gaude te & exultate, q̄m merces v̄sa multa est in cœlo. Hæc manifeste contraria sunt. ¶ Item potestas eius facere bellum cum sanctis per menses quadragintaduos: illius autem potestas p̄ tantumdem temporis fuit pacem parare sanctis, quemadmodum dicit: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hæc nimirum contraria sunt. Item potestas huius in omnem tribū & populum, & linguam, & gentem: illius autem potestas à deo nulla in quenq; fuit, vt ne saltem de minimis iudicaret agellis. Imo cū dixisset ei qdam de turba: magister, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatē, ille dixit ei: Hō, quis me cūstituit iudicē aut diuisorem super vos? Sed cū cognouisset q̄a venturi essent hi quos pauerat de qnq; panibus & duobus piscibus numero quasi quinq; milia, vt raperent eum regem iugit, inquit Euangelista, in montem ipse solus, quia videlicet sicut postea dixit Pilato: regnum eius non erat de hoc mundo, nec est. Hæc nihilominus contraria sunt. Sequitur enim: L Et adorabit eū oēs qui inhabitat terram, quorum non sunt nomina scripta in libro vitæ agni q̄ occisus est ab origine mūdi. ¶ Magnam & veram illorum q̄ eum adoraturi sunt determinationem fecit, dicendo: q̄s non sunt noīa scripta in libro vitæ agni. In libro vitæ, hoc est, in cœlo, sicut in Euangelio dictū est: Sed in hoc gaude, q̄ noīa vestra scripta sunt in cœlo. Vbi ergo scripta sunt noīa illoz qui eum adorabunt? In terra, sicut propheta testat: Recedentes à te in terra scribentur. Hoc ip̄m in p̄fenti determinatione tacitum non est. Dicturus namq; q̄rū nō sunt scripta noīa in libro vitæ, p̄misit omnes qui inhabitant terram. Nam terram inhabitare, est terrenis toto desiderio inhiare. Quod q̄ facit à deo recedit, & in terra scribit, iuxta quod alibi propheta confessione dictum est: Deleantur de libro viuientium, & cum iustis non scribant. At ille solos adoratores illos admittit, quoz nomina scripta sunt in libro vitæ ab origine mundi. ¶ Qui liber est p̄scientiæ dei, & beatæ certitudo p̄destinatiōis, sicut certa cum determinatione angelus ad Daniele m dicit: Et in tpe illo saluabitur populus tuus oīs qui in uentus fuerit scriptus in libro. ¶ Scripturæ istæ contrariæ sunt, & libri ipsi contrarij, sed et scribendorz causæ libroz contrariæ sunt. Nam libri boni, libri vitæ in quo scripti sunt oēs, & soli saluandi, causa est propositum dei, de quo Ap̄s dicit: Scimus q̄m diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos p̄sciuit, & p̄destinavit conformes fieri imaginis filij sui, &c. ¶ De isto libro cum dixisset hic, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ agni qui occisus est, addidit: ab origine mundi. Non sic legendū vel subintelligendū est, in libro vitæ agni q̄ occisus est ab origine mundi, sed ita: Quorum nomina non sunt ab origine mundi scripta in libro vitæ agni q̄ occisus est. Et est sensus: Non sunt scripta in libro vitæ ab origine mundi, i. non fuerunt in proposito dei in ipsa origine mūdi, videlicet q̄ creatis primis hominibus benedixit illis, & ait: Crescite & multiplicamini & replete terram, & subijcite eam. Deniq; quos illa benedictione iussi nasci, omnes & soli in libro vitæ sunt scripti. ¶ Qui, videlicet liber vitæ, accirco recte d̄s liber agni, quia cuncti electi quorum nomina in illo scripta sunt, non aliter quam p̄ agnum Iesum Christum, per sanguinem eiusdem agni Iesu Christi, benedictionem illam q̄ nasci vel multiplicari iussi sunt, quā & in Adam perdidit, recuperare potuerūt aut possunt.

sunt. Ad gloriam illius vt nascerentur & viuerēt, erant in proposito, & p̄scientia, & p̄destinatione dei, sicut Ap̄s iam loco supra dicto cum dixisset: His qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos p̄sciuit & p̄destinavit, continuo subiicit: conformes fieri imaginis filij sui, & per humilitatem mortis eius vocati, siue ex dispersione in vnum congregati, & iustificati, & magnificati sunt. ¶ Porro libri mali, libri mortis, in quo scripti sunt omnes & soli qui non pertinent ad illud propositum dei, causa fuit p̄ci, q̄n̄ primum in hūc mundum intrauit per inuidiam diaboli, testante scriptura, cum non ante se post actū eiusdē p̄ci deus mulieri dicit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos. Ista multiplicitas siue superfluitas conceptuū, & ab initio semper multitudine sua vehementer oppressit tardius atq; parcius nascentes filios benedictionis, incipiens à primogenito Euzæ Cain, qui fratre suum Abel iustum occidit, & in illis nouissimis diebus, de quibus nunc sermo est, adorās & dicens, q̄s similis bestia: & quis poterit pugnare cum ea, reſiduos persequetur, & occidet filios eiusdē benedictionis. Sequitur: L Si quis habet aurem audiat. Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: & q̄ gladio occiderit, oportet eum *similiter occidi. ¶ Vehementer nos excitare atq; ad audiendū attentos facere voluit, p̄mittendo: Si quis habet aurē audiat. Quis aut ad istam vocem hæsitet? Quis non statim propositionem veram esse concedat, qua dicit: qui in captiuitatem duxerit, in captiuitate vadet: & q̄ gladio occiderit, oportet eum similiter occidi? Idem namq; est quod cum Petro dixisset: Conuertere gladium tuum in locū suum, continuo subiunxit: oēs enim qui acceperint gladiū, gladio peribunt. ¶ Vbi & subaudiendū est, nisi p̄sententiā egerint: quemadmodū & in lege, vbi dictum est, q̄ hoc vel illud fecerit. Exempli gr̄a: Qui percusserit volens hominem occidere, morte moriatur, subaudiendum est, nisi p̄sententiā egerit. Aliter enim regula sanæ doctrinæ non stabit. Itaq; veram propositionem audita vel concessa, respice & considera, quia bestia hæc, homo iste peccati qui se dicit Ch̄m esse, sed bestia est, gladium accepit, in captiuitatem duxit, & gladio occidit, faciendo bellum cum sanctis, vt sicut postmodum hæc scriptura dicit: Occidatur quicq; imaginem eius non adorauerit. Igitur inexcusabiles erunt quicq; bestiam talē adorabunt. Habent em̄ signū quo cognoscant certissime esse illum non dei, sed diaboli filiū, vt p̄tote hominem homicidam, hominem sanguinarium. Nam in hoc, inquit hic idem Iohannes, manifesti sunt filij dei & filij diaboli. In quo manifesti sunt: Continuo cum subiunxisset: omnis q̄ non est iustus, non est ex deo, addidit: & q̄ non diligit fratrem suū. Statimq; euestigio cū dixisset: quoniam hæc est annuntiatio quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrum, adiecit atq; ait: Non sic Cain: qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. ¶ Hoc est signum in quo cognoscant hi qui ex deo sunt, ex maligno illum esse malignum, quia occidit, sicut iam dictum, & in captiuitatem ducet, q̄d non facit nec fecit omnis qui ex deo est. Hoc audiat si q̄s habet aurem, hoc ad memoriam reuocet q̄ quis fidelem habet rōnem. Et cum viderit illum ducere in captiuitatem & gladio occidere, etiam si scientiæ copiam, vel testimoniorum de scripturis non habet abundantiam, saltem ex hoc solo quod ille homicida est, sciat quod ex deo nō est, & accirco nō stabit. ¶ Sed sicut cæteri hoīes recipiūt vicē, vt q̄ gladiū acceperint gladio pereant: ita & iste pro captiuitate captiuitatē, p̄ occisiōe recipiat occisionē, pro temporali æternā, p̄ simpla duplam, vt qui sanctorz corpora trā captiuauit atq; occidit, ipse captiuitatē recipiat & occisionē simul animæ & corporis. ¶ Quid em̄ si nō statim fieret? Imo si statim fieret, si statim cum prima blasphemia illud os magnum appellaretur, & cum initio belli siue gladij quem accipiet, statim gladio cœlesti periret, vnde vel in quo patientia sanctorum probaretur & fides? Sequitur: L Hæc est patientia & fides sanctorum. ¶ Ac si dicat: In hoc sanctorum fidelis patientia patientiq; fides probāda est, quia bestia illa faciet quidem & prosperabit, & dirigitur dolus in manu eius. At illi nihilominus tamen credent & perseuerāter p̄ vero habebunt id quod dictum est, quia q̄ in captiuitatem duxerit captiuabitur, & q̄ gladio occiderit, ipse similiter occidetur. Nec vero frustrabitur hæc patientia fidesq; sanctorum, quia post finem vel consummationem bestialis occisionis quæ per menses quadragintaduos protelabitur, imo abbreviabit, interficiet illum dominus Iesus sp̄s oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Sequitur: L Et vidi aliam bestiam, ascendentem de terra, habentem cornua duo familia agni, & loquebatur sicut draco, & potestatem pridis bestia: omnem faciebat in conspectu eius. Et fecit terram & habitantes in ea adorare bestia: primā, cuius curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, vt etiam ignē faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum. ¶ Bestiam illam septem capitum vnuerſam impiorum gnationem esse iam diximus, & ipsa septem capita, septem fuisse vel esse regna mundi, quorum potentia diuersis temporibus sanctos altissimi contriuit, quorum septimū caput Antichristus erit. Quæ est ergo hæc alia bestia quam vidit ascendente de terra? Aut quōd dux sunt bestie, cum vnum sit corpus gnationis prauæ & peruersæ, sicut econtra vnum est corpus gnationis vnus sanctæ & electæ? ¶ Ad hæc sciendum, quia generatio nequam cum vna sit, alia ra-

Sapient. 22
Gene. 3.

Gene. 4.

Gladio?

Matth. 26.

Exod. 21.

I. Iohan. 7.

Dant. 3.

z. Thessa. 2.

men & alia dicitur bestia, propter geminam vim, s. bellicam sue regiam atq; magicam. De
 magica vi nunc scriptura hæc narrationem diuinæ visionis incipit, cum dicit: Et vidi aliam
 bestiam ascendentem de terra. ¶ Quasi putas alia bestia hæc ascendit, quam iste ascendentem
 vidit? Nimirum vno eodemq; tempore quando illa bestia prior ascendit, habens septem ca-
 pita, quorum septimum caput regnum erit Antichristi. Etenim vbi primum generatio im-
 piorum generationē sanctosē seruituti subiecit & afflixit, atq; ad amaritudinē perduxit in
 operibus duris, luti & lateris, insuper Pharaone præcipiente omni populo suo ac dicente: Quis
 quid masculini sexus natū fuerit, in flumen projicite: quicquid femine, reseruate: tūc illa
 regia sue hostica vi pariter contra deum ascēdit & magica vis. Quomodo? Videlicet cum
 ingressi fuissent Moses & Aaron ad Pharaonem, vt faceret signa sicut præceperat dñs: vo-
 cauit Pharaon sapientes & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptias, &
 arcana quædam similiter. Igitur aliam bestiam tunc ascendentem vidi, inquit. ¶ Quid autē
 hoc ad rem præsentem, vbi manifeste de aperta persecutione loquebatur Antichristi, q̄ erit
 in diebus nouissimis? Profecto quia prius quidem esse cœperunt, & pugna aduersus deum
 præstigia magorum, sed tunc magis abundabunt. Surgent enim, inq̄t Christus, pseudo chri-
 sti & pseudoprophetae, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si
 fieri potest) etiā electi. Hoc idem de bestia hac præsentī capitulo scripturæ huius series de-
 clarabit. ¶ Nunquam desuit hæc pessima vis in societate crudelis gladij, regibus (qui perfec-
 cuti sunt & contriuerūt sanctos altissimi) Aegyptijs, Israeliticis, Babylonijs, Medis atq; Per-
 sis, Græcis, Romanis: nec potestati Antichristi deerit, imo abundantior atq; potentior ade-
 rit. Verum Romani imperatores illa secretius vsi sunt, quorū Iulianus apostata malitiosus
 atq; ardentius arti illi incubuit: Græci quoq; atq; Macedones non adeo euidenter superio-
 res aut Persæ, Babylonij atq; Aegyptij, publice & quasi licenter illa vsi sunt, publicisq; nomi-
 nibus magi ipsos se prædicauerunt, nec absconderūt. Porro Israelici reges magos suos p-
 phetali noie palliabant, qualium vna die quadringentos quinquaginta viros Helias occidit,
 omnes prophetas Baal. Qualem bestiam hæc ascendentem iste vidit? L. Habentem, inquit,
 cornua duo similia agni, & loquebatur sicut draco. J. Sicut bestia septem capitum, quæ prius
 descripta est p̄ cornua decē, sic & bestia hæc habet cornua duo: quæ videlicet sicut regnorum
 decē primi reges fuerit notissimi, q̄s & superius cōmemorauī, ita & magicæ artis duo sunt au-
 tores notissimi magisq; notati, quos contra Mosen & Aarō, sicut iā dictū est, Pharaon cōuo-
 cauit. Duo namq; fuerunt, Iānes & Mābres, sicut & Ap̄ls meminit. Qui cum dixisset: Ex his
 enim sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ du-
 cuntur varijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes,
 continuo subiunxit: Quemadmodū enim Iānes & Mābres refutuerunt Mosē, ita & isti resis-
 tūt veritati, homines corrupti mēte, reprobi circa fidem, sed vltra non proficiunt. Inspien-
 tia enim eorū manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Igitur duo cornua bestia hæc ha-
 buit, vbi primū ascendit. i. duos principes suæ efficaciz magica ars habuit, vbi primū cōtra
 deum stetit. ¶ Et cornua hæc similia agni, videlicet superba & contraria similitudine, facien-
 do similiter miracula, vt sunt per verbum dei, quod est agnus dei, Nam & si literam histori-
 cam spectes, vbi primū bestia hæc ascendit, valde conuenienter, & proprie dictum est, simi-
 lia agni. Deniq; cuncta quæ fecerunt signa Moses & Aaron coram Pharaone & Aegyptijs
 pulchre dicuntur signa agni, videlicet pro eo quod cuncta illa consummata sunt per sangui-
 nem agni, quem populus Israel vt vltima plaga Pharaon & Aegyptus tangeretur, ad vesp-
 ram immolauit. Illic plane cornua bestie similia videbantur cornibus agni, vbi scriptū est:
 Fecerunt malefici etiā ipsi per incantationes suas Aegyptias & arcana quæ dā similiter, pie-
 ceruntq; singuli virgas suas quæ versæ sunt in dracones. Item: Cum eleuans virgam Moses
 percussisset aquā fluminis, & versa esset in sanguinem, fecerunt, inquit scriptura, similes male-
 fici Aegyptios incantationibus suis. Tertio fecerunt per incantationes suas similiter, edu-
 xeruntq; ranas super terram Aegypti. Hucusq; fingere poterunt similitudinem cornuum
 agni, sed vltra non potuerunt, victosq; se esse fatentes, dixerunt: Dignus dei hic est. Eodem
 modo per tempora sequentia sub cæteris regnis supraddictis ars magica semper affectauit si-
 militudinē dei, voluitq; videri quod non minima faceret signa quā sibi habebat per verbū dei.
 De qua præsumptione huius bestie nunc protinus dicit: Et loquebatur sicut draco, id est, si-
 cut diabolus, qui taliter locutus est: Ero similis altissimo. Nā & hoc legitur in plerisq; vete-
 ribus gestis, quod vt pro dijs colerentur, quibusdam magicis exigebat tormentis. L. Et hæc
 bestia potestatis prioris bestie omnē faciebat in conspectu eius. J. Ac sic dicat: Signa facien-
 tes magi confortabāt regios aios ad non credendū & resistendū signis & virtutibus dei, vt
 non minus potentes viderentur sibi q̄ erat deus, qui cum tantis prædicabatur pdignis, cum
 haberent & ipsi secum tales, qui similia facerent illi. Hoc erat facere oēm potestatem bestie
 in conspectu eius, æstimationē magnifici cordis eius roborare, ne sibi met importēs videret.

L. Et fece-

L. Et fecerunt terrā, & inhabitantes in ea adorare bestiam primā, cuius curata est plaga mor-
 tis. J. Cæteris omisiss quæ acta sunt, ex quo apparuerunt illa iā dicta duo cornua sibi agni
 quæ ppetrauit ars magica coniuncta contra deum regno: supradictosq; gladijs, ad illos,
 de quibus paulo ante loquebat dies nouissimos, præsens litera nos reducit, Nam bestia cuius
 curata est plaga mortis, septimū bestie caput erit Antichristus, de cuius plaga vbi illam acce-
 perit, quō curata sit, sue curatā videri velit, iam supra pro posse dictū est. Ergo fecit, i. fa-
 ciet terrā, & oēs habitantes in ea, sterrenos hoīes, thesaurizantes non in celo, sed in ter-
 ra, cupiditate sacrilega adorare bestiam primam, videlicet, principalem Antichristi pote-
 ntiam, bestialemq; eius suscipere extollentiam, qua extollit supra omne quod dicit deus aut
 quod colit. Quomodo hoc fecit? Ait: L. Et fecit signa magna, vt ignem faceret de celo
 descendere in terram in conspectu hoīm. J. Magna vis, magna & mira efficacia spūs sedu-
 ctionis, sed qbus hoc erit magnum? Nimirum his q̄ pereunt (vt ait apostolus) eo q̄ charita-
 tem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Diligētē aduertendū, Cum em̄ dicit Apo-
 stolus eum, cuius aduentus secundū operationē Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs
 mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, ita subiungendo his q̄ pereunt, eo q̄ cha-
 ritatē veritatis non receperūt, vt salui fierent. ¶ Euidenter astruit, q̄ nisi perissent, iam nō
 seducerent, nisi charitatē veritatis prius intus reliquissent, nequaquā foris mendacibus pro-
 digijs adquefererēt. An non iste consuetus & antiquus est ordo pereundi? Deniq; & de
 primis hoībus fere oēs idem scimus, q̄ nisi prius intus per superbiam perissent, nisi charitatē
 veritatis reliquissent, non tā facile foris tentati cederent, non tā cito prodigioso serpentis
 bruti animantis * colloquio sese inclinarēt, aut promissionibus crederēt. Quapropter id-
 ipsum quod nunc vniuersaliter Apostolus dicit, eo q̄ charitatē veritatis non receperūt,
 vt salui fierent, ideo mittit illis deus operationē erroris, vt credant mendacio, vt iudicent
 omēs q̄ non crediderūt veritati, sed consenserūt iniquitati, lamentabili valde & dāno so-
 bis exemplo constās & indubitabile vex est, q̄ sic primis parētibz nostris accidit, qbus
 q̄ charitatē veritatis non receperūt, misit deus in illo serpente operationē erroris. Non er-
 go miremur quasi nouū id qd̄ fieri illis, vt signa magna faciat in conspectu eorū bestia talis
 & seducat eos, sicut m ox subiungēdo scriptura dicit: L. Et seducit habitātes in terra, pro-
 pter signa quæ data sunt illi facere in conspectu bestie dicens habitantibus in terra, vt faci-
 ant imaginē bestie, quæ habet plagā gladij, & vixit. Et datū est illi vt daret spm̄ imagini
 bestie, & vt loquat imago bestie. J. Nullum q̄ppe seducet nisi eum q̄ perit, q̄ charitatem
 veritatis reliquit. ¶ Quid autē veræ aut inauditæ magnitudinis habēt signa hæc maxima quæ
 facere poterit, quæq; hic scriptura pro ipsoꝝ excellentia posuit? Vnū nanq; est in eo qd̄
 ait, vt etiam ignē faceret de celo descendere in conspectu hoīm. Aliud vero miraculum
 in eo quod dicit: Et datū est illi, vt daret spm̄ imagini bestie, & vt loquat imago bestie.
 Nunq̄d hæc talia vel tanta sunt, qualia vel quanta diabolus nunq̄ fecerit? ¶ Nonne ignem
 quocq; de celo descendere fecit in conspectu hominū, data sibi potestate vt tentaret Iob?
 Ignis dei (ait ille nuntius q̄ nesciret, qd̄ ageret, qd̄ Satan moliret) ignis dei cecidit de ce-
 lo, & tactas oues puerosq; consumpsit, & effugi ego solus vt nuntiarē tibi. ¶ Nonne item
 diabolus idem spm̄ dedit imagini suæ, & vt loqueret imago sua, quando serpens locutus
 est verba maligna, verba mortifera? Nam per qualemcūq; imaginē suam diabolus eo tpe
 locutus sit, de illo serpente q̄ hoīem primū decepit, constat q̄ imago eius sit, eo vel ma-
 xime, quod illud reptile genus humanū extunc quasi naturalr̄ odit. ¶ Quō ergo excusabi-
 les erunt q̄ per hmōi signa seducti bestiam illam adorabunt? Nunq̄d de ignorantia excu-
 sari poterunt? Nempe si ignorant, si non legerunt quod primis hominibus talis imago be-
 stie, s. serpens locutus fuerit, & quod ignem de celo super oues beati Iob descendere fe-
 cerit, insipientes sunt: si autē norunt, si legerunt, & tamen non sibi cauēt, stulti sunt. Psal-
 mista vero dicit, q̄ simul insipiens & stultus peribūt. ¶ Quod si imaginē manufactā velis
 intelligi, cui spm̄ datura sit, vt loquat, pro eo quod cum dixisset scriptura, & seducit habi-
 tantes in terra propter signa quæ data sunt illi facere in conspectu bestie, subiunxit atque
 ait, dicens, habitantibus in terra, vt faciant imaginē bestie, si (inquit) imaginem hic vul-
 gari sensu velis accipi, quales possunt ab hoībus fieri in ligno & lapide, siue quocunq; ma-
 terio, multo magis miraculum istud diabolice malitiæ vsitatum fuit, vt loqueret imago
 hmōi. Huiusmodi nanq; imagines loquebant in templis, arte spūs maligni quæruas patē-
 tes irrepentis ante exaltatū signum crucis Christi. Si igit bestia hæc sua per suasionē egerit,
 vt faciant homines imaginem illius bestie maioris. Exempla huiusmodi artificij
 gnarij extendit normam, formauit idolum in runcina, fecit illud in angularibus, & in cir-
 cino tornauit illud, & fecit imaginē viri quasi speciosum hoīem habitantem in domo, &
 tali modo federit in domo dei ille homo peccati filius pditionis, in loco de q̄ signū crucis
 Christi deiecerit, nonne multo magis insipiens aut stultus erit, q̄ curuabit, & adorabit illud?
 Nimirum

z. Thess. 2

* Alloquuta

Iob. 1

Gene. 3

Psal. 48. Loqui per imaginem manufactā

Eia. 44

Ibidem. Chrs talia signa vanitatis non fecit 4. Reg. 1 Lucae, 9 Lucę, 23

Quonia si gna fecit Chrus Matth. 11

Non cogit ad fidē suā Chrs sicut Antichrus faciet 2. Cor. 9

Deutero. 6 Math. vlt.

Nimiq; (vt ait idem Propheta) cor insipiens adorabit illud, & non liberabit, imo p ditioni dabit aiam suam. ¶ Talium signorū verus Chrus nullum fecit aut facere debuit. Nusq; ignē de celo in conspectu hoim descēdere fecit, licet hoc ante aduētum eius Helias in virtute ipsius fecerit nullam aliq; imaginē loqui fecit, aut facere debuit. Quā em vtilitas ē in signis hūmōrū? Imo cum dicerēt illi discipuli eius Iacobus & Iohannes: Dne vis dicimus vt ignis de celo descēdat, & consumat illos, videlicet Samaritanos q non receperunt eum, q a facies eius erat euntis Hierlm, conuersus increpauit illos, & dixit: Nescitis cuius spūs estis, Filii hoīs non venit aīas p dēre, sed saluare. Itē cum a Pilato remissus esset ad Herodem, q & viso illo gauisus est valde, q sperabat signum aliquod videre ab eo fieri, nihil illi rēdit, maluitq; ab eo sperni & illudi, q curiositatem eius superuacuis pascere signis, quippe q non querebat signa pietatis, sed miracula vanitatis. ¶ At ille sōmodo in causa vel in tpe opportuno, qualia signa dignet facere vel profiteri, breuiter edicit. Exēpli grā, cum loquitur discipulis Iohannis: Euntēs renuntiate Iohanni, quā vidistis & audistis: Cū ei vidēt, claudī ambulāt, leprosi mundant, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizant. Talium pietatis signorum non erit opifex pietatis aduersarius. s. bestia quā habet plagam gladij, & vixit, neq; alia bestia prophetes eius, sicut non fecerunt duo cornua eius Iannes & Mambres, de quibus supra diximus. Illi namq; nec Moī saltē signa quā illo tpe vtiliter gesta sunt, sequi vel imitari potuerunt, sed defecerunt, & manifesta fuit oibus insipientia eorū. De plaga gladij quā habet bestia iam superius dictū est. Sequit: L Et faciet vt quicq; non adorauerit imaginē bestię, occidant. ¶ Hoc Chrus non fecit, neq; prophete eius, neq; apostoli docuerunt, neq; reges Chrsiani iam facti hoc acceperunt, vt occidāt & sanguine cumulandū existimēt Chrsi seruitiū. Verus namq; deus non coacta sed spontanea seruitiū vult. Ergo & in hoc, imō maximē in hoc palā faciet sensum habētibus, & rōne pollentibus, q verē sit Antichrus, q vere non Chrus, sed scdm nomen suum Chro sit contrarius. Hic est Chrus q sanguinē suum fudit, hic est Antichrus q sanguinē fudit alienum. L Et faciet oēs pūillos cū magnis, diuites & pauperes, liberos & seruos, habere characterē in dextra manu, aut in frontibus suis, & ne qs possit emere aut vēdere, nisi q habet characterē aut nomē bestię, aut numerum noīs eius. ¶ Hęc est illa pueria mutatio: Hic est ille longe dissimiliter similis altissimo. Altissimus namq; faciet oēs pūillos & magnos, diuites & pauperes, liberos & seruos, absq; distinctionē psonarū suę originū, Iudęorū aut Gręcorū, oēs (inquam) æqualiter habere faciet characterē suum in frontibus suis, & in manu sua, auctoritate legali pariter & euangelica. Nam in lege dicit: Verba quę ego p̄cipio tibi meditaberis sedēs in domo tua, & ambulans in itinere dormiēs aut consurgēs, & ligabis ea quasi signum in manu tua. In euangelio aut dicit: Euntēs docete oēs gētes, baptizantes eos in noīe patris, & filij, & spūs sancti. Cum em baptizent oēs, siue pūilli, siue magni, accipiant in frontibus suis characterē noīs Chrsi, i. signaculum crucis. ¶ Et numerum nominis dñi, numerum trium psonarū, patris, & filij, & spūs sancti. Item & hunc numerum accipiant, vt profiteant vniū Chrsi, qā Chrus non homo tantum, aut deus tantum, sed & deus & homo, ex anima rōnali & humana carne, & verbi diuinitate in vna psona consistēs. Hunc numerum de frontibus, & cordibus, & ore oīm, pseudoprophete auferre conabuntur, vt e contra character noīs bestię, & numerus noīs eius inscribat. L Hic sapientia est. Qui habet intellectum computet numerū bestię. Numerus em hoīs est, & numerus eius est sexcenti sexaginta sex. ¶ Vigilantē vult esse auditorē, dum quasi digito locum designans, atq; circūspiciēs: Hic (ing) sapia est. Et continuo: Si qs habet sapiam, computet numerū bestię. Qualem numerum, vel quare computet numerum bestię? Numerus em (inquit) hominis est, & numerus eius sexcenti sexaginta sex. Quid est hoc quod & numerum p̄scribit ipse, & tamen dicit, q habet sapiam, computet numerum bestię? Num istud intendit, vt computando sapiēt hoc totum perquiras, quot in isto numero sint monades aut certe decades? Quis sapiam habēs istud tam grandi scripto, quæreret vel quærēdum proponeret? Ergo qm ad computandum citatur hic non alius, nisi qui sapiam habet, forte in numero problema est. ¶ Et qdem viri illustres scripturę huius tractatores, ante nos hunc numerum strenue versantes, nomina quędam aduerterunt, tria Gręca, & vnum Gotticū ANTEMOS APNOIME TEITAN FENEHPKOZ: quorum primū interpretatur, honori contrarius: secundū, negotium vero, sol: quartum, gētium seductor. ¶ Singulorū nominū istorū literę, numerū istum in se cōtinēt sexcēta sexaginta sex. Nam prima huius nominis, qd est ANTEMOS litera A vnum, n gnquaginta, r trecentos, E breue qnq; quadraginta, O breue septuaginta, z ducentos significat. Sicut alio noīe APNOIME. Nam A vnū ostendit, p centū, N quinquaginta, O breue septuaginta, r quadringētos, M quadraginta, E breue, q nq; q simul ducti faciūt sexcēta sexaginta sex. Nominis autem quod est TEITAN litera, r trecentos exprimit, E breue, quinq; I decē, itē, r trecentos, A vnum, n quinquaginta.

qui quaginta, q simul iuncti faciunt sexcenta sexaginta sex. Porro, nomen Gotticum Gręcis literis scriptū est hoc modo, Γ Ε Ν Σ Η Ρ Ι Κ Ο Ζ : r tria, E qnq; N gnquaginta, z ducētos, n octo, p centū, I decē, x viginti, O septuaginta, z ducentos ostendit. ¶ Laudanda hęc patrū inscriptio verū est adhuc qd non otiose querat, Nunqd em illa bestia talibus vlet nominibus appellari, talibus vocabulis saluari? Nunqd eos ā quibus honori contrarius, siue gentiū seductor dicitur, pace sua remunerabit, vt vendere vel emere possint? Sic em hic habes, vt ne qs possit emere aut vendere, nisi q habent characterem aut nomen bestię, aut numerū noīs eius, Nunqd hoc edicit, vt contrarius qd ē Satan, siue ANTEMOS, aut vt negator, vel gentiū seductor pronuntiet, & vt q hoc pronūtiauerit, ille sit liber, illi vendere vel emere possit? Aut nunqd giganteo noīe qd est TEITAN contentus erit, cū extollat supra omne quod dī deus, aut quod colit, ostendens se tanq; sit deus? Apud nos Latinos literę qbus scribit, D I C L V X, eundem numerū continent. Nam D quingentos, I vnum C centū, L gnquaginta, V qnq; X decem significat, quā in vnū collecta faciunt sicut sexcenta sexaginta sex. Sed etiam si scriptura hoc loco nomen istud illi palam ascriberet, & noīs huius numerū sexcenta sexaginta sex esse diceret, nonne tunc quoq; ad quærēdū superesset, qd ad illum hoīem hic numerus pertineret? ¶ Igit qm & numerus hic positus est, & tamen ad computationem eiusdem sapię querit, dicendo: Si qs habet intellectum, computet numerū bestię, sapiam quærāmus, sanctam scripturam consulāmus, siue qua nihil constās aut certū, siue de numero dei, siue de numero bestię, siue aduersus deum extollitur, inuenire aut dicere possumus. Nam sicut ille Samsō veraciter dicere potuit: Si non arastis in vitula mea, non inuenissetis propositionē meā: sic dñs noster Iesus Chrus, cuius nimis propositiones siue problemata sunt oīa quā in hoc libro continent profunda mysteria, veraciter nobis dicat: Si non araueritis in alia scriptura, nō inuenietis solutionē nūeri huius, quē p̄sens signatū scriptura. ¶ Primo diligētē adiuertēdū est, qā prius qd ē cū dixisset, vt ne qs possit emere aut vendere, nisi q habet characterē aut nomen bestię, aut numerū, signanter addidit noīs eius: post vero cum dicit: Si qs habet sapiam computet numerū de noīe nullam mentionē fecit, sed tantummodo computet numerū bestię, (ing) ac deinde, & numerus eius, absq; interpositione noīs est (ait) sexcēti sexaginta sex. ¶ Cur hoc, nisi aliud nomen bestię significat, & aliud ipsa est? Bestia namq; ipsa homo est & in ea diabolus inhabitat: nomen autē eius qd sibi vsurpat, qd nisi qs confessus fuerit, videri aut emere nō poterit, deus. Aduersat namq; & extollit (vt iam sepe dictum est) supra omne quod dicit deus, aut quod colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens se tanquam sit deus. Duos ergo hic numeros intelligi oportet, alterum noīs eius, quod illa bestia sibi vsurpat, i. deitate bestię, i. hoīs eius quod ipsa erit. Alius namq; est numerus dei, & alius hominis: imo omnis creaturę rationalis quā ad creatoris gratiam non pertingit, siue hominis, siue angeli. Debuerat qdem vnus esse numerus creatoris & creaturę, sed creatura numerum sibi alium elegit, dissentiendo ā creatore. ¶ Quis est ille numerus creatoris? Numerus septenarius, sicut scriptura dicit: Compleuitq; deus die septimo opus suum quod fecerat, & requieuit ab omni ope suo quod pararat. Et benedixit diei septimo, & sanctificauit illum, qā in ipso cessauerat ab omni opere suo qd creauit deus vt faceret. ¶ Quis est autē numerus creaturę? Numerus senarius, qā videlicet numero diei septenario creaturam vniuersam scriptura cōphēdit, & in sexto die, imo & sextus dies creatura ē hoīs. Et ille q dem ad hoc conditus est, vt post obediētā opus consummatū cum deo in septimo sabbatizaret, i. requiesceret, eoq; completē bono qd significat, dicendo: compleuitq; deus die septimo opus suum, qd fecerat. Significat nāq; dies septimus remunerationē boni operis, Apostolo quoq; teste cum dicit: Ingrederemur em in requiem q credimus, quē admodum dixit: Sicut iuravi in ira mea, si introibunt in requiē meā. Et qdem opibus ab institutione mundi perfectis dixit qdā loco de die septimo sic: Et requieuit deus die septima ab omnibus opibus suis, & in isto rursum si introibunt in requiē meam, Qm ergo superest quosdā introire in illam, & hi qbus prioribus annūtiatū est, non introierunt propter incredulitatē, iterum terminat diem quandā, hodie, in David, dicēdo post tantum tēporis sicut fu pra dictū est: Hodie si vocē eius audieritis, nolite obdurare corda vstra, &c. Vt (inquā) in illam diei requiē introiret, vt in illius numeri septenarij sabbatismo cū deo sabbatizaret homo, idcirco conditus est: sed neq; homo tunc introiuit, neq; diabolus q illi decepto vnq; introibit, Nā vt qd sine deo, imo cōtra deū, in creatura mūdi, & in semetipso voluit gloriari. ¶ Ait ergo: L Numerus em hoīs est. ¶ Præmiserat autē: Si qs habet sapiam computet numerū bestię. Ac si dicat: Si qs habet sapiam, cum viderit illum hoīem peccati, filium p̄ditionis, potentē ac diuitē, extollentē se, & resistentes sibi occidentē, & in oibus magnificē gloriantem, recogitet ac perpēdat, qā quicq; loquitur, quicq; agit, non prinēt ad illam requiem, non est de illa septima creatoris, de verbo dei, de regno charitatis, sed totū tm-

Insufficiens patrū consideratio

Iudic. 14

2. Thel. 2

Gene. 21

Hebr. 9 Psalms. 94

Gene. 22

Psalms. 94

modo

1. Iohā. z

z. Theff. z

Gene. z
Psal. 11
Psal. 38

Esaie. 14
Luc. 10
Gene. 3
z. Theff. z

Gene. z
Supra. f

Psal. 48.

modo de creatura mudi, de concupiscentia oculorum, de superbia vite, ac proinde quasi certo confirmatus argumento sciat & dicat, qd ille homo non est ipse quem se esse dixit, non est deus, sed fallaciter se ostendit, tanquam sit deus. ¶ Cum igitur dixisset, numerus em hois est senarius simplex siue singularis, subintelligi potest, si qd homo ille homo tantum, & non etiam diabolus esset. At vero homo ille qdem natura, sed diabolus in illo totus erit, cum omni sua virtute, tota plenitudine, & eiusdem, videlicet, hois aduentus (vt ait Apostolus) erit secundum operationem Satanæ. Sequitur ergo: L. Et numerus eius sexcenti sexaginta sex. ¶ Ecce senarius numerus tertio repetitur, imo in decuplum, atq; inde in centuplum multiplicatus est. Notum maxime arithmetice siue abacistic est, quod nunc dicimus: Senarius character de primo, i. singulari limite in secundum, i. decimū transgressus, sexaginta facit, idemq; in tertium, i. centenum traductus, sexcentos efficit. Cum ergo dicit, & numerus eius sexcenti sexaginta sex, senarius q erat numerus hois (vs iam dictum est) ad septimū diem, ad sabbatum, i. requiem dei propter suam præuicationem non pertinens, secundi & tertij limitis transgressione multiplicatus est. ¶ Quid est hoc, nisi qd diabolus Satanæ, cuius secundum operationem ille homo venit, & q in illo totus habitabit postquam semel à requie dei, à sabbatismo celesti sese excussit, secundum ac tertio laborem suum multiplicauit? Nota replicamus, vbi, quando, quomodo numerum suum sic multiplicauerit transgressor antiquus, multiplicator laboriosus. ¶ Primo, vbi perfectus cælo & terra, & omni ornatu eorum, die septimo compleuit deus opus suum quod fecerat, & requieuit ab omni opere quod patrarat, ille cum requiescente creatore in septimo eius die non requiescebat, quintiduum iam dudum propter inquietudinem superbiæ suæ de cælo in istū caliginosum aerem proiectus, in circuitu ambulabat impius, & laborabat. Erat ergo in numero senario, in ista sex dierum creatura, in quo videlicet senario, derineri dolens homo penitens, septimumq; diem suspirans dicit in psalmo: Notum fac mihi dñe finem meum & numerum dierum meorum, qd est, vt sciam, qd desit mihi. ¶ Ille autem impius & præuicator angelus nō sic, sed cum esset foris à requie siue septima die, & senarius eius adhuc simplex siue singularis esset, non contentus fuit labore suo, sed adiecit per inuidiam, vt genus humanum in eundem laborem traheret secum decipiendo protoplastum. Hoc agēdo vtiq; transgressionem auxit, & recte sicut proprius, ita & hominis labor imputatur illi. Multiplicatus est ergo primus eius senarius, & factus est iam numerus eius sexaginta sex. ¶ Verum nec istq; contentus, adiecter adhuc vt illum hoem peccati, filium perditionis, totus ingrediat, & faciet per illum id quod nunc de bestia maligna pñenti loco miramur. Illic nimirum tertia transgressione senarius eius multiplicabitur, quando is qui hominem primum dolo decepit sine vi, idē & dolo in prodigijs mendacibus pariterq; vi siue gladio dei, hominumq; manifestus hostis vretur, perseuerante inuidia qua mundo mortem induxit, perseuerante imo & in peius aucta superbia, qua sese in cælo aduersus deum extulit. Bene igit cum dixisset, numerus em hois est, addidit, & numerus eius sexcenti sexaginta sex, qd videlicet, labor peccati, q in hoie cum deo non sabbatizante simplex est, in illa bestia notis incrementis secundo ac tertio multiplicatus est. ¶ His animaduersis non ab re eē cuiquam videri debet, quod plagam mortis eius hæc scriptura ter commemorat. Primo, cum dicit, & vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in morte, & plaga mortis eius curata est. Secundo cum dicit, & fecit terram, & inhabitantes in ea adorare bestiam primā, cuius curata est plaga mortis. Tertio cum dicit, vt faciant imaginem bestie, quæ habet plagam gladij, & vixit. Ter nanq; malignus ille plagatus est. Primo, quando iudicatus in cælo sententiam damnationis accepit: secundo, quando in serpente per quem deceperat hominem, maledictione multatus est: tertio, quando dñs Iesus interficiet eum spū oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Hic est verus bestie numerus sexcenti sexaginta sex. ¶ Cæterum numerum nominis eius, quem qui non habuerit, ostendere aut emere non poterit, sic falso illi attribuitur, sicut & ipsum nomen quo se iactat, vendens se tanquam sit deus. Numerus nanq; septenarius dei est agni, dei (inquam) q die septimo requieuit, & agni cuius in hoc ipso libro septem sunt cornua, septemq; oculi. ¶ Deniq; quod hæc bestia septem ostentat capita, violentum est atq; contrarium. Contra illud quod hæc die septimo requieuit, caput huius septimum plagam habet mortis, plagam gladij, & non requiescit, sed semper laborat, & in labore viuic, iuxta Psalmistam dicentem, & laborabit in æternum, & viuic adhuc in finem. Idcirco & sicut supra dictum est, & super septem capita eius nomina blasphemie, qd non est nomen eius deus, quod inscripsit suis capitibus, sicut illic memorauimus. Quod si non est hoc nomen eius, certe nec nominis numerus. Iste numerus meriti est, & pro vero illi attribuitur (sicut iam dictum est) sexcenti sexaginta sex, & nusquam ad septimum peruenit, quia nunquam penitentiam egit, siue acturus est, vt requiescere possit.

¶ Libri octaui Finis.

Rupertū

T VIDI, ET ecce agnus stabat supra montem Sion, & cum illo centum quadragintaquatuor milia habentes nomen eius & nomen patris eius scriptum in frōtibus suis. ¶ Quo nunc eamus, q fermonis cursum dirigamus, septem spirituum domini lucidus ordo cominus ostendit quem proposuimus sequi, sine quo nihil nos videre, & nusquam rectam tenere tramitem nos posse sumere arbitra ti. Neq; enim frustra grām & pacem à septem spiritib⁹ qui in conspectu throni dei sunt, Iohannes iste in initio voluminis septē scribit ecclesiis. Est autē in ordine spirituum in eorundē secundū propheticum Esaie pconium quintus scientie spūs, se quens illū cuius magna pcedenti visione spectauimus, in prælijs martyꝝ, i. fortitudinis spiritum, quoy viderelicet, præliorum summum vel nouissimum certamen erit illud quod per semetipsam faciet bestia prima, cuius paulo ante computauimus numerum, quæ nimirum bestia Antichristus erit, qui in suo tempore reuelandus est. Igitur q nunc eamus nescimus, sed iste lucidus, vt iā dictum est spirituum ordo ducit nos, vt recapitulationem hic fieri perpendamus, & ea quæ in hoc mundo gesit sanctus scientie spūs ab hoc loco contēplemur, vbi supra motem Sion stans cōspicit agnus. ¶ Nā vbi primū scientia dei dari cœpit vel scribi, illic & agnus dei Christus cœpit figurari. Etenim vbi primus scientie dei scriptor legē scripsit Moses, illic agnus in typum Christi immolari cœptus est, & sanguine ei⁹ signati sunt postes filioꝝ Israel. Pro inde & in istis centum quadragintaquatuor milibus cantantibus quasi canticum nouum ante sedem, & ante quantum animalia & seniores, & in quatuor angelis volantibus per mediū cœli, & habentibus euangelium æternum, quorum quartus ipse est Iohānes qui dicit: Et au diui vocem de cælo dicentem: Scribe: Beati mortui qui in dño moriunt, & septem phyalis septem angelorum in istis, inquam omnes scientie celestis, i. sanctæ scripturæ cōstructores siue conscriptores intelligimus, & secundum istos siue secundū istosq; studia mirabilem sanctum scientie spm pdicare ingredimur. L. Et vidi, inquit, & ecce agnus stabat supra motem Sion. ¶ Viso ista Iohannis oculum à fine seculoy, vbi paulo ante viderat bestiam siue malignum bestie caput Antichristum, gladio dānationis æternæ percussum, sursum reducit ad principia seculorum, s. ad tempora promissionis vel fidei patriarchay, vnde recapitulationes istæ omnes currunt atq; recurrunt. ¶ Sane agnus iste Chrs est, qui nunc quidem ecce in persona sua stat supra montem Sion, supra omnem ecclesie dignitatem, supra omnē principatum, omnesq; virtutes celoꝝ, tunc autē quando promissio fiebat vel recenter facta fuerat, stetit in figura, sicut iam dictum est, quando vel ex quo immolatus est agn⁹ in domibus filiorum Israel, cuius sanguine postibus signatis, dū comederent carnes eius, mortua sunt primogenita Aegyptiorum, & filij Israel transferunt per mare rubrum, & Pharo cum curribus & equitibus suis illos persequens submersus est. ¶ Agnus iste nomen suum & nomen patris sui scripsit in frōtibus nostris cū signaculo crucis. Tunc autē sumebatur de sanguine agni q erat in limine, & ponebat in superliminari, & super vtrunq; postem. In qua nimis positione diuinum erat crucis præfagium siue sacramentum, profum⁹ illis in plenitudine temporis, in tempore benedictionis, qñ verus agnus Chrs semen Abrahæ, in q benedicerentur oēs gentes, immolā dñs in ara crucis. ¶ Istos vidi stantes cum agno, quia nimis quonq; secundum fidem Abrahæ vel promissionem dei significabatur, sanguine illo bñdicti sunt cū Christo, & viuunt cum illo. Quid autem sibi vult iste illoꝝ numerus centum quadragintaquatuor milia? Hoc nimis nobis innuit, quod filij Israel siue filij Abrahæ, qui per venturū Christum essent saluandi, opus erat vt non trā carnis, sed fidei vel promissionis existerent filij. Nō enim, inquit, Apł, omnes qui Israel hi sunt Israelitæ, neq; quia semen sunt Abrahæ omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen. i. non qui filij carnis hi filij dei, sed qui filij sunt promissionis æstimated in semine. Hanc fidem simul cum operibus Abrahæ numeri huius plenitudo mystice significat. ¶ Deniq; numerus primoy filioꝝ carnis Israel, i. duodenarius, si semel & iterum ac tertio in decuplum multiplicetur, norunt abacistic, quia duodecim milia sunt. Item si duodecim milia per eundem duodenarium multiplicentur, sunt centum quadragintaquatuor milia. Lubet adhuc dicere manifestius: duodecim, qui numerus primorū (vt iam dictum est) filiorum erat Israel, in decuplum transducti, sunt centū viginti. Rursus

CAP. XIII.

Esa. 11

Exodi. 12

Exodi. 12

Ibidem?

Gene. 22.

Roma. 10.

M centum

centum viginti in decuplum promoti, sūt mille ducēti. Item mille ducēti decies multiplicati, sūt (vt alio loco iam dictum est) duodecim milia signati. Hęc trina in decuplum multiplicatio sūdem nobis pulchre innuit sanctę trinitatis, cuius cum confessione mystica domos suas signabat illi, consentientes deum Abraham, deum Isaac, & deum Iacob. Quia vero sola fides sine operibus ad perfectionem siue ad vitam non sufficit, rursus per duodenarium multiplicentur duodecim milia, & sūt centum quadragintaquatuor milia, quo numero & fidei confessio & honorum operum significatur multiplicitas. ¶ Igitur stantes cum agno tot sancti nomen eiusdem agni, & nomen patris eius scriptum habentes in frontibus suis, omēs perfecti sūt illius temporis filij Abrahę, quo, videlicet tempore pro paschalis agni immolatione per singulos annos passurus pro omni mundo Christus pręfigurabatur. Eorū perfectionem magnifice & mirabiliter continuo pręsens litera commendat. Sequitur enim: L Et audiui vocem de cęlo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruū magni, & vocem quam audiui, sicut citharcedorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadragintaquatuor milia, qui empti sūt de terra. Hi sūt qui cum mulieribus non sūt coinquinati, virgines enim sūt. Hi sequuntur agnum quocunq; ierit. Hi empti sūt ex hominibus primitię deo & agno, & in ore ipsorum non est inuentum mendacium. Sine macula sūt ante thronum dei. ¶ Primum de hoc capitulo causa postulat pręlibare id quod cum dixisset: Et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadragintaquatuor milia qui empti sūt de terra, continuo velut interrogatus, pro q̄ merito soli possint illi dicere canticum eiusmodi: Hi sūt, inquit, qui cum mulieribus nō sūt coinquinati, virgines enim sūt. ¶ De virginitate carnis potest quidem collaudatio ista non inutiliter accipi. Valet enim plurimum ad exhortandum, ad confortandum, ad corroborandum dulce illud virginei decoris propositum, in quo licet cogitare quę domini sūt. Nam vere magnam habet prerogatiuam virginitatis carnis sociata cum virginitate mētis. Veruntamē vt propositum ordinem teneamus, dicendum est & aliud, cui nulla de scripturis autoritas siue ratio refragari comprobetur. ¶ Neq; enim virginitati carnis tantum tribue re quisquam leuiter audebit, vt canticum aliquod cantādam virginibus sanctis, incantabile fore iudicet omnibus alijs quātumlibet magni sūt quidem ex eis. Exempli gratia: Petro apostolo de nouo, & Moysi de veteri testamēto: De quibus cōstat quod secūdum carnem virginalis propositi nō fuerint. His igitur breuiter pręmissis, nūc ordinem prosequamur. L Et audiui, inquit, vocem de cęlo tāquam vocem aquarū multarū, & vocē tonitruū magni. ¶ Stā te agno supra mōtem Siō cum suis signatis, cępit audiri vox de cęlo tanquam vox aquarū multarū, & tanq̄ vox tonitruū magni, quia, videlicet q̄ per typicam immolationem paschalis agni in Aegypto cępit pręfigurari passio Christi filij dei, tūc etiam cępit audiri p̄ scripturam vox dei, quia tunc Moyses legem scripsit, quam vtiq; nō de terra, sed de cęlo: nō ab hominē, sed ex deo accepit. Post hęc ceteri iusti & prophetę sciētiam dei scripserūt, & ipsi quoq; nō de terra sed de cęlo locuti sūt. Vñ est illud: Neq; enī volūtate humana allata est aliquādo scriptura sacra, sed spiritu sancto inspirati locuti sūt sancti dei hominēs. Audiui ergo, inquit, vocem de cęlo. ¶ Porro scripturę sacrę aquarum nomine solent aliquādo significari, vt illis: Omēs sitiētēs venite ad aquas. Tonitruo quoq; solet assimilari, videlicet ppter terribilem comminationem iudicij futuri, iuxta illud: Et intonuit de cęlo dominus, & altissimus dedit vocem suam. Sane iudicium primum per aquam iam factum, secūdum autē eadem scripturę quasi q̄nq; cōronando testatur per ignem futurum. Recte igitur vocem illā vocē scripturę celestium, tāquam vocem aquarum multarum dicit, & tāquam vocem tonitruū magni. ¶ Veruntamē nō solum iudicium vox illa sonat, penasq; malorū, sed etiā misericordiam & sempiterna p̄mia sanctorū, quę nimis audiri vel intellectu dulcia & delectabilia sūt. Sequit̄ ergo: L Et vocem quam audiui sicut citharcedorū citharizantium in citharis suis. ¶ Deniq; sicut in tonitruo terroris asperitas, in citharis vero sonantibus delectatiōis est suauitas, ita in scripturis sanctis comminatio iudicij peccatores terret & salubriter turbat, p̄missio vero p̄miorū bene opantes mulcet & iustificat. ¶ Et notādum quod in citharis chorę sonantes audientes quidem delectāt, sed ipse in extēsiōe sua quodammodo laborāt: Sic deniq; hi, per quos sancta scriptura condita est, suo quicq; tempore bona promittēdo bonos auditores delectauerunt: sed ipsi apud semetipsos laborauerunt, & plerunq; fatigati sūt. Vnde primus illorum Moyses dicebat ad dominum: Cur afflixisti feruum tuum? Quare nō inuenio gratiā eoram te? Cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Ac deinceps: Sin aliter tibi videtur, obsecro interficias me, & inueniam gratiā in oculis tuis, ne tāta afficiar malis. Sed & diuersis p̄ceterca modis fatigabantur sancti illi, sicut & Apostolus cor; reminiscens inter cetera dicit: Alij vero ludibria & verbera experti, in super & vincula & carceres, lapidati sūt, scēti sūt, tātati sūt, in occisione gladij mortui sūt. Circuierūt in

Exod. 3

1. Cor. 7

2. Pet. 1

Esaie. 57
Psal. 17
Gene. 7
Esa. 66

Numc. 11

Hebr. 11

melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, &c. Erant igitur sicut citharcedi citharizantes in citharis suis: quia, videlicet, testimonia veritatis personantes extendebantur tribulationibus multis. ¶ Sed & spontanea extēsiōe sese affligebant, vt celestē beatę cantionis mererentur accipere gratiam, sicut de Daniele & socijs eius legitimus, quia propostis sibi regalibus epulis, hoc magis elegerunt propter deum, vt leguminibus vescerent. Pueris autē his dedit deus scientiam & disciplinam in omni libro, & sapientiam: Danieli vero in intelligentiam om̄i vitionum & somniorum. Sequitur ergo: L Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem, & ante quatuor animalia & seniores. ¶ Citharizabant & cantabant .i. semetipsos affligebant, & gloriam dei personabant. ¶ Quid autē sibi vult quod non ait: Et cantabant canticum nouum, sed quasi canticum nouum? Quid enī est canticum nouum? Nam hoc pręcognito continuo clarebit quid sit, q̄si canticum nouū. Canticū nouū est testamentum nouum, in quo veterem hominem deposuimus & nouum induimus, in quo inuouati similitudinem terreni parentis euasimus, & ad formam celestis autoris translati sumus. Porro q̄si nouum canticum, vetus est testamentum, quod p̄ quasdam similitudines figuratq; multiplices eadē significat, q̄ nouum testamentum continet. ¶ Cantabant igitur quasi canticū nouum, .i. mirabili propheticis spūs potentia pręuidebant euangelicę gratię sacramentum. Et secundum hoc exemplar faciebant & docebant legale ministerium, & per figuras competentes profitebantur agnum dei Ch̄m pro salute mūdi passurum, suaq; passione mundum inuouaturum. Ita cantabant ante sedem & ante quatuor animalia .i. in pręparatione regni dei, in obsequio euangelij Ch̄i, ad instrūctiōem eorū quorū venerabilis senectus .i. vi ta immaculata regit ecclesiam dei. Sequitur enim: L Et nemo poterat dicere canticum nisi illa centum quadraginta quatuor milia, qui empti sūt de terra. ¶ Quare nemo aliq̄ dicere poterat? Quia, videlicet, non voluntate humana aliquando allatum est eiusmodi canticum, sed spiritu sancto inspirati cecinerunt cantores, .i. autores scripturarum. Et pro quo merito suo illi canticum illud dicere potuerunt? Ait: L Hi sūt qui cum mulieribus non sūt coinquinati, virgines enim sūt. ¶ Quomodo vel quibus cum mulieribus non sūt coinquinati? Nimirum cum mulieribus alienigenis, super quibus pręceperat dominus Israel dicens: Non ingrediemini ad eas, neq; de illis ingredient ad vestras. Certissime enim auertent corda vestra vt sequamini deos earum. Nonne causa magna est, & merito canticum agni de ore tollitur eorū, quicunq; eiusmodi mulieribus coinquinati sūt? Deniq; cum coinquinatiōe carnis simul animę quoq; propter amorem mulierum, cum dæmonijs fornicarę sunt. Primum propter illas inquit vt Beelphegor, & sicut scriptum est, vsq; in pręsentem diem macula huius sceleris in illis permanet. Deinde multiplicatę sūt cum eiusmodi mulieribus coinquinatiōes & earum omnium palmam tenet impiissima Iezabel. Et quis eiusmodi ignem alligauit in sinu suo, & vestimenta eius non sūt combusta? Salomon quoq; sapientissimus, quā talibus ardentissimo amore copulatus est, incombustus non euasit. Deprauatū est enim cor eius ab illis, cū iam esset senex, & abiit & seruiuit dijs & deabus earū. ¶ Dicit ergo pro maxima laude: Hi sūt qui cū mulieribus nō sūt coinquinati, virgines enī permanserūt, quā vero soli illi deo vero virginē castā se exhibere, & corruptores gentium nō deos, sed dæmones effugere potuerūt, qui sese à mulieribus illoꝝ incoinquinatos custodierunt. Tales vtiq; virgines canticū bonū sibi thesaurizauerunt, dū adhaerentes vnico viro suo, vni deo suo, verbū bonū de pectore eius mente conceperunt, ore protulerunt, calamo quoq; quiddā ex eis, vt legeremus nos, cōscripserūt. L Hi, inquit, empti sūt de terra. Item: Hi sequuntur agnū quocunq; ierit. Et rursus: Hi empti sūt ex hominibus primitię deo & agno. ¶ Quatuor enūciatiōes istę splēdidę vigilatibus & apertis oculis in ordine suo cōspiciendę sūt, quā nimirū gratię simul & meriti, nec non & pręmiij castissima pręconia sūt. De niq; quod valde notandū est, prima & quarta gratiā prędicat, secunda meritū, tertia p̄mij commendat. Siquidem prima est, q̄ empti sūt de terra; quarta, hi empti sūt ex hoibus primitię deo & agno, quę ambę idē p̄dicant, scilicet redemptoris gratiam. Quis nam ignoret eosdē sanctos irę fuisse filios, & per gratiā esse redemptos. Vnus ex illa gente sanctus & magnus Paulus ait: Eramus enī & nos natura filij irę sicut & ceteri. ¶ Pręmissio ergo p̄conio, tunc demū enūciatur meritū. Hi sūt qui cū mulieribus nō sūt coinquinati, virgines enī sūt. Et recte, dicit enī & dicere debet quisq; eorū: Laboraui & sollicitus fui nō coinquinari, non autē ego, sed gratia dei mecū. Subditur statim & pręmiū, dicens: Hi sequuntur agnū quocunq; ierit. Agnū sequuntur, videlicet emptorem siue redemptorē, cuius sūt sanguine redēpti. Hinc Petrus apostolus ait: Redēpti estis de vana vestra cōuersatione paterna traditiōis, p̄tioso sanguine quasi agni incōtaminati & immaculati Ch̄i. Repetio, hi empti sūt ex hominibus, magnę intentionis est iudiciū, vt non obliuiscamur eos gratiā redemptoris esse id quod sūt. Nam de terra & ex hoibus idem est, tanq̄ si diceret, ex massa terrena generis humani, quę vniuersa in primo parēte

Daniel. 6

Eph. 4.
1. Cor. 19

2. Petri. 1

3. Reg. 16
Deutero. 7
Nume. 256

3. Reg. 16
Prouer. 6
3. Reg. 16

2. Cor. 16

Eph. 2

1. Cor. 15

1. Pet. 1

1. Cor. 15

sub peccato se vendidit, Notandum p̄terea, q̄a cum dixisset: hi sequunt̄ agnum, addidit: quocunq̄ irerit, Nunquid enim agnus ne cessario pro negotijs regni sui dīponēdis de loco ad locum vadit, aliosq̄ in comitatum assumens sese absentat alijs: Sed nimirum remota variatio ne huiusmodi, duobus modis sequunt̄ agnum quocunq̄ irerit, videlicet in vestigatione iudiciorū eius quæ in sacris continent̄ scripturis, de quibus sanctos: iste vnus dicit: In labijs meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui, & imitatione exemplorū eius, de quibus item vnus illoz dicit: Vias tuas custodiui, & à p̄ceptis eius nō discessi. Sequunt̄ ergo agnum quocunq̄ irerit, dū iudicia eius & per sp̄m intelligunt, & per charitatem laudant, & iustificat eum in eisdē oibz iudicijs eius, & dum exemplum charitatis eius imitatur vsq̄ ad mortem, quemadmodū Iohannes dicit, q̄a ille pro nobis aīam suam posuit, & nos debemus p̄ fratribus animas ponere. ¶ Item & hoc non p̄tereundū, quia cum dixisset: Hi empti sunt ex hoibus, addidit primitiæ deo & agno. Nā & per hoc liquet priores sanctos intelligi, de quibus sancta & mystica lex dicit: Si obtuleris munus primitiæ frugum tuarū dño, de spicis adhuc virentibus, torres eas igni & confringes eas in morem farris, & sic offeres primitias tuas domino, fundens supra oleum, & thus imponēs. ¶ Spicæ namq̄ adhuc virentes, fuerūt priores seculi sancti hoīes, de quibus tunc offerimus munus dño, q̄ bene viuere proponimus eoz: exemplo. Vez: in eoz actibus nōnulla inueniunt tunc concessa, q̄ nunc maturiore seculo euangelij salce refecant, sic postmodū ad sedentē super nubē filiū hoīs dī: Mitte falcē tuā acutā, q̄a venit hora vt metat, quoniam aruit messis terræ. Torres ergo eas igni. i. per sanctum discernēdis sp̄m statum discernens vtriusq̄ temporis, ea quæ imitanda non esse in euāgelio didicisti, nō quidem reprehendens, sed nec imitaberis, & sic offeres cum impositione olei & thus. i. bona illoz imitaberis cum charitate ad honorem dei. Igitur hi empti sunt ex hominibus primitiæ deo & agno, quod idem est ac si diceret: Istos redemit de massa generis humani agnus dei Christi, testimonio fidei probatos inuētos illo priori & recenti adhuc seculo. De q̄ testimonio fidei adhuc subditur: Et in ore ipsoꝝ non est inuentū mendaciū. ¶ Fideles em̄ fuerunt, mendaciū non coluerunt, sed vnum verum & verum deum. De qualibus cum nulum superesse putaret Helias nisi se solum, diceret: Dñe prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt, & relictus sum ego solus, & querunt animam meam: reliqui mihi, ait dominus septem milia viroz q̄ non curauerunt genua ante Baal. Itaq̄ quia cō mulieribus supradictis non sunt coniugati, & mendaciū deoz illaz nō sunt locuti: L sine macula, inq̄, sunt ante thronū dei. ¶ Et vidi altēz angelū volantē p̄ medium cœlum, habentē euangelium æternum, vt euangelizaret sedētibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum, dicens magna voce: Time dñm, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius, & adorare eum, qui fecit cœlum, terram, & mare, & omnia quę in eis sunt, & fontes aquarum. Et alius angelus secutus est dicens: Cecidit cecidit Babylon illa magna, quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes. Et angelus tertius secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit charactērem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ dei, qui mixtus est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure, in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum agni, & fumus tormentorū eoz ascendet in secula seculorum: Nec habēt requiem die ac nocte, qui adorauerit bestiam & imaginē eius, & si quis acceperit charactērem noīs eius. Hic patientia sanctorum est, q̄ custodiunt mandata dei & fidem Iesu. Et audiui vocem de cœlo dicentem mihi: Scribe, Beati mortui qui in dño moriuntur. A modo iā dicit sp̄s, vt requiescat à laboribus suis: Opera enim illorum sequuntur illos. ¶ Post canticum vnus montis Sion, quatuor isti non stant in vno quolibet monte vel loco, sed volant per medium cœlum & voce magna & voce publica toti mundo prædicant. Quartus ipse est Iohannes, qui de se metipso humiliter sentiens, non dixit, quartus secutus est tres alios volantes per mediū cœlum, sed audiui, inquit, vocem de cœlo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui qui in dño moriuntur. Si quidem quemadmodum dixerat, vidi angelum volantem per medium cœlum, vt euangelizaret dicens, timere dominum, & alius secutus est eum dicens, cecidit cecidit Babylon: & tertius secutus est eos dicens, si quis adorauerit bestiam, & cetera, sic poterat dicere, & quartus ego secutus eram eos, dicens: Beati mortui qui in dño moriuntur. Sed recte sic maluit loqui, vt & de seipso humiliter enuntiaret, & rem aliquantulum exprimeret. Nunc enim per istos euangelizantes siue euangelium æternum habentes, quorum quarto in loco seipsum ponit, quatuor euangelistas datur intelligi, quorum ipse est quartus, quia nouissimum euangelium scripsit. ¶ Interea meminisse oportet, quia supra diximus, septem spirituum, q̄ in conspectu throni dei sunt, ordinem respicientes, sub imaginibus præsentis huius visionis ppria spiritus scientiæ opera siue dona prædicari. Quicquid autem huius gratiæ datum fuerat ante aduentum Christi, quicquid erat cœlestis scientiæ in lege & prophetis, in vno tantum monte Sion, in vno tantum celebrabatur templo quod erat in Hierosolymis, ibi enim tantummodo

tummodo erat sancta illius populi. ¶ At vbi Ch̄s venit, continuo per publicū orbis terræ euangelium eius sonuit, sociatus sibi lege & prophetis, & tunc scientia dei multiplicata est, cōpleto quod Daniel prædixerat, q̄a p̄transibunt plurimi & multiex erit scientia. Recte igitur secundum has visiones prius quidem canticum in monte tantum Sion auditū est, isti autem quatuor angeli per medium cœlum volant euangelizantes, quia videlicet lex & pp̄hetæ prius in angusto gentis vnus loco sonabant, nunc autem apostolis prædicantibus Christi euangelium, cum testimonio legis & prophetarum totus mundus audiuit, quia in omnē terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. ¶ Porro quod euāgelij p̄dicatores, siue sancti quicq̄ sacerdotes recte angeli dicantur fere nulli dubium est, cum scriptū sit: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus dñi exercituum est. Ipse agnus ex cuius ore sine dubio requiritur & requirenda est vniuersa lex angelus, magni consilij angelus dicitur est. Angelus quippe non naturæ sed officij nomē est, & est Græcum vocabulum, quo Latine dicimus nuntium. Bene ergo cum supra dixerit: Et vidi, & ecce agnus stabat supra montem Sion, nunc dicit: Et vidi alterum angelum volantē per medium cœlum. ¶ Nunc singula dicta scrutemur, simulq̄ perpendamus vtrū singuli secundum facies suas loquantur. Notā quippe sunt facies eorū, & ordo quo in hac eadē Apocalypsi superius designatæ sunt. Nam animal primum simile est leoni, & secundū animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquę volanti. De diuersitate ordinis huius ab eo, qui in Ezechiele scriptus est, suo loco aliqua diximus. ¶ Sane quod nunc de primo dicit, volantem per medium cœlum, habentem euangelium æternum, vt euangelizaret sedētibus super terrā, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum: idem & de alio qui secutus est eum, & de tertio qui secutus est eos, & de quarto qui personam suam exprimit, pariter subintelligendū est. Primo quod ait volantē per mediū cœlū, dictioni supra scriptæ fere oppositum est, quia dixit stetitisse cum agno supra montem Sion centum quadraginta quatuor cantantes quasi canticum nouū. Illi cantantes stabant supra vnum montem Sion, iste autem & ceteri sequentes volabant per medium cœlū. Quod est dicere: Anteq̄ in semetipso pateretur agnus dei, cum adhuc sacrificaret in figura eius agnus irrationalis, tm̄ in Sion siue in Iudæa erat notitia vel scientia dei, vbi autē ille passus est, continuo illa scientia ad omnes gentes conuolauit, illo volatu de quo propheta cum dixisset: Venite ascendamus ad montem domini, & ad domum dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, subiunxit atq̄ ait: Quia de Sion exiit lex, & verbum domini de Hierosalem. ¶ Volabat ergo, i. exibat de vna gente ad omnem mundū, & hoc per medium cœlum, i. in auditu omnium, non in vna tantum lingua vt prius, coangustatum habens dei verbum, sed omnibus linguis dilatatum, maxime autem Græca & Latina, quibus æque vt Hebraica lingua scripsit Pilatus super caput eiusdem agni in cruce hęc titulum: Iesus Nazarenus rex Iudæorum. ¶ Sed & libertatem euangelizatiū designat huius volatus per medium cœlū. Neq̄ enim quicq̄ eoz quæ euangelizat in angulo gestū, aut erubescēdum est: hinc ipse dominus ait: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, p̄dicatē super tectā. Hinc Paulus ait: Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum, ita quod in me promptum est, & vobis qui Romæ estis euangelizare. Non enim erubescō euangelium. Virtus enim dei est in salutē omni credenti, Iudęo primum & Græco. Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Iustus autem ex fide viuūt. Reuelatur enim ira dei de cœlo super omnem impietatem & iniustitiā hoīm, eorum q̄ veritatem dei in iniustitia detinent. ¶ Volantem igitur per medium cœlum, i. cor habentem sursum cum despectu terrenorum incedentem per publicum, non erubescēntem ministerium suum, eo quod nihil gerat aut doceat inhonestum aut infirmum. Nā hoc est qd sequitur: Habentē euangelij æternū. Virtus enim dei est, veritas dei est, q̄ transire aut veterascere non potest. Nam cœlum, inquit, & terra transibunt, verba autem mea nō transibunt. Quod vel ad quid volabat: Vt euangelizaret, inquit, sedētibus super terrā, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum. ¶ Et est sensus: Vt prædicaret in omnes gentes incipiens ab Hierosalem, absq̄ acceptione personarum, absq̄ distinctione Iudæorum & gentiū, & tribuū, & linguarū & populorum. ¶ Time, ait, dñm, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius, & adorare eum qui fecit cœlum & terram, & mare & oīa quę in eis sunt, & fontes aquarum. ¶ Sic in hoc libro superius quatuor animalia designata esse meminimus, vt facies leonis prima sit. Nam animal primū simile leoni. Porro natura leonis timorem cæteris animantibus incutit, Nam ad rugitum eius vniuersa animalium natura contremiscit. Vnde est illud: Leo rugiet quis non timebit: Et cōtinuo: Dñs deus locutus est, quis nō prophabit. Recte ergo primus timorem exigit dicēdo: Time dñm, & date honorem illi. Causāq̄ timoris congrua redditur, quia venit, inq̄, hora iudicij eius. Timor iste pœnalis est, cuius causa est expectatio iudicij, nondū plena sapia, sed sapia inchoa

Danse, 122

Psal, 18,

Malachi, 22

Ezechi, 1,

Esaia, 2

Iohan, 19

Matth, 10,

Roma, 1,

Abac, 2,

Matth, 24,

Luc, 21

Amos, 3

tio, sicut scriptum est: Initium sapientiae timor domini. Habet tamen non nihil iustitiae, quia de fide procedit. Nisi enim quis iudicium futurum credat, non timet. Est ergo utilis dominus peccatorum sollicitum reddit, & ad poenitentiam compellit. Unde cum dixisset: Timete dominum, continuo subiunxit: & date honorem illi. In quo? Videlicet, in eo ut relictis simulacris ad ipsum conuertamini. Sequitur enim: Et adorare eum qui fecit caelum & terram, & mare & omnia quae in eis sunt, & fontes aquarum. Et alius angelus secutus est eum dicens: Cecidit cecidit Babylon illa magna, quae a vino irae fornicationis suae potauit omnes gentes. In hoc secundu[m] faciem suam dicit, secundum faciem vituli: nam secundum animal simile vitulo. Vitulus autem sacrificium pro peccato offerebatur, cuius sanguis in sancta per pontificem inferebatur, corpus autem cremabatur extra castra, dominum nostrum Iesum Christum significans, qui pro peccato generis humani oblati, & extra portam passus est. Quod Apostolus commemorans sequitur & dicit: Exeamus igitur ad eum extra castra improprium eius portantes. Atque ergo: Cecidit cecidit Babylon. Babylon quod interpretatur confusio, regnum est peccati, principatus mundi, latrocinium diaboli, hoc sine dubio deletum est omnino in electis per passionem Christi sicut ipse continuo passurus dixit: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps mundi huius eiecietur foras. Quicquid iniquitatis suae per vim suae per suasionem ciuitas diaboli, ciuitas dei ingessit, ex quo ciuitatem illam primus Cain cruentis manibus edificauit, & ex quo filii dei, scilicet de stirpe Seth videntes filias hominum quod pulchrae essent, videlicet quae erant de stirpe Cain acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant, vniuersa iniquitas, omnia peccata quae de commixtione reproborum electi contradixerant, pariter cum originali peccato per mortem Christi delata sunt, & rectores mundi huius tenebrarum harum de potestate pristina corruerunt ut non seducerent gentes, ut liceret gentibus conuerti ad deum verum, agere poenitentiam & accipere remissionem peccatorum. Cecidit ergo cecidit Babylon, quae a vino irae fornicationis suae potauit omnes gentes. I. iudicium factum est, princeps mundi huius per mortem Christi iudicatus est, & exinanita est omnis erroris confusio, quia ebrietas fornicari a deo & in iram mitti faciebat omnes gentes. Sane cum improprio dicitur magna, quia semetipsam superbiendo magnificabat. Et tertius secutus est eos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua, & hic bibet de vino irae dei, qui mixtus est mero in calice irae ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum agni. Et fumus tormentorum eius ascendet in secula seculorum. Nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerit bestiam & imaginem eius: Et si quis acceperit characterem nominis eius. Et iste tertius secundum faciem suam dicit, secundum faciem hominis. Nam tertium, inquit, animal habens faciem quasi hominis. Quid enim dicit? Post primum qui dixerat, timete dominum & adorare eum, legem ponit & sententiam praescribit eis qui adorauerint alium praeter eundem deum. Nam in iudicandis illis qui hoc fecerint, facies hominis omnibus apparebit. De bestia hac & imagine eius, de nomine eius, imo de numero nominis eius, & de characterem eius, quae qui non habuerit in illa nouissima perfectione, vendere aut emere non possit, superius dictum est. Porro quod sic ait: & hic bibet, idcirco ait, quia dixerat anterior, cecidit cecidit Babylon, cui nimirum cadere, poculum damnationis bibere est. Ipsa autem damnationis poena, vinum aut merum mixtum, grauissima cum ironia dicitur: nam fel amarissimum magis proprie diceretur. Alias & vere vinum merum est, quia iudicium iustum & irreprehensibile est. Illic omnino sine misericordia iudicium erit. Quis enim miserebitur, ubi & ipse agnus misericordiae suae memor iam non erit? Non tantum quippe quod cum dixisset, & cruciabitur igne & sulphure, addidit in conspectu angelorum sanctorum, nec isto contentus, addidit adhuc: & in conspectu agni. Iudicem ipsum hic agnum appellauit, & tamen addidit adhuc: Et fumus tormentorum eorum in secula seculorum ascendet, nec habent requiem die ac nocte, &c. Magnam & mirabile est, quod is qui iudicat vel punit sic ipse agnus est, & tamen in secula seculorum ad misericordiam inflexibilis est, & dicitur: Multa hic iudiciorum eius abyssus nos latet. Multi ignorantiam profunditatis huius impatienter tulerunt: Et quasi nimiam seueritatem deo ascribere fugientes, aeternitatem tormentorum fore negauerunt: non considerantes stultitiam suam, quia dum misericordem facere conentunt, mendacem facere non timuerunt eum qui dixit: Et ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam. At vero sancti viridicem scripturae credit, deumque nihilominus misericordem esse sine dubio sentiunt, suum quoque potius defectum esse deputant, quod altitudinem diuitiarum sapientiae & scientiae dei penetrare, vel iudicia eius comprehendere, & vias eius inuestigare non possunt, eundemque defectum suum patientissime ferunt, cognoscentes ex parte donec veniat quod perfectum est. Unde mox subditur: Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata dei, & fidem Iesu. Hic, inquit, est, in eo quod dicunt esse cruciandi in secula seculorum, in conspectu agni, in eo quod dicit agnus fore illis ad misericordiam in secula seculorum inflexibilis, patientia sanctorum est, dum non quasi de nimia seueritate murmu-

Psal. 110.
Leuit. 4
Hebr. 3
Iohan. 12
Gene. 4.
Gene. 6.
Eph. 6.
Matth. 27.
Roma. 11.
1. Cor. 13

murmurant quae custodiunt mandata dei, videlicet scientes futurum esse iudicium, qui custodiunt fidem Iesu, non dubitantes fidelem & veracem esse Iesum, qui tam terribile praelocutus & comminatus est iudicium. Sequitur: Et audiui vocem de caelo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui qui in domino moriuntur. A modo iam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis: Opera enim illorum sequuntur illos. Et iste quartus secundum faciem suam audit & scribit, secundum faciem aquilae volantis. Nam quartum, inquit, animal simile aquilae volanti. Iste est Iohannes qui quarto loco audit & scribit: quia post alios euangelistas rogatus ab ecclesiis, doctusque reuelationibus de caelo, accepit secundum faciem, ut iam dictum est, aquilae volantis, incipiens secretam altitudinem principii sempiterni, & inde incipiens ea scribit, quae fere omnia in seculo alio, i. in caelo reposita sunt. Eorum omnium quae scripsit nimirum hic finis & haec summa est: Beati mortui qui in domino moriuntur, &c. Et vidi, & ecce nube candidam, & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam. Quem supra designauerat dicens, & vidi, & ecce stabat supra montem Sion, eundem manifestus se vidisse exprimit, similem dicens filio hominis, quia videlicet, qui prius in lege per agnum immaculatum figurabatur, ipse per semetipsum in Euangelio locutus est, filius hominis factus, de Maria virgine incarnatus. Nam caro illa virginea, caro immaculata sine aliqua forde peccati originalis assumpta, per nubem candidam hic significata est secundum prophetam dicentem: Ecce ascendet dominus super nubem candidam, & ingredietur Aegyptum, i. assumet carnem de virgine, & ingredietur in hunc mundum. Nam quomodo sol super nubem candidam diem quidem nobis efficit sed non totam claritatem suam ostendit, lucem quidem dat, sed formam suam subtrahit, nec totos ignes suos exerit, & frigus tamen competere exuperat praeteritae algidae noctis: sic diuinitas clarissima in carne miraculis quidem & sermone sapientiae nos illuminauit, sed non semetipsam, sicut est, manifestauit: locutus quidem est & fecit ut deus, non tamen formam dei ostendit, nec totam virtutem suam exeruit, & tamen ad expugnanda spiritalia nequitiae satisfecit. Sedebat ergo super nubem candidam, similitudo filii hominis, imo & ipsa super quam sedere videbatur non realiter nubes erat, sed similitudo nubis. Neque enim corporaliter, sed in spiritu ista videbat. Quanquam autem ista sessio filii hominis de secundo eius aduentu recte accipi videatur, nos tamen, ut propositum rerum gestarum ordinem pro posse teneamus, de primo eius aduentu accipere non incongrue possumus. Denique in agno stante supra montem Sion, eiusque cantoribus centum quadraginta quatuor milibus typicum legis sacrificium & integros fideles temporis illius in quatuor euangelii aeterni praeconiis huius filii hominis quadrigas euangelicas accepimus. Nunc ergo dicendum qualiter in primo aduentu suo gemina falce acuta vsus fuerit, secundum praefens capitulum huius visionis. Nam & hic falcem ad metendum, & postmodum alius angelus, per quem significatur idem qui filius hominis magni consilii angelus, falcem ad vindemiandum in manu sua habere dicitur. Sedentem, ut iam dictum est, vidi, inquit, filium hominis habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam. Duplicem ob causam hic filius hominis auream in capite suo dicitur habere coronam: tum quia rex, tum quia sacerdos est. Nam quod sacerdotum honor coronam habeat testatur Sapiens, cum in laudibus patrum de sacerdotibus dicit: Aaron: Corona aurea super mitram eius, expressa signo sanctitatis, gloria honoris & opus virtutis. Dicit autem hoc de lamina sancta in qua scriptum erat ineffabile nomen domini tetragrammaton, id est, quatuor litterarum יהוה: Significabat enim coronam huius filii hominis, de qua Psalmista cum dixisset: Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis, continuo subiunxit: Gloria & honore coronasti eum. Et illud nomen eius de quo dicit Apostolus: Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen. Habeat igitur in capite suo coronam auream, & in manu sua, inquit, falcem acutam, subauditur, ad metendum. Sequitur enim. Et alter angelus exiit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam acutam, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terrae. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & messuit terram. Quarenda est ergo messis quam primo aduentu suo hic filius hominis messuravit: Nam de illa messe quam intendit dicens: Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: colligite zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum: triticum autem recondite in horrea meum. De illa, inquam, messe certum est quod finis seculi fuit. Dixit enim: Messis vero consummatio seculi est: Messores autem angeli sunt. Vbi ergo messis alia inuenitur? Nimirum ubi hic idem filius hominis fatigatus ex itinere & sedens super puteum, fidem gentium paratam esse videns ad audiendum, dicebat discipulis suis: Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Leuate oculos vestros & videte regiones, quia albae sunt iam ad messem. Et qui metit mercedem accipit, & congregat fru-

Esai.
Ecci. 46.
Psal. 82
Philip. 3
Matth. 13
Iohan. 4

Lue 10.

gat fructū in vitā æternā, vt & qui seminat simul gaudeat, & qui metit. Ego misi vos metere quod non seminastis: alij laborauerunt, & vos in laborem eorum introiistis. Quinam sunt illi qui laborauerunt, vel q̄ seminauerunt, nisi Moses & propheta, q̄ Christum venturū p̄dixerunt? Porro alij in labores illorum introierunt, & fata illorum messuerunt, quia videlicet, illi Christum, quem prophetauerunt tempore suo non viderunt, apostolorū aut̄ beati oculi viderunt. Cum ergo venisset Christus, iā tempus messis exiit, vt videlicet, quemadmodum merendo plenum frumentum in spica separatur ab arida stipula, ita suscipiendo Christū vi uificans spūs separatur ab occidente litera. ¶ Itaq; exiens alter angelus de tēplo, & clamans voce magna: Mitte, inquit, falcem tuam acutam, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terræ. Quis porro iste alter angelus sit, euangelica filij hominis nobis infinuat auctori tas, cum de præcurfore suo Iohanne dicit: Quid exiit in desertum videre? Propheta? Et iā dico vobis, & plus q̄ prophetam. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelū meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuā ante te. ¶ Ergo angelus Iohannes, & hic iccirco recte d̄ alter angelus, quia & hic filius hominis ad quē clamatur, cuius præco vel præcurfor est, angelus d̄, sicut & propheta in quo illud de Iohāne scriptum est, continuo dicit: Et statim venit ad templum sanctum suū dominator quem vos quæritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Hic alter angelus exiit de templo, imo & de templi illius manufacti vmbatico sacerdotio. Sacerdos nanq; erat pater eius Zacharias, & secundum legem, patri sacerdoti, filius sacerdos succedere iure debebat. At ipse exiit, in desertum abiit, zonam pelliceam & pilos camelorum præclaris illius sacerdotij stolis prætulit. Illic iuit clamare voce magna, supplicare magno desiderio, vt eum quem salutauerat exultando clausus in vtero videre & ostendere mereretur mundo. Nesciebat quippe illum facie, licet per spiritum prophetiæ sciret eum aduenisse. Quid ergo dicebat: Mitte falcem tuā acutam? Hoc est manifestare in Israel, & prædica per temetipsum, & prædicando doce homines fors relinquere occidentem literam, & colligere viuificantem spiritum, & intelligere quod hæcenus lex & propheta prophetauerunt. Quare? Quia venit hora vt metatur, qm̄ aruit messis terræ. ¶

Math. 11.
Malach. 3.

¶ Quemadmodum in agris q̄ diu frumentum spica nondum plene formatum est, ad maturitatem perducum est, fors cum stipula manet, vbi aut̄ permaturuit, tūc demū fecatur, & sti pula fors relicta intus comportatur. Ita q̄ diu venturum expectabaris, lex carnaliter obseruabatur: vbi autem tu aduenisti, iam te prædicante, litera legis cum carnalibus ludæis fors relinquenda, & spiritalis sensus intus colligendus est, ita vt verbi gr̄a, sint celibes, & tñ nihilominus, imo multo melius attendant id quod dictum est: Maledictus omnis qui non facit semen in Israel. Tandiu clamauit donec illi responsum est, vt veniret in aqua baptizans dationem in eo, hic est qui baptizat in spū sancto. Factum est atq; hoc signo manifestatus in Israel, extunc cepit prædicare & dicere: Pœnitentiā agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Sequitur ergo: L. Et misit qui sedebat super nubem falcem suā in terram, & messuit terram. ¶ Messis illius primitiæ apostoli fuerunt, & post illos omnes qui ex gente illa cre dētes relicta carnalium cerimoniarū arida stipula, legē spiritalem spiritaliter adimplere stude runt. Porro de illis omnibus qui stipulam illam, i. legis occidentē literā carnaliter æmulantes, & euangelico spū inuidentes apostolos Christi persecti sunt, eadem impietate qua ipm̄ occiderūt Chr̄m, quale factū sit iudiciū sequentia visionis protinus significant. L. Et alius angelus exiit de templo qd̄ est in cœlo, habens & ipse falcem acutam. Et alius angelus de altari qui habet potestatem super ignem clamauit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vineæ eius. Et misit angelus falcem suam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ dei magnum, & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsq; ad frenos equorū per stadia mille sexcenta. ¶ Alius iste angelus eundem significat Chr̄m, iam p̄ passionē mortis acquisitam habentem potestatem in cœlo & in terra, quem admodū dixit postq̄ resurrexit: Data est mihi oīs potestas in cœlo & in terra. ¶ Hic in manu sua falcem acutam, i. in eadem potestate sua inuitabilem habebat sententiam, videlicet, super inimicos suos ludæos iusto iudicio proferendam, vt sicut prædixerat de illis cum iam caderent in ore gladij, & captiui ducerentur in omnes gentes. Eiusmodi falcem habens exiit de templo quod est in cœlo. Iam enim quando venit ira eius super infelices ludæos, circumdante illos exercitu Romano, ipse ascenderit in cœlum, & intrauerat in illud templum suum non manufactum vbi nunc, sicut ipse Ap̄s ait, assistit vultui dei, pro nobis pontifex factus in æternū. L. Et alius angelus de altari qui habebat potestatem super ignē, clamauit voce magna ei qui habebat falcem acutam dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ, quoniam maturæ sunt vineæ eius. ¶ Angelus qui hæc clamatur Moses recte intelligitur, qui ludæos accusat. Ipse nanq; dñs quodā loco dixit eis: Nolite putare q̄ ego accusaturus

Math. 3.

Iohan. 1.

Math. 3.4

Math. 11.

Lue 13.

Hebr. 9

Iohan. 7.

cusaturus sim vos apud patrem. Est qui accusat vos Moses, in quo vos speratis. Iste nimirū clamauit & accusauit botros amarissimos, s. ludæos, qui dominū totius vineæ aceto mixto cum felle potauerant, & vsq; in hodiernū diem accusare non desinit, exempli gr̄a, quoties legitur aut̄ canitur illud de Canticō Deuteronomij: De vinea Sodomorū vinea eorū, & de suburbanis Gomorræ. Vna eorū vna fellis & botri amarissimi. Fel draconū vinū eorū, & venenum aspidū insanabile. Hæc profecto cum dicit, clamatur & accusat vineā malo suo vindemiamandam. ¶ Quid aut̄ est qd̄ de altari clamare & sup̄ ignē potestatem habere d̄? Tabernaculum & altare, & sancta sanctorū primus idem Moses illis fecerat, & in illo altari sic super ignē potestatem habebat, vt eo inuocante ignis ad dñm super holocausta descenderet, itemq; irato illo contra sacerdotij temeratores, & dicente ad deū, ne respicias ad sacrificia eorū, non super holocausta ignis p̄tiationis descenderet, imo eosdem præsumptores, videlicet Chore & omne conciliū eius, ignis iræ dei consumeret. Et quidem de illo altari ritus ab eodē Mose ludæis traditus, propitiatio erat vsq; ad illud eorū sacrilegium, quo dñm occiderunt. ¶ Extunc autē clamante mose, & dicente ad deum, ne respicias sacrificia eorū: omnia sancta illos igne excidij resistentibus Romanis irrecuperabiliter exusta sunt. Mitte ergo, inquit, falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ. Quare? Quoniam, inquit, maturæ sunt vineæ eius, quoniam impletæ sunt ignitates eius, quemadmodum per concessionē dixerat ipse paulo post occidendis: Implete mensuram patrum vestrorum. Et post pauca: Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes, & scribas, & ex eis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagella bitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitate, vt veniat super vos oīs fanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinem Zacharię filij Barachiæ quem occidistis inter templum & altare. Sequitur ergo: L. Et misit angelus falcem suam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ dei magnum. ¶ Nota est orbi vniuerso vindemiatio illa, excidij illud infelicissimū, quo super illos cōgestus est aceruus omnium miseriarū, quæ ipse quoq; lectiones horrore & admiratione plenas sunt. ¶ Sed quid est quod cum dixisset, & vindemiauit vineam terræ, addidit: & misit in lacū iræ dei magnum? Nimis idipm̄ qd̄ per Mosen cū præmissum esset, ignis succensus est in furore meo, adiunctū est: & ardebit vsq; ad inferni nouissima. Non enim tantummō materiali gladio vindemiati, aut corporali tantū captiuitate sunt, sed temporali pariter & æterna dānatione dānati. Vnde & propheta p̄ concessionem loquitur: Et duplici contritione cōtere eos dñs deus meus. Hinc est quod adhuc subiungitur: L. Et calcatus est lacus extra ciuitatem. ¶ Quid est enim extra ciuitatem, nisi extra regnum dei, in ecclesiam Christi? Eiecti nanq; sunt de ciuitate illa cuius principem occiderunt, ac regno illo cuius regem crucifixerunt. Licet autē eiecti sint, q̄ sic voluerunt dicendo: Nolumus hūc regnare super nos. Cū ergo ciuitatis æternæ regē sup̄ se regnare nolētes, Romano exercitu circumdante pessundati sunt, nimirum lacus extra ciuitatem calcatus est. Et o inestimabilis calamitas, inconfolabilis miseria. Non sic botris illis, quō alij qui calcantur intra muros ciuitatis, & ideo pro torcularibus cantant, quia sic calcantur pressuris huius mundi, non defluunt in stagnū inferni, sed in apothecam dñi, in illa dilectissima tabernacula dñi, in illa vbi concupiscentes deficiunt, et deficientes concupiscūt atria dñi, Dānationē siue contritionē illos duplicem mirabiliter significauit vel significatum vidit: Et calcatus est, inquit, lacus extra ciuitatem. L. Et exiuit sanguis de lacu vsq; ad frenos equorū per stadia mille sexcenta. ¶ Ordo verborū est: Et extra ciuitatem per stadia mille sexcenta calcatus est lacus, & exiuit sanguis vsq; ad frenos equorū. ¶ Per stadia, inquit, mille sexcenta longe extra calcatus est. Nimis hoc plus q̄ sabbathi iter est. Deniq; secundum legem non plus quā mille passus in sabbatho extra progredi licet. Porro stadia mille sexcenta, ducenta sunt passuum milia. Longe ergo plus est quā sabbathi iter. Dñs autem, apud quem tota lex spiritalis est, statum vel seculum illud, quod præsentis vite succedit, sabbathi nomine vult intelligi dum tam populi illius prædictam tribulationem & iram, q̄ illam quæ p̄ omnes sub Antichro futura est, prænantians: Orate autem, inquit, ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbatho. ¶ Et est sensus: Orate ne finis omnium mors vos comprehendat in infidelitatis hyeme, vel ne tunc primum conuertit & per penitentiam velitis effugere iram dei, qm̄ non licet operari. ¶ Igitur miseri nunquam miam cōsecuturi, q̄ tam longe extra ciuitatem calcatus est lacus, vt iam in illam non possint reuerti, quia sabbathum est illic quo non licet plus quā mille passus proficisci, i. non nisi de minoribus p̄cis veniam cōsequi. ¶ Qui porro sunt equi quorū vsq; ad frenos sanguis exiuit, nisi spūs maligni, qui nunc quidem quasi in frenos equi per aerem feruntur indomiti, vltimo iudicio tandem aliquando frenandi? Nimirum vsq; ad frenos equorum eiusmodi sanguis illorum exiuit, quia focj & compares erunt dæmonum in supplicijs æternis. Scripta nanq; iam est sententia qua dicitur: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. ¶ Et vidi aliud signum in cœlo magnū & mirabile, angelos septem habentes septem plagas nouissimas,

Math. 27

Deuter. 32

Leuit. 9.
Nume. 16

Math. 23

Deute. 32.
Hierc. 17.

Lue. 19

Psalm. 93

Math. 24

Math. 27.
CAP. XV